

**III Міжнародна науково-
практична конференція**

**III International scientific
and practical conference**

**26 жовтня 2025 р.
м. Житомир, Україна**

**October 26, 2025
Zhytomyr, Ukraine**

**Сучасні досягнення та
перспективи науки та освіти**

**Modern achievements and
prospects of science
and education**

III Міжнародна
науково-практична
конференція

**Сучасні досягнення
та перспективи науки
та освіти**

Матеріали

26 жовтня 2025 р.

м. Житомир, Україна

III International
scientific and practical
conference

Modern achievements and prospects of science and education

Proceedings

October 26, 2025

Zhytomyr, Ukraine

Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (м. Житомир, 26 жовтня 2025 р.). Research Europe, 2025. 128 с.

До збірника ввійшли матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти", яка відбулася 26 жовтня 2025 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Матеріали конференції опубліковані мовою оригіналу та в обсязі, наданому авторами. Збірник відформатовано та підготовлено до публікації в уніфікованому стилі без змін змісту окремих тез доповідей. Автори несуть повну відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації, поданої в їхніх матеріалах.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHRC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2025
© Research Europe, 2025

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026>

Modern achievements and prospects of science and education : proceedings of the III International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Zhytomyr, 2025, October 26). Research Europe, 2025. 128 p.

The collection includes the proceedings of the III International scientific and practical conference "Modern achievements and prospects of science and education", which took place on 26 October 2025. This collection is intended for scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the general public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

The conference proceedings are published in the original language and as submitted by the authors. The collection has been formatted and prepared for publication in a unified style, without altering the content of individual contributions. The authors are fully responsible for the accuracy of the facts, proper names, quotations, statistical data, industry terminology, and other information presented in their materials.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, proper citation of the authors is required when using any scientific ideas or materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHRC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2025
© Research Europe, 2025

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Громченко К. А.

Інтерактивні методи роботи з казками

В. Сухомлинського у сучасному закладі дошкільної освіти. 11

Конопко С. М.

Використання методу case-study на уроці англійської мови. 14

Мельничук Л. Ю., Просолєнко В. М., Стрілець М. В.

Дослідження кераміки ZrO_2 в області залишкових
променів методами ІЧ-спектроскопії. 16

Недорубко В. І.

Використання відеоматеріалів на уроках англійської мови. 19

Раєвська І. М., Понідзельська Н. П.

Порівняльний аналіз традиційних і нетрадиційних
методів формування навичок усної лічби. 21

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Вєргун А. Р., Сєргієнко В. О.,

Ягєло С. П., Вєргун О. М.

Навчання принципам академічної доброчесності
та результати імплємєнтациї антиплагіатних заходів
в науковому відділі медичного університету. 26

Масюк О. М., Титарєнко Л. І.

Реалізація впровадження
STEM-освіти у початкову школу. 31

Сватєнкова Т. І.

Потєнціал використання VR технологій
в освітньому середовищі. 34

Сусловець О. А.

Використання ШІ-казок у роботі психолога

з дітьми дошкільного віку в ЗДО. 38

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Галущенко В. І., Малюгіна О. Ю.

Розвиток зв'язного мовлення засобами сюжетно-рольової

гри для дітей дошкільного віку з ЗНМ. 40

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Некос А. Н., Безсонний В. Л., Уварова С. Д.

Від спостереження до дії: інтеграція природничих

досліджень та гаджетів у екологічній освіті. 43

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бабай Л. В.

Мовлення сучасних студентів. 47

Бартенєва І. О., Ноздрова О. П.

Мультиплікативність методологічних підходів до

формування екокультурної компетентності майбутніх

учителів в освітньому процесі закладу вищої освіти. 50

Лопатинська І. С.

Іншомовна комунікативна

компетентність у підготовці психологів. 53

Онипченко П. М., Громико О. В., Ленець В. Г.

Психолого-педагогічні особливості підготовки

майбутніх льотчиків на тренажері. 56

Розуменко А. О., Розуменко А. М.

Групова форма роботи студентів-аграріїв
у процесі розв'язування дослідницьких
завдань з вищої математики. 59

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Кузьменко П. М.

Дослідження стратегій поведінки квадрокоптерів
та мультикоптерів у віртуальному середовищі. 63

Сахнюк О. В.

Теоретичне обґрунтування моделювання ІЧ-відбивання
і ППВВ тонких плівок оксидів металів на оптично-анізотропних
підкладках використовуючи формалізм Берремана. 67

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Лаппо В. В.

Значення дитячої літератури у збереженні
етнонаціональної самосвідомості гуцульської діаспори. 70

Лук'янець Т. Г.

Ейдетика як інноваційний інструмент у засвоєнні
спортивної термінології здобувачами ЗВО. 74

Сватенкова М. О.

Навички творчого мислення
у вирішенні навчальних завдань. 77

Скиртач В. М., Мартинов Р. С.

Трансформація ідентичності віртуального
суб'єкта: філософський аналіз. 81

Тімашов В. О., Привал Б. С.

Роль адміністративного судочинства у забезпеченні прозорості
та запобігання корупції у сфері земельних відносин. 83

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....
SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Горбатенко В. С.

Правове регулювання платіжних систем в Україні. 87

Єфремов М. М.

Реакція репродуктивної системи самок коропа парської
породи на годівлю спеціалізованими комбікормами
у період підготовки до нересту. 90

Подаков Є. С.

Фактори інвестиційної привабливості
туристичної галузі України. 94

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....
SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Грубчак А.

Вплив мотивації і комунікативної активності учнів на розвиток
іншомовної компетентності в монологічному мовленні. 98

Дубас М. О.

Формування навичок саморегуляції в процесі самостійного
вивчення англійської мови за допомогою онлайн-застосунків. 100

Кисличенко Ю. О.

Особливості вивчення лексики на уроках англійської
мови учнів старших класів з використанням
креолізованого тексту. 103

Химич Я.

Важливість формування міжкультурної
компетентності учнів старшої школи. 106

Чернявська О. К.

Політичний дискурс у фокусі французької лінгвістичної
традиції: теоретичні засади і сучасні трансформації. 108

Sheverun, N. V., Zozulova, A. O.

New developments in the modern economic terminology system. 110

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.....

SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Приймак М. М.

Освіта як чинник цілісного розвитку особистості спортсмена
та його соціальної адаптації на етапах спортивної кар'єри. 113

Савашова О. Т., Топчій М. С., Борщенко В. В.

Динаміка когнітивних функцій студентів
молодших курсів фізкультурного напрямку. 117

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 11. CULTURE AND ART

Пірус В. В.

Професія піаніста-концертмейстера: освітні
виклики та перспективи розвитку. 122

Стороженко С.

Цифрові горизонти культури: сучасні
досягнення цифрового мистецтва. 125

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Громченко К. А.,

УДК 37.01

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ

РОБОТИ З КАЗКАМИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасній системі дошкільної освіти зростає потреба у пошуку дієвих засобів виховання моральних якостей дитини. Казка як вид художнього слова посідає особливе місце у формуванні духовного світу малюка. Твори видатного українського педагога-новатора Василя Сухомлинського мають потужний виховний потенціал, адже кожна його казка спонукає дитину до роздумів про добро, відповідальність, взаємоповагу й чесність.

Проблема полягає у тому, що традиційні форми ознайомлення дітей з казкою не завжди забезпечують активне включення дошкільників у процес сприймання й осмислення морального змісту твору. Тому актуальним є використання інтерактивних методів, що забезпечують діалогову взаємодію, емоційне залучення й творчу активність дитини. Розглянемо педагогічну цінність казок В.Сухомлинського.

Казки Василя Сухомлинського – це не просто художні оповідання, а педагогічні інструменти, спрямовані на розвиток у дитини моральної свідомості, здатності співчувати, відповідально діяти, робити моральний вибір [1, с. 105]. Педагог підкреслював, що через слово, емоцію та образ дитина найкраще засвоює духовно-моральні істини. Саме тому казка має виступати не лише об'єктом слухання, а й джерелом особистісного досвіду, який формується у взаємодії з педагогом і ровесниками. Зупинимось на інтерактивних методах роботи з казками у закладі дошкільної освіти.

Інтерактивні методи передбачають активну участь дитини у процесі пізнання, обмін думками, співпрацю та творче осмислення змісту твору.

Застосування інтерактиву дає змогу перетворити казку з об'єкта пасивного сприймання на ситуацію живого діалогу між педагогом і дітьми.

До ефективних інтерактивних методів роботи з казками В. Сухомлинського можна віднести кілька таких, що добре сприймаються дітьми. Наприклад, драматизація – коли діти розігрують фрагменти з казки або придумують власне продовження. Це допомагає їм глибше відчувати ситуацію, зрозуміти вчинки персонажів і зробити моральні висновки. Корисно також застосовувати пантоміму – відтворення подій чи характерів персонажів без слів, лише через рух і міміку. Це розвиває емоційну виразність, спостережливість і творче мислення дитини. Приклад методу драматизація (інсценізація):

Казка: В. Сухомлинський "Серце віддаю дітям" — уривок "Як же бути, коли хтось плаче" (або інша коротка казка, наприклад, "Сьома дочка"). Мета:

- Виховувати у дітей співчуття, відповідальність за вчинки.
- Розвивати вміння розуміти емоції інших.
- Формувати навички колективної взаємодії.

У занятті передбачена вступна бесіда. Вихователь запитує:

- Як ви поведетеся, коли бачите, що хтось сумує чи плаче?
- Що можна зробити, щоб допомогти?

Далі читання казки В. Сухомлинського. Діти уважно слухають оповідання "Як же бути, коли хтось плаче". Обговорює зміст. Разом із дітьми визначають головну думку казки: важливо бути уважним і добрим до інших. Після обговорення і читання – інтерактивна частина драматизація.

- Діти розподіляють ролі (герої, оповідач).
- Інсценізують казку, додаючи міміку, жести, емоції.
- Можна використати пантоміму — показати ситуацію без слів.

Закріпити можна творчістю.

- Діти малюють, як вони уявляють добрий вчинок із казки.
- Або створюють спільний колаж "Добрі серця нашої групи".

Результат можна отримати такий:

- Діти засвоюють мораль казки не лише на словах, а й через дію.
- Формується емоційна чутливість і відповідальне ставлення до людей.

Ще один метод із інтерактивних методів, а саме метод "Мікрофон" дозволяє кожній дитині коротко висловити свої думки після прочитання казки: що найбільше запам'яталося, що здивувало, кого із героїв хотілося б наслідувати. Так діти вчаться аргументувати й слухати інших.

Не менш цікаво використовувати ігрові технології – дидактичні, рольові чи творчі ігри за мотивами казок. Вони допомагають розвивати мислення,

мовлення, фантазію, а також підтримують щире зацікавлення у спільній діяльності [2, с. 57].

Під час використання методу "мозковий штурм" педагог пропонує дітям поміркувати над певною ситуацією з казки, наприклад: "Чому герой учинив саме так?" або "Що б ти зробив на його місці?". Такі запитання спонукають дітей до моральних роздумів.

Також з метою виховання моральних якостей дітей дошкільного віку можна використовувати інтерактивне читання. Цей метод поєднує слухання, обговорення, малювання, створення колажів або навіть "книги вражень" – спільної творчої роботи після знайомства з твором. Це дозволяє дітям емоційно прожити зміст казки й закріпити отриманий досвід.

Використання таких методів вимагає від педагога творчого підходу, емоційної відкритості та здатності забезпечити комфортну атмосферу взаємодії. Важливо, щоб діти не лише слухали казку, а й осмислювали її зміст через дію, гру, малювання, обговорення. Це сприяє формуванню відповідальності, самостійності, здатності до співпереживання [3, с. 42].

Отже, інтерактивні методи роботи з казками видатного педагога-новатора Василя Сухомлинського відкривають нові можливості для морального виховання дошкільників. Вони забезпечують активне залучення дитини до процесу пізнання, сприяють розвитку мовлення, мислення, творчої уяви, виховують чуйність і відповідальність. Застосування інтерактивних методів в процесі роботи з казкою дозволяє не лише глибше розкрити педагогічні ідеї В. Сухомлинського, а й створити умови для формування особистості, здатної до морального самовизначення.

Перспективу подальших досліджень становить розроблення системи інтегрованих занять із використанням казок В. Сухомлинського в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. 1968. С. 384.
2. Булахова І., Шикиринська О.В. Особливості морального виховання учнів початкових класів засобами хореографії. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 149-155.
3. Крутій К. Л. Інтерактивні технології в освітньому процесі дошкільного навчального закладу. 2017. С. 112.
4. Якіменко Л. І. Казкотерапія в роботі з дітьми дошкільного віку: методичні рекомендації. 2020. С. 64.

Конопко С. М.,

УДК 373.5.091.64:005.22

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

Науковий керівник:

Лісниченко А. П., канд. пед. наук,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ CASE-STUDY НА УРОЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Метод Case-study дедалі частіше застосовується у навчанні англійської мови, особливо для розвитку іншомовного говоріння. Він відходить від традиційних рецептивних вправ і робить акцент на використанні життєвих ситуацій для обговорення в навчальному процесі. Саме ці фактори зумовлюють актуальність застосування методу Case-study для формування навичок англомовного говоріння.

Метод кейсів є предметом вивчення низки науковців, зокрема, О. Андрієць докладно описує досліджуваний метод та його ознаки, а М. Шевченко розглядає метод Case-study як один із інтерактивних методів вивчення англійської мови; В. Кушнір, О. Ноздровата та К. Кобріна описують етапи застосування методу кейсів на уроках англійської мови й комплексно характеризують кожен із них, а також аналізують особливості практичного застосування досліджуваного методу.

На уроках англійської мови кейс-метод може виконувати різні функції – навчальну, тренувальну, аналітичну, дослідницьку та виховну. Для старшокласників особливо ефективним є поєднання цього методу з іншими підходами, такими як моделювання, системний аналіз, мовленнєвий експеримент, проблемне навчання, дискусії та дебати [1].

Суть методу полягає в тому, що учні моделюють реальні ситуації, з якими можуть зіткнутися у професійній діяльності. Вони аналізують проблеми, пропонують варіанти рішень та обговорюють їх, використовуючи при цьому англійську мову так само природно, як і рідну [3]. Case-study є активним методом навчання, який вимагає прямої участі учнів у процесі заняття [2].

Для ефективного використання досліджуваного методу важливо дотримуватися відповідних рекомендацій. Christine Roell пропонує такі кроки з реалізації методу Case-study на уроках англійської мови:

Крок 1: Вчитель представляє ситуацію та відповідну лексику.

Крок 2: Усі читають кейс-стаді та аналізують додаткові матеріали. Наступна процедура може допомогти учням систематично аналізувати кейс:

- описати контекст ситуації/проблеми
- описати основні питання/проблеми
- описати причини проблеми (зазвичай їх більше однієї)
- визначити можливі рішення
- визначити переваги та недоліки кожного варіанту
- прийняти рішення щодо найкращого рішення/дії

Крок 3: Учні у групах обговорюють можливі рішення.

Крок 4: Учні перед класом представляють та обґрунтовують рішення

Крок 5: Усі беруть участь у сесії зворотного зв'язку.

Крок 6: Учні рефлексують над самим кейс-стаді та процедурою [4].

Наведемо приклад вправи за методом Case-study "The Cafeteria Makeover".

Мета: Сформувати навички діалогічного мовлення з теми "Meals"; розвивати критичне мислення, уміння переконувати та наводити аргументи.

Instruction:

Work in pairs. Imagine that your school cafeteria is going to be completely redesigned. The principal has asked your team to choose a new menu concept that will attract more students. One of you is a student representative, and the other one is a cafeteria manager.

As a student representative: Explain what students like or dislike about the current menu. Discuss what kind of food students would prefer (healthy, international, affordable, etc.). Suggest changes or improvements.

As a cafeteria manager: Present three possible menu concepts:

Health Hub – salads, smoothies, sandwiches

Global Bites – themed days: Italian, Mexican, Asian

Classic Comfort – improved traditional meals (soups, mashed potatoes)

Discuss pros and cons of each option. Try to reach a final decision together. When you finish, prepare to tell the class which concept you chose and why. Use phrases like: "In my opinion...", "That sounds reasonable".

Таким чином, метод Case-study є одним із інструментів для розвитку умінь англомовного говоріння учнів закладів загальної середньої освіти. Утім, для отримання максимальної ефективності його застосування необхідно дотримуватись наведених вимог та рекомендацій.

Список використаних джерел

1. Андрієць О. Використання кейс-методу у формуванні та розвитку дискурсного мовлення старшокласників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2019, 64: 56-58.

2. Ноздрова О. Інновації у сучасній освіті—використання кейс-методів на уроках англійської мови. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції "Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти"*, 2025, с. 127.

3. Шевченко М. Застосування інноваційних методів на уроках англійської мови. *Молодий вчений*, 2021, 5 (93): 222-225.

4. Roell C. Using a Case Study in the EFL Classroom. In: English teaching forum. US Department of State. Bureau of Educational and Cultural Affairs, Office of English Language Programs, SA-5, 2200 C Street NW 4th Floor, Washington, DC 20037, 2019. p. 24-33.

Мельничук Л. Ю.,

УДК 535.3; 539.2

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних та економічних наук,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Просоленко В. М.,

аспірантка кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних та економічних наук,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Стрілець М. В.,

аспірант кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних та економічних наук,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

ДОСЛІДЖЕННЯ КЕРАМІКИ ZrO_2 В ОБЛАСТІ ЗАЛИШКОВИХ ПРОМЕНІВ МЕТОДАМИ ІЧ-СПЕКТРОСКОПІЇ

Завдяки своїм винятковим властивостям кераміка ZrO_2 належить до матеріалів, що становлять основу широкого спектра оптоелектронних приладів, зокрема тих, які функціонують на основі об'ємних та поверхневих хвиль. Крім того, вона є багатофункціональним матеріалом із високими механічними та оптичними характеристиками, що зумовлює її застосування у високотемпературних і корозійностійких покриттях, стоматологічних протезах, детекторах радіації,

каталізаторах, сенсорах кисню, твердооксидних паливних комірках тощо. Перевагами таких пристроїв є мініатюрність, висока ефективність у широкому частотному діапазоні та можливість інтеграції з іншими мікроелектронними елементами [1–7].

Для низки технологічних застосувань діоксид цирконію потребує легування оксидами металів, такими як Y_2O_3 , EuO , SeO_2 тощо. Це дозволяє суттєво модифікувати його фізико-хімічні властивості, зокрема стабілізувати кристалічну структуру, що є критично важливою для реалізації іонної провідності — особливо в паливних комірках [1,3].

У доповіді представлено результати дослідження керамічних зразків, отриманих шляхом спікання нелегованих та легуваних порошків ZrO_2 з додаванням оксидів скандію, церію, ітрію та європію. Формування зразків здійснювали за допомогою прес-форми та гідравлічного преса LCP20 (UNIPRESS, Польща) при тиску $P = 20$ МПа.

Для реєстрації змін у кристалічній структурі та оцінки впливу домішок застосовували оптичні методи, які є зручними, відносно простими у реалізації та дозволяють отримати додаткову інформацію про наявність кисневих вакансій [8–12].

Експериментальні спектри інфрачервоного (ІЧ) відбивання реєструвалися за допомогою спектрометра Shimadzu IRTracer-100 (Японія) у поєднанні з приставкою дзеркального відбивання SRM-8000A.

Вимірювання проводилися за кута падіння збуджуючого світла 13° при орієнтації $E \perp c$. Для одержання абсолютних значень коефіцієнтів відбивання як еталонного дзеркала використано монокристали карбіду кремнію (політип 6H) з концентрацією $5 \times 10^{16} \text{ см}^{-3}$.

Для аналізу структури матеріалу було розроблено програмне забезпечення, що дозволяє моделювати спектри зовнішнього ІЧ-відбивання та здійснювати дисперсійний аналіз для оптично-ізоτροпних і оптично-анізотропних зразків ZrO_2 [8–10].

Області так званих "залишкових променів" у спектрах кераміки ZrO_2 локалізуються в діапазоні між частотами поперечного (ν_{TO}) та поздовжнього (ν_{LO}) оптичного фонона. Розраховані спектри зіставлялися з експериментальними даними, що підтверджує адекватність обраної моделі [9-10].

На основі математичної моделі, яка враховує внесок фононних мод у діелектричну функцію, було розраховано спектри ІЧ-відбивання та побудовано тривимірну поверхню в області залишкових променів для ZrO_2 .

Показано, що спектри ІЧ-відбивання кераміки ZrO_2 добре описуються багатоосциляторною моделлю з використанням узгоджених об'ємних параметрів. Залежно від кристалічної модифікації кількість осциляторів змінюється: від одного — для кубічної фази, до семи — для моноклінної.

У діапазоні $300\text{--}1200\text{ см}^{-1}$ розраховані та експериментальні спектри демонструють високий ступінь узгодженості з точністю 1–2 %, що підтверджує достовірність розробленої моделі.

Моделювання показало, що легування ZrO_2 церієм, скандієм, ітрієм та європієм сприяє стабілізації кубічної фази, яка є ключовою для іонної провідності. Цей висновок узгоджується з результатами спектроскопії комбінаційного розсіювання світла.

За допомогою дисперсійного аналізу спектрів зовнішнього відбивання в області залишкових променів було визначено сили осциляторів, їх резонансні частоти та коефіцієнти затухання поперечних оптичних коливань для кожного осцилятора при орієнтації $E \perp c$ (кубічна структура) та $E \perp c$, $E \parallel c$ (моноклінна структура).

Стабілізація кубічної фази супроводжується зростанням інтенсивності смуги коефіцієнта ІЧ-відбивання в області $250\text{--}1000\text{ см}^{-1}$, що свідчить про збільшення концентрації кисневих вакансій — основних носіїв іонної провідності в структурі ZrO_2 .

У роботі детально проаналізовано переваги оптичних та механічних властивостей кераміки ZrO_2 , а також окреслено перспективи її використання у пристроях акусто-, мікро- та оптоелектроніки, здатних працювати тривалий час у хімічно та радіаційно активних середовищах.

Список використаних джерел

1. Subbarao E. C. Zirconia—An overview. *Advances in Ceramics. Vol. 3: Science and Technology of Zirconia*. American Ceramic Society, 1981.
2. Chevalier J., Gremillard L., Deville S. Zirconia as a ceramic biomaterial. *Biomaterials*. 2007. Vol. 27 (4). P. 535–543.
3. Liu M., Lynch M. E., Blinn K., Alamgir F. M., Choi Y. Rational SOFC material design: new advances and tools. *Materials Today*. 2011. Vol. 14(11). P. 534–546.
4. Zhang Y., Lawn B. R. Novel zirconia materials in dentistry. *Journal of Dental Research*. 2018. Vol. 97(2). P. 140–147.
5. Sammes N. M., Tompsett G. A., Näfe H., Aldinger F. Overview of materials for solid oxide fuel cells. *Journal of the European Ceramic Society*. 1999. Vol. 19(10). P. 1801–1826.
6. Zhang H., Banfield J. F. Thermodynamic analysis of phase stability of nanocrystalline titania. *Journal of Materials Chemistry*. 1998. Vol. 8(9). P. 2073–2076.
7. Li Y., Zhang L. Zirconia-based nanomaterials: synthesis, properties and applications. *Chemical Society Reviews*. 2012. Vol. 41(2). P. 557–579.
8. Венгер І. В., Венгер Є. Ф., Мельничук Л. Ю., Мельничук О. В. Анізотропія поверхневих плазмон-фононних поляритонів у монокристалах ZnO і 6H-SiC : монографія. Київ : Наукова думка, 2020. 192 с.
9. Мельничук О. В., Корсунська Н. О., Мельничук Л. Ю., Маркевич І. В., Борковська Л. В., Хоменкова Л. Ю., Венгер Є. Ф. Структурні перетворення та

нерівноважні електронні процеси в широкозонних оксидах та їх твердих розчинах. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 274 с.

10. Корсунська Н. О., Маркевич І. В., Борковська Л. В., Хоменкова Л. Ю., Венгер Є. Ф., Мельничук Л. Ю., Мельничук О. В. Структурні, оптичні та електрон-фононні властивості легованих широкозонних оксидів. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 160 с.

11. Khomenkova L., Marchylo O., Polishchuk Yu., Ponomaryov S., Isaieva O., Vorona I., Melnichuk L., Portier X., Melnichuk O., Korsunska N. O. Effect of dopant loading and calcination conditions on structural and optical properties of ZrO₂ nanopowders doped with copper and yttrium. *Materials Research Express*. 2024. P. 1–15. <https://doi.org/10.1088/2053-1591/ad51d9>.

12. Korsunska N., Baran M., Lavoryk S., Marchylo O., Michailovska K., Papusha V., Melnichuk A., Melnichuk L., Khomenkova L. The peculiarities of light absorption and light emission in Cu-doped Y-stabilized ZrO₂ nanopowders. *Applied Nanoscience*. 2018. Vol. 49, № 9. P. 963–965. <https://doi.org/10.1007/s13204-018-0839-0>.

Недорубко В. І.,

УДК 372.881.111.1

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сучасна методика викладання англійської мови дедалі активніше інтегрує мультимедійні технології, серед яких особливе місце посідають відеоматеріали. Використання відео на уроках сприяє розвитку комунікативних умінь, підвищенню мотивації та створенню автентичного мовного середовища.

Як зазначає Д. Хармер (Harmer, 2020), відео поєднує візуальні та аудіальні канали сприйняття, що робить навчальний процес більш природним і динамічним. За С. Крашеном (Krashen, 1982), учні ефективніше засвоюють мову, коли отримують "зрозумілий вхід" (comprehensible input), а відео — це один із найкращих способів його забезпечення.

Українські дослідники (Герасименко, 2021; Костюк, 2023) підкреслюють, що відеоматеріали формують не лише мовну, а й соціокультурну компетентність учнів. Відео дає змогу ознайомитися з автентичними моделями поведінки носіїв мови, їхньою невербальною комунікацією, інтонаційними особливостями.

Методика роботи з відео зазвичай передбачає три етапи: передпереглядний, переглядовий та післяпереглядний (Scrivener, 2011). На першому етапі відбувається мотивація та прогнозування змісту, під час перегляду — виконання завдань на розуміння, а після перегляду — творчі або комунікативні завдання, які сприяють активному використанню нової лексики.

Серед переваг використання відео на уроках англійської мови можна виділити:

- розвиток навичок аудіювання на автентичному матеріалі;
- формування міжкультурної компетентності;
- підвищення пізнавальної активності;
- можливість диференціації завдань залежно від рівня учнів.

Разом із тим, застосування відео вимагає ретельного добору матеріалів, врахування вікових особливостей і рівня мовної підготовки. За умови методично грамотного використання відеоматеріали стають потужним інструментом формування іншомовної комунікативної компетентності.

Список використаних джерел

1. Герасименко О. Використання відеоматеріалів у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності // Іноземні мови в школах України. 2021. №4. С. 25–30.
2. Костюк І. Відео як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках англійської мови // Проблеми сучасної освіти. 2023. №2. С. 45–50.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. London: Pearson Education, 2020.
4. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford: Pergamon Press, 1982.
5. Scrivener J. Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. Oxford: Macmillan, 2011.
6. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. Київ, 2020. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoiosviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

Раєвська І. М.,

УДК 372.851:37.091.3

канд. пед. наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти,
Херсонський державний
університет, м. Івано-Франківськ

Понідзельська Н. П.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Херсонський державний
університет, м. Івано-Франківськ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ І НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК УСНОЇ ЛІЧБИ

Починаючи з 2022 року, освітній процес в Україні зазнав суттєвих трансформацій, спричинених повномасштабною війною. Одним із важливих напрямів наукових пошуків стало дослідження формування навичок усної лічби у здобувачів початкової освіти в умовах воєнного стану. У цьому контексті варто відзначити низку актуальних праць, присвячених адаптації математичної освіти до кризових обставин.

Зокрема, М. Бурда та Д. Васильєва проаналізували особливості навчання математики в умовах війни, акцентуючи на змінах у змісті та формах подачі матеріалу [2]. С. Скворцова здійснила огляд методів і технологій, які сприяють ефективному формуванню обчислювальних навичок у молодших школярів, з урахуванням специфіки дистанційного та змішаного навчання [4].

У дослідженні Р. Романишин представлено теоретико-методичні засади розвитку обчислювальних умінь, що базуються на нейропсихологічних, дидактичних і психологічних підходах [3]. Крім того, П. Браун, Г. Редігер і М. Макденіел запропонували низку нестандартних стратегій навчання, які демонструють високу ефективність порівняно з традиційними, інтуїтивно обраними методами, що домінують у сучасній освітній практиці [1].

У контексті зазначених досліджень та викликів, що постали перед сучасною українською освітою, особливої уваги потребує питання розвитку базових математичних умінь у здобувачів початкової освіти. Одним із ключових компонентів математичної компетентності молодших школярів є усна лічба – не лише як інструмент для виконання обчислень, а й як засіб розвитку логічного мислення, концентрації уваги, оперативної пам'яті та здатності до узагальнення.

Усна лічба відіграє фундаментальну роль у формуванні обчислювальних навичок і створює основу для засвоєння складніших математичних понять. В умовах реалізації концепції Нової української школи (НУШ), що ґрунтується на компетентнісному підході, актуальним стає пошук ефективних методів навчання, які враховують вікові особливості дітей, рівень їхньої мотивації та емоційний стан. Саме тому подальший виклад зосереджено на порівняльному аналізі традиційних і нетрадиційних методів формування навичок усної лічби в учнів 1–4 класів.

Навичка усної лічби – це автоматизована здатність дитини точно, швидко і послідовно оперувати числовими рядами без опори на письмові засоби. Вона формується поступово: від ознайомлення до усвідомленого тренування і подальшої автоматизації.

Усна лічба охоплює: автоматизовані обчислення (табличні знання), раціональні прийоми обчислень (наприклад, використання властивостей дій), логічне міркування, що супроводжує процес.

Критеріями сформованості навичок усної лічби є:

- точність виконання обчислень;
- швидкість реагування;
- раціональність обраних прийомів;
- усвідомленість дій;
- стійкість навички;
- мотиваційна готовність до виконання завдань.

Формування навички усної лічби залежить від низки чинників, серед яких:

- частота та різноманітність вправ, що забезпечують повторення й узагальнення;
- мотиваційне середовище, яке підтримує інтерес до навчання;
- емоційна підтримка, що знижує тривожність і підвищує впевненість;
- індивідуальний темп розвитку дитини, який потребує диференційованого підходу.

Усна лічба не повинна зводитися до механічного повторення. Вона має бути осмисленим, емоційно підтриманим процесом, що стимулює цікавість, радість відкриття і впевненість у власних силах. Саме тому вона заслуговує на особливу увагу в методиці навчання математики в початковій школі – як дзеркало мислення, інструмент розвитку та джерело педагогічного натхнення.

Особливо важливо зазначити, що усна лічба є експресивною формою мислення – вона дозволяє "озвучити" внутрішні стратегії, які інакше залишаються прихованими.

У процесі усної лічби активізуються різні типи мислення:

- Інтуїтивне мислення – спонтанне, образне, часто пов'язане з життєвим досвідом (наприклад, "рахую, як сходинки").

- Алгоритмічне мислення – засноване на вивчених правилах (рахунок десятками, через число).

- Рефлексивне мислення – здатність пояснити, чому саме так рахую, що змінюється, коли рахую назад, що буде, якщо змінити напрям.

Отже, ефективне формування навички усної лічби потребує системного підходу, який поєднує дидактичну логіку, психологічну чутливість і креативність. Успішність цього процесу залежить не лише від змісту вправ, а й від способу їх подання, мотиваційного супроводу та емоційного залучення учнів. У цьому контексті розглянемо традиційні та нетрадиційні підходи до формування усної лічби.

Традиційні підходи базуються на багаторічному досвіді вітчизняної методики, яка поєднує системність, поступовість і опору на вікові особливості здобувачів. Вони ґрунтуються на діяльнісному підході (формування навички через активну практику) та принципах поступовості.

До типових традиційних форм роботи належать: систематичне тренування (щоденне включення у структуру уроку), математичні диктанти (для підвищення організованості та швидкості концентрації уваги), повторення таблиць арифметичних дій, використання наочності (числових лінійок, карток) та ігрових форм на змагальність ("Хто швидше?", "Математичний футбол"). Традиційні методи мають свою педагогічну цінність, але часто не враховують потреби сучасних учнів у грі, емоційному залученні та індивідуалізації навчання.

Нетрадиційні методи є інноваційними, креативними та новаторськими прийомами, які підвищують зацікавленість і мотивацію учнів. Вони набувають особливої актуальності в контексті тих подій, що відбуваються в країні та включають інтерактивні ігри, цифрові ресурси, міжпредметну інтеграцію, відкриваючи нові можливості для розвитку навичок усної лічби.

До ключових нетрадиційних форм роботи ми віднесли:

- Ігрові методи: Математичні квести та вікторини, настільні ігри з обчисленнями (наприклад, "Математичне доміно"; "Числові стежки"; "Сходинки"; "Числовий лабіринт", учень обирає шлях через лабіринт, де кожен крок — це обчислення; "Математичний спринт", де за обмежений час учні мають виконати серію усних обчислень), використання цеглинок LEGO.

- Субітизація: Здатність миттєво, без підрахунку, сприймати невелику кількість об'єктів (зазвичай до чотирьох). Це розвиває основне відчуття числа та швидкість рахунку.

- Візуалізація та творчість: Математичні малюнки, графічні диктанти, кольорове кодування.

- Цифрові інструменти: Використання інтерактивних платформ (LearningApps, Matific), мобільних додатків, QR-кодів.

- Колективні форми: Парні обчислення та кооперативні ігри, де результат залежить від спільного розв'язання.

- Вправи на рефлексивне мислення: після виконання обчислення здобувач має пояснити, які прийоми він використав і чому "Поясни, як ти рахував", "Що зміниться, якщо...": учням пропонується змінити умову (напрямок рахунку, крок, початкове число) і спрогнозувати результат.

У процесі навчання математики в початковій школі використовуються як традиційні, так і нетрадиційні методи формування навички усної лічби. Кожен із підходів має свої переваги та обмеження (табл.1), які варто враховувати при розробці навчальних занять.

Таблиця 1

Порівняння традиційних і нетрадиційних методів

Критерій	Традиційні методи	Нетрадиційні методи
Зміст	Табличні обчислення, вправи на повторення, фронтальні диктанти	Ігрові завдання, сюжетні ситуації, інтерактивні моделі, емоційно забарвлені вправи
Тип мислення	Алгоритмічне, репродуктивне	Інтуїтивне, рефлексивне, творче
Мотивація учнів	Залежить від зовнішніх стимулів (оцінка, контроль)	Підтримується внутрішнім інтересом, емоційною залученістю
Форма роботи	Індивідуальна, фронтальна	Парна, групова, індивідуальна
Роль учителя	Контролююча, інструктуюча	Модеруюча, підтримуюча, фасилітуюча
Емоційна складова	Мінімальна, нейтральна	Висока, позитивна, стимулююча
Результативність	Стабільна, але часто поверхнева	Глибша, стійка, пов'язана з усвідомленням і мотивацією

Традиційні методи забезпечують базову автоматизацію обчислень, але часто не враховують емоційні та когнітивні особливості дітей. Вони ефективні для закріплення навичок, але можуть знижувати інтерес до навчання. Нетрадиційні методи активізують різні типи мислення, сприяють формуванню позитивного ставлення до математики, розвивають рефлексію та здатність до самостійного вибору обчислювальних стратегій. Оптимальним є поєднання обох підходів, із перевагою на користь адаптивних, емоційно підтриманих форм навчання, особливо в умовах нестабільного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Браун П., Редігер Г., Макденіел М. Засіло в голові. Наука успішного навчання / пер. з англ. Ю. Кузьменко. Київ: Наш Формат, 2019. 240 с.

2. Бурда М., Васильєва Д. Особливості навчання математики в умовах воєнного стану. Методичні рекомендації. *Математика в рідній школі*, 2022. № 4 (5). С. 6–155.
3. Романишин Р.Я. Теоретико-методичні засади формування обчислювальних навичок в учнів початкової школи: монографія. Івано-Франківськ: Просвіта, 2020. 424 с.
4. Скворцова С., Романишин Р. Технології та методи формування обчислювальних навичок в учнів початкової школи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2022. № 1. С. 137–143.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Вергун А. Р.,

УДК 61:378.4]:001.89:004:(378+17)

д-р мед. наук, доцент кафедри
сімейної медицини, антиплагіатний
експерт, старший інспектор наукового відділу,
ДНП "Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького", м. Львів

Сергієнко В. О.,

проректор з наукової роботи,
д-р мед. наук, професор кафедри
ендокринології, проректор з наукової роботи,
ДНП "Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького", м. Львів

Ягело С. П.,

канд. філол. наук, доцент кафедри
українознавства, вчений секретар,
ДНП "Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького", м. Львів

Вергун О. М.,

канд. мед. наук, доцент кафедри терапії №1,
медичної діагностики та гематології,
трансфузіології, факультет післядипломної
освіти, старший інспектор наукового відділу,
ДНП "Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького", м. Львів

**НАВЧАННЯ ПРИНЦИПАМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ТА РЕЗУЛЬТАТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ АНТИПЛАГІАТНИХ ЗАХОДІВ
В НАУКОВОМУ ВІДДІЛІ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Вступ. Актуальною є проблема оптимізації антиплагіатної перевірки наукових
праць впровадженням нових алгоритмів комплексного застосуванням онлайн- і

десктопного програмного забезпечення (ПЗ) з урахуванням його валідності з позицій академічної доброчесності. З вересня 2015 р. в державному некомерційному підприємстві (ДНП) "Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького" (ЛНМУ), розроблене й імплементоване Положення про протидію академічному плагіату, встановлене та оновлюється ефективно пошукове ПЗ. Засвоюючи методологію й методику наукових досліджень здобувачі повинні ознайомитись з методами збору й аналізу необхідної інформації, навчитись елементам виділення наукової проблеми, в основі якої лежить задум (ідея) дослідника, вміти сформулювати мету і завдання дослідження, зіставити та порівняти власні результати дослідження з літературними даними. Досліджені антиплагіатні програми, їх ефективність та валідність, процедури антиплагіатної експертизи з позицій методології та імplementації принципів академічної доброчесності. Відповідальність за достовірність інформації про дотримання вимог академічної доброчесності здобувачем, яка подається до вченої ради закладу вищої освіти (ЗВО) щодо атестації, покладається на проректора з наукової роботи, відповідальної особи за забезпечення діяльності вчених рад з присудження наукових ступенів та співробітника наукового відділу, відповідального за первинну автоматичну перевірку наукових текстів та дисертаційних матеріалів.

Робоча навчальна програма з імplementації принципів академічної доброчесності для підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня освіти є окремим документом, який розроблено на основі освітньо-наукової (наукової) програми та є однією з освітніх складових навчання аспіранта, відповідно до Стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з підготовки докторів філософії (PhD). Усі здобувачі, незалежно від форми навчання, зобов'язані відвідувати аудиторні заняття (під час сесійних періодів) і проходити усі форми поточного та підсумкового контролю, передбачені навчальним планом та освітньо-науковою програмою аспірантури вищого навчального закладу. Аспіранти проводять наукові дослідження згідно з індивідуальним планом наукової роботи, який затверджується вченою радою не пізніше ніж через 3 місяці після вступу здобувача наукового ступеня до вищого навчального закладу.

Мета роботи. Охарактеризувати та оптимізувати аспекти імplementації академічної доброчесності та комплекс протидії плагіату в медичному ЗВО згідно з рекомендаціями МОН України.

Виклад основного матеріалу. Після систематизації усієї відібраної при пошуку літератури, аспірант ЛНМУ повинен оформити та подати на

затвердження "Завдання... та Звіт про наукові інформаційні та патентні дослідження" з урахуванням етичних та морально-правових принципів при плануванні та виконанні наукових досліджень за участю людини та з використанням лабораторних тварин. Виконання програми з дисципліни "Інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи. Етика наукових досліджень та академічна доброчесність", відповідно до стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з підготовки докторів філософії (PhD) згідно з навчальним планом передбачає наступні види подання матеріалу: лекції, практичні заняття, самостійна робота. Для технічної підтримки експертизи наукових та навчальних праць у методичних вказівках університету розміщуються посилання на сервіси з первинної антиплагіатної перевірки. Методичні рекомендації з протидії академічним фальсифікаціям, навчально-методичні матеріали в т.ч. лекції з аспектів академічної доброчесності знаходяться на сайтах ДНП ЛНМУ в відкритому доступі.

Положення про антиплагіатну експертизу набуває чинності з моменту затвердження його наказом. Вибір ПЗ для проведення перевірки здійснюється індивідуалізовано з урахуванням меморандумів МОН України та методичних рекомендацій, обсягу представленого на експертизу матеріалу, технічних аспектів оптимізації затрат часу та економічних факторів. Кожне антиплагіатне ПЗ, незважаючи на подібність алгоритмів та застосування методу шинла, має свої особливості, переваги та недоліки, особливості пошукової індексації, нюанси щодо зручності та доступності для практичного використання. Науковий відділ ДНП ЛНМУ визначає основні завдання та ПЗ для експертизи, принципи функціонування і здійснення експертизи та регламентує основні засади організації первинної автоматичної перевірки наукових праць – наукових текстів та дисертаційних матеріалів. Відповідальна особа за результатами перевірки наукових робіт на факультеті проводить облік, загальний якісний аналіз їх рівня, оцінку ступеня унікальності тексту та валідності текстових співпадінь. *Пошук в Інтернеті та Репозитарії Університету здійснюється декількома пошуковими системами (ПС).* Відповідальним за первинну антиплагіатну експертизу наукових праць і дисертаційних матеріалів для перевірки дисертаційних праць здобувачів наукового ступеня (зокрема наукового ступеня доктора філософії) створений та функціонує створений для виконання умов Меморандуму між компанією "Антиплагіат" та Міністерством освіти та науки України від 4 квітня 2018 р. особистий кабінет у антиплагіатному забезпеченні системи UNICHECK, яка входить до ТОП 20 антиплагіатного ПЗ 2020 року. Також створений та функціонує особистий кабінет у системі StrikePlagiarism для

перевірки дисертаційних робіт. Наявне ліцензійне та вільнодоступне ПЗ "Plagiarism Detector Pro", "Viper", "AntiPlagiarism.NET", "AdvegoPlagiatius, версії 1.3.1.7, 1.3.3.1, 1.3.3.2", що застосовуються для перехресної експертизи та перевірки навчально методичних матеріалів, статей у фахові наукові журнали.

Первинна експертиза наукових праць (включно з дисертаційними матеріалами) на наявність необґрунтованих та неправомірних текстових співпадінь здійснюється у науковому відділі, який визначає основні поняття, завдання, принципи функціонування і призначення, склад і структуру та регламентує основні засади організації автоматичної перевірки ПЗ. Ціль експертизи полягає не лише у превентивних заходах щодо виявлення академічного плагіату, але глобальніше – у забезпеченні дотримання високих професійних стандартів в усіх сферах діяльності (освітній, науковій, навчальній, виховній тощо) щодо адекватних академічних взаємовідносин та професійного спілкування між науковими, науково-педагогічними, педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти, запобіганні порушень академічної доброчесності.

Дії експертів спрямовані на забезпечення честі, гідності, взаємної поваги і довіри, рівноправності та толерантності усіх учасників освітнього процесу шляхом дотримання усіма учасниками принципів та загальноприйнятих норм щодо етичної поведінки. Уніфікація контролю якості реалізації комплексних наукових тем і публікацій з позицій академічної доброчесності, адекватна первинна антиплагіатна експертиза для встановлення відсотку унікальності тексту та рецензування передбачають застосування ліцензійного та вільнодоступного ПЗ, при необхідності швидкої додаткової експертизи значної кількості наукових текстів малого об'єму, – з додатковим залученням ресурсів інших інтернет-сервісів. Окрім того проводиться перехресна (пороздільна) первинна технічна перевірка розділів дисертаційних робіт ліцензованим "Plagiarism Detector Pro", та вільнодоступним ПЗ "AdvegoPlagiatius, версії 1.3.1.7, 1.3.3.1, 1.3.3.2", які також залишаються достатньо ефективними для самоперевірки статей та тез доповідей у структурних підрозділах університету на наявність текстових співпадінь із загальнодоступних (онлайн) джерел.

Порівняльний семантичний аналіз наукових робіт для виявлення конфліктів інтересів виконується за допомогою ліцензованих програм в мікрорепозітаріях (локальних репозітаріях) кафедр і репозітарії Університету. Попереднє (первинне) виявлення плагіату в наукових, навчальних, методичних працях, дисертаційних та кваліфікаційних роботах здійснюємо шляхом фахового оцінювання (рецензування, відгуки керівників) із використанням комп'ютерних програм та ресурсів, які знаходяться у вільному доступі та ліцензійного ПЗ. На

запит редакцій, які функціонують в ЗВО та журналів, регулярно, у відповідності щодо графіків їх роботи, проводиться додатковий фаховий аналіз науково-дослідних праць щодо їх відповідності критеріям оригінальності тексту. У випадках наявності встановленого факту академічного плагіату автор сам або за допомогою уповноваженого працівника бібліотеки вилучає роботу з репозитарію, що не може бути підставою до троллінгу науковця академічною спільнотою. За об'єктивність антиплагіатного експертного висновку несе відповідальність керівник відповідного підрозділу.

Наукові, науково-педагогічні, педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти, усвідомлюючи свою відповідальність за формування академічного середовища, розвиток інтелектуального, особистісного потенціалу та підвищення престижу ЗВО зобов'язуються виконувати норми академічної доброчесності. Превентивні заходи щодо академічного плагіату в ДНП ЛНМУ здійснюються шляхом: видання та розповсюдження методичних вказівок з визначенням уніфікованих вимог; проведення на факультетах та в інститутах спеціальних занять з основ адекватного проведення досліджень та написання наукової роботи, на яких акцентувати увагу на коректному використанні у наукових роботах інформації з інших джерел та уникненні плагіату, правил опису джерел та оформлення цитувань. У випадках подання недостовірної інформації атестація здобувача призупиняється та застосовуються жорсткі санкційні заходи. Усі дії щодо імплементації етичних принципів та протидії плагіату регламентуються відповідними положеннями та наказами. Діючі положення є представлені за URL-посиланнями на сайті наукового відділу.

Висновки. В умовах військової агресії, для підтримки технічної перевірки наукових та навчальних праць необхідно з урахуванням принципів академічної доброчесності (насамперед для пошуку дублікатів текстової інформації) регулярно оновлювати програмне забезпечення, з урахуванням можливостей застосування (як технічного резерву) нових інтернет ресурсів, особливо для валідації експертизи англomовних праць і створювати нові алгоритми перехресної перевірки з урахуванням ефективності окремих програм, про що своєчасно інформувати структурні підрозділи. *Навчання принципам академічної доброчесності* сприяє покращенню діяльності університетської спільноти та поширенню адекватних етичних цінностей, принципів та стандартів. Також потрібно формувати та реалізовувати плани заходів популяризації академічної доброчесності серед здобувачів вищої освіти, сприяти залученню стейкхолдерів освітньо-наукової діяльності до питань протидії академічному плагіату та іншим порушенням в освітньо-науковому процесі.

Масюк О. М.,

УДК 373.2.016:51

канд. пед. наук, доцент, доцент
кафедри теорії і методики викладання
природничо-математичних дисциплін у
дошкільній, початковій і спеціальній освіті,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Титаренко Л. І.,

канд. пед. наук, доцент, доцент
кафедри теорії і методики викладання
природничо-математичних дисциплін у
дошкільній, початковій і спеціальній освіті,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

РЕАЛІЗАЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ У ПОЧАТКОВУ ШКОЛУ

STEM-освіта сьогодні залишається освітнім трендом, яка інтегрує наукову сферу, технології, інженерну творчість та математику, "акцентуючи увагу на їх практичному застосуванні, виконанні прикладних досліджень та розв'язанні актуальних соціально-економічних проблем" [2]. Одним із основних завдань реалізації STEM-освіти є її інтеграція у навчальні програми загальної середньої школи. Якщо позашкільна освіта вже давно і успішно впроваджує STEM в інтегровані навчальні програми спецкурсів, науково-технічних гуртків, центрів тощо, то формальна освіта ще шукає шляхи і способи поєднання традиційного навчання зі STEM-підходами.

Сьогодні МОН України рекомендує для використання в закладах загальної середньої освіти модельні навчальні програми в основному для базової школи. Це, наприклад, програма міжгалузевих інтегрованих курсів "STEM. 5-6 класи" та "STEM. 7-9 класи" (авт. О. Бутурліна, О. Артем'єва); "STEM. 5-9 класи" (авт. Ф. Левченко, А. Озарчук, В. Рогоза, О. Скулатов, В. Сіпій, М. Тишковець), "STEM. 7-9 класи" (авт. Т. Засекіна, О. Коршунова, І. Василяшко), які трансформувалися у Типову освітню програму для 5-9 класів загальної середньої школи "Реалізація технології STEM-освіти в гімназії" (авт. Т. Засекіна, Ф. Левченко, В. Рогоза, М. Тишковець). Усі ці програми зорієнтовані на ранню професійну орієнтацію, популяризацію та пропедевтику природничої, математичної, інформаційної та

технологічної освітніх галузей, на розвиток науково-технічної творчості та залучення учнів до дослідницької та проєктної діяльності.

Як зазначено у Типовій освітній програмі для 5-9 класів "Реалізація технології STEM-освіти в гімназії", "здобуття STEM-освіти на рівні базової школи може бути забезпечено двома способами: 1) вивчення окремого міжгалузевого інтегрованого курсу STEM або 2) інтеграція модулів STEM у навчальні предмети чи інтегровані курси" [3]. Суттєвою відмінністю цих способів здобуття STEM-освіти полягає у викладанні курсу одним чи кількома вчителями, можливістю проводити або бінарні, або інтегровані уроки з усіх предметів-складників STEM, реалізовувати STEM-проєкти зі STEM-модулів.

Важливим здобутком 2024-2025 навчального року стала довгоочікувана навчальна програма курсу за вибором для початкової школи "STEM-Старт" (авт. І. Потапенко, О. Дубовик і О. Онопрієнко). Авторський колектив створив навчально-методичний комплект, посібник "STEM-освіта в початковій школі: від навчальної моделі до реального уроку", "який пропонує практичні поради та ідеї для проведення STEM-уроків, ураховуючи особливості класу і доступні ресурси" [2]. Також забезпечено безоплатне підвищення кваліфікації вчителів щодо набуття ними досвіду організації STEM-навчання. Як зазначають автори, курс "STEM-Старт" має на меті "розвивати гнучке та системне мислення учнів початкової школи, їх науковий світогляд, критичне мислення, відповідальну і природоохоронну поведінку у навколишньому світі" [1]. Програма курсу містить 5 змістових ліній: "Дослідницькі навички", "Хімічна наука", "Фізична наука", "Наука про життя", "Наука про Землю та Космос".

У 2021-2024 рр. була розроблена і успішно апробована педагогічна модель організації навчально-дослідницької діяльності учнів початкових класів з використанням STEM-підходів в рамках Всеукраїнського освітнього інноваційного проєкту "Я-дослідник 2.0 (дидактична система природничо-математичної початкової освіти)" (авт. Н. Гущина, О. Коршунова, Д. Васильєва, А. Галас, Л. Кучеренко). Було створено і апробовано для початкової школи інноваційні навчальні програми та понад 30 навчально-методичних посібників для ефективного формування природничо-математичної освіти школярів. Реалізація цих навчальних програм базується на залученні учнів до практичного виконання різноманітних завдань дослідницького характеру; на використанні ІТ-і STEM-технологій, реалізації STEM-проєктів; на розвитку інтелектуальних здібностей та навичок співпраці здобувачів освіти.

Потрібно відзначити, що у редакції 2025-2026 навчального року у Методичних рекомендаціях щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та

позашкільної освіти вперше зазначені STEM-технології, що "забезпечують ефективне впровадження компетентнісного, практико-орієнтованого та особистісно-орієнтованого підходів в освітній процес" [2], а саме: дослідницьке навчання (Inquiry-Based Learning), проєктно-орієнтоване STEM-навчання (Project-Based STEM Learning), проблемно-орієнтоване навчання (Problem-Based Learning), технологія розвитку критичного мислення, технологія розвитку інженерного мислення, практико-орієнтоване навчання, цифрові освітні технології, гейміфікація, технологія "перевернутий клас", колаборативне навчання, технології штучного інтелекту. "STEM-освіта вимагає комбінації кількох технологій, що значно підвищує ефективність навчання здобувачів освіти та сприяє їх підготовці до реального світу, який швидко змінюється завдяки технологіям" [2].

Вже чотири роки поспіль ДНУ "Інститут модернізації освіти" при МОН України реалізує соціальний всеукраїнський інноваційний проєкт "STEM-школа" (розробники Н. Гущина, І. Василяшко, О. Коршунова) на платформі Українського проєкту "Якість освіти". З метою безперервного педагогічного розвитку було створено відкриті освітні ресурси, засоби підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо впровадження STEM-інновацій. Щорічно "STEM-школа" проводить дві сесії, протягом яких слухачі STEM-школи розвивають професійні компетентності, вивчають досвід, методичні рекомендації, приклади навчальних програм, отримують для впровадження авторські методичні рекомендації, кейси STEM-уроків, проєктів, екскурсій тощо.

Зрозуміло, що навчальні програми не обмежують творчу ініціативу вчителів у відборі і розподілі навчального матеріалу, у застосуванні методичних підходів та технологій навчання. Використання STEM-технологій є ключовим для активізації пізнавальної діяльності учнів. Ці технології дозволяють формувати у школярів не лише предметні, а й STEM-компетентності, необхідні для успішного життя та професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/928/92801/List_IMZO_Metodichni_rekomendaciyi_STEM-.pdf.
2. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році. URL: https://drive.google.com/file/d/19L_rLZesrM2nxPS-T2rZxqFrpf5VRQ4C/view.
3. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти "Реалізація технології STEM-освіти в гімназії". 2024. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745292/1/TOP_STEM.pdf.

Сватенкова Т. І.,
канд. психол. наук,
кафедра психології та
суспільно-гуманітарних наук,
Міжнародний європейський
університет, м. Київ

УДК 159.923.2

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.03>

ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ VR ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Віртуальна реальність (VR) — це технологія занурення, коріння якої сягає дев'ятого століття, коли почали з'являтися перші 360-градусні зображення у вигляді панорамних фресок, хоча вперше цей термін був використаний у 60-х роках Хейлігом [10]. Однак термін VR був введений Джароном Ланье в 1986 році [13]. Коротко кажучи, технології віртуальної реальності (VRT) можна визначити як високотехнологічні людино-комп'ютерні інтерфейси, які включають симуляцію реального світу та взаємодію через численні сенсорні канали, спонукаючи користувачів взаємодіяти з віртуальними об'єктами у спосіб, який нагадує спосіб взаємодії між ними у реальному житті. Поряд з VR в літературі також зустрічається термін "віртуальне середовище" (VE). Унікальні особливості VE, які викликають академічні дебати про вплив віртуальної реальності на людину, зазвичай називають "трима і": (1) імерсія (занурення), (2) інтерактивність та (3) інтенсивність інформації [11]. Freina, L. та Ott, M. [10] у своєму дослідженні вказали на залучення користувача до середовища та наявність активно включеного психосенсорного наративу як на один із ключових принципів VE. Вказано два типи VE: неімерсивний та імерсивний. Перший тип описує середовище моделювання, використовуючи настільний комп'ютер. Другий тип занурення пов'язаний із відчуттям і сприйняттям фізичної присутності в нефізичному світі з використанням спеціального обладнання та портативних інтелектуальних пристроїв (PSD) — навісні дисплеї (HMD), рукавички, розумні годинники, окуляри, одяг і тканини. Спеціально розроблені HMD включають Oculus Rift від Facebook, Google Cardboard, Nintendo Labo VR Kit, Sony Playstation VR, HTC Vive і Samsung Gear VR.

VRTs охоплюють широкий спектр інтервенцій, таких як військова сфера, охорона здоров'я, маркетинг, розваги, ігри, бізнес та освіта з дуже багатообіцяючими результатами навчання та активізації внутрішнього психологічного потенціалу користувачів. Численні цифрові ігри розробляються за

допомогою VRT. Разом із компонентами VRT (тобто занурення, інтенсивність, присутність, залучення, уява, інтерактивність), ігри об'єднують потужні структурні елементи (тобто правила, цілі та завдання, зворотний зв'язок, виклики, взаємодія та історія), забезпечуючи веселощі, насолоду, задоволення, інтенсивність і емоційне включення [19]. Компоненти VRT та структурні елементи ігор залучають дітей у віртуальні світи.

З одного боку, дослідження доводять позитивний вплив VRT на когнітивний, мотиваційний, емоційний і соціальний розвиток, а також на покращення процесів вирішення як навчальних, так і тренувальних завдань [4; 17], тоді як інші дослідники стверджують, що віртуальна реальність та ігри можуть викликати сильні негативні емоційні наслідки [14] та призвести до відволікання або навіть залежності, порушення режиму сну, серцево-метаболічного дефіциту, ожиріння тощо [20].

Звісно, віртуальні середовища можуть забезпечити інтерактивне, стимулююче навчальне середовище, окрім ігор. Ці середовища, які іноді називають віртуальним навчальним середовищем (VLE) або навчальними віртуальними середовищами (EVE), набувають все більшого визнання серед освітян. Хоча застосування комп'ютерного моделювання в освітньому контексті викликало певні суперечки, особливо з боку тих педагогів і психологів, які поставили під сумнів доцільність "віртуального" досвіду для дітей. Наприклад, звіт Media Wise, який узагальнює результати ряду досліджень, стверджує: "Відеоігри є природними вчителями. Діти вважають їх надзвичайно мотивуючими: через їх інтерактивний характер діти активно включаються у віртуальну взаємодію; вони забезпечують повторну практику; вони завжди включають нагороди за вмілу гру. Ці факти дають підставу вважати, що відеоігри можуть мати значний вплив на розвиток дитини через специфічні ефекти, які спеціально розроблені дизайнерами ігор, але деякі з них (ефектів) можуть бути не заплановані, їх важко прорахувати і передбачити" [7].

Навчально-розвивальні ігри можуть сприяти навчанню та покращувати когнітивні, поведінкові та емоційні потенції учнів [2]. Checa D., Bustillo A. [5] надали рекомендації щодо вдосконалення такого виду ігор у захопливих середовищах віртуальної реальності для покращення як навчальних, так і розвивальних завдань. Численні опитування свідчать про позитивні результати навчання в результаті використання цифрових медіа, в яких користувачі можуть споживати та активно створювати контент [8], тоді як деякі науковці розглядають ігри більш критично не лише з точки зору мотивації, але й щодо їх відкриття, конструктивістської та проблемної педагогіки навчання та показників, що ґрунтуються на продуктивності [3]. Дійсно, ігри об'єднують потужні структурні

елементи (тобто правила, цілі та завдання, зворотний зв'язок, виклики, взаємодію та сюжет) [19], які приваблюють, залучають та мотивують учасників. Однак цих елементів недостатньо для того, щоб гру можна було вважати достатньою для розвитку психологічного потенціалу. Palaus M. і колеги [16] стверджували, що, незважаючи на гетерогенність поля, вдалося встановити низку зв'язків між нейронними та когнітивними аспектами, зокрема щодо уваги, когнітивного контролю, зорово-просторових навичок, когнітивного навантаження та обробки винагороди.

Dalgarno B. та Lee M. [6] визначили низку можливостей навчання у тривимірних віртуальних середовищах, тобто представлення просторових знань, що дає більше можливостей для експериментального навчання, підвищення мотивації/включеності, покращення контекстуалізації освіти та навчання у співпраці. Відповідно, Parong J. та Mayer R. [18] досліджували вплив імерсивних VR-ігор на певні компоненти пізнання, тобто перцептивну увагу, розумову працю, оперативну пам'ять, візуалізацію, поле зору та швидкість візуальної обробки. Стверджували, що занурення може посилити відчуття присутності, мотивації та уваги учня у віртуальному світі, хоча результати їхнього дослідження не надають переконливих доказів того, що гра впливає на певні компоненти пізнання. Mayer R. [15] дійшов такого ж висновку, досліджуючи вплив так званих ігор для тренування мозку, які містять серію міні-ігор.

З початку 2020-х років принцип розвитку уважності задля підвищення усвідомленості вже з'явився у більш ніж 4700 статтях лише у пошуковій базі даних Google. Деякі з цих досліджень зосереджуються на програмах та інструментах для покращення усвідомленості, таких як використання VR-середовища для навчання та релаксації [1]. Тому перевірка таких методів, як досвід віртуальної реальності, що можуть підвищити усвідомленість та розвинути психологічний потенціал, має вирішальне значення, щоб дозволити кожному відчути переваги усвідомленості для життя та розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Björling, E. A., Sonney, J., Rodriguez, S., Carr, N., Zade, H., & Moon, H. S. Exploring the Effect of a Nature-based Virtual Reality Environment on Stress in Adolescents. *Frontiers in Virtual Reality*, 3, 2022. <https://doi.org/10.3389/frvir.2022.831026>.
2. Boyle E.A., Hainey, T., Connolly, T. M., Gray, G., Earp, J., Ott, M., Lim, T., Ninaus, M., Ribeiro, C., & Pereira, J. An update to the systematic literature review of empirical evidence of the impacts and outcomes of computer games and serious games. *Computers & Education*, 94, 2016. 178–192. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2015.11.003>.
3. Chang S., Hsu T., Kuo W., Jong M.S. Effects of applying a VR-based two-tier test strategy to promote elementary students' learning performance in a geology class. *British Journal of Educational Technology*, 51, 2020. 148–165. <https://doi.org/10.1111/bjet.12790>.

4. Chang, S., Pierson, E., Koh, P.W. et al. Mobility network models of COVID-19 explain inequities and inform reopening. *Nature*. 589, 2021. 82–87 <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2923-3>.
5. Checa D., Miguel-Alonso, I., & Bustillo, A. Immersive virtual-reality computer-assembly serious game to enhance autonomous learning. *Virtual reality*, 2021. 1–18. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10055-021-00607-1>.
6. Dalgarno, B., & Lee, M. J. W. What are the learning affordances of 3-D virtual environments? *British Journal of Educational Technology*, 41(1), 2010. 10–32. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2009.01038.x>.
7. Drummond, A., & Sauer, J. D. Video-games do not negatively impact adolescent academic performance in science, mathematics or reading. *PLOS ONE*, 9(4), 2014. e87943. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0087943>.
8. Fokides E. Digital educational games in primary education. In: Daniela L. (ed). Epistemological approaches to digital learning in educational contexts. Routledge, 2020. 54–68. 162. ISBN 9781032236773.
9. Fowler, C. Virtual reality and learning: where is the pedagogy? *British Journal of Education Technologies*. 46 (2), 2015. 412-422. <https://doi.org/10.1111/bjet.12135>.
10. Freina, L. & Ott, M. *A Literature Review on Immersive Virtual Reality in Education: State of the Art and Perspectives*. 11 International Conference eLearning and Software for Education (eLSE)At: Bucharest (Romania), 2015. DOI:10.12753/2066-026X-15-020.
11. Heim M. Virtual Realism. Oxford: Oxford University Press, 1998. 264. ISBN: 9780195138740.
12. Kenny, R., & Gunter, G. Factors affecting adoption of video games in the classroom. *Journal of Interactive Learning Research*, 22(2), 2011. 259–276. URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ937028>.
13. Lanier, J., & Biocca, F. An insider's view of the future of virtual reality. *Journal of Communication*, 42(4), 1992. 150–172. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1992.tb00816.x>.
14. Lavoie, H., Gagnon, J., & Therrien, M. ERK signalling: a master regulator of cell behaviour, life and fate. Nature reviews. *Molecular cell biology*, 21(10), 2020. 607–632. <https://doi.org/10.1038/s41580-020-0255-7>.
15. Mayer, R. Computer games in education. *Annual Review of Psychology*, 70, 2019. 531–549. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102744>.
16. Palaus, M., Marron, E.M., Viejo-Sobera, R., & Redolar-Ripoll, D. Neural Basis of Video Gaming: A Systematic Review. *Frontiers in human neuroscience*, 11, 2017. 248. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2017.00248>.
17. Pallavicini, F., & Pepe, A. Virtual Reality Games and the Role of Body Involvement in Enhancing Positive Emotions and Decreasing Anxiety: Within-Subjects Pilot Study. *JMIR serious games*, 8(2), 2020. e15635. <https://doi.org/10.2196/15635>.

18. Parong, J., & Mayer, R.E. Cognitive consequences of playing brain-training games in immersive virtual reality. *Cognitive Psychology*, 34 (1), 2020. 29–38. doi: <https://doi.org/10.1002/acp.3582>.

19. Prensky, M. Fun, play and games: What makes games engaging. *Digital game-based learning*. Paragon House, St Paul, Minnesota, 2007. 105–144. DOI:10.1145/950566.950567.

20. Turel, O., Brevers, D., & Bechara, A. Time distortion when users at-risk for social media addiction engage in non-social media tasks. *Journal of psychiatric research*, 97, 2018. 84–88. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2017.11.014>.

Сусловець О. А.,

УДК 159.922.7:004.8:373.2

практичний психолог,

Заклад дошкільної освіти №2 "Калинка"

Звягельської міської ради, м. Звягель

ВИКОРИСТАННЯ ШІ-КАЗОК У РОБОТІ ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО

Війна залишає глибокий емоційний слід у психіці дітей. Дошкільники часто переживають страх, тривогу, сум чи розгубленість, не завжди маючи змогу виразити ці почуття словами. Одним із дієвих способів допомоги є казкотерапія, що сприяє м'якому проживанню емоцій, формуванню відчуття безпеки та довіри до світу.

Сучасні технології відкривають нові можливості для психологів — створення терапевтичних казок за допомогою штучного інтелекту (ШІ).

Такі казки мають простий, доступний сюжет, у якому герої переживають ситуації, близькі до дитячого досвіду, і завжди знаходять позитивне вирішення.

Казки ШІ допомагають:

- знижувати рівень тривожності та страхів;
- формувати навички емоційної саморегуляції;
- розвивати емпатію та впевненість у власних силах;
- сприяти соціалізації та подоланню поведінкових труднощів.

Етапи роботи з казками ШІ:

1. Діагностичний етап — визначення проблеми (страхи, тривожність, агресія тощо).
2. Вибір і створення казки з урахуванням індивідуальних особливостей дитини.
3. Обговорення — аналіз почуттів героїв, пошук власних способів подолання труднощів.

4. Творче опрацювання — малювання, драматизація, дихальні або релаксаційні вправи.

Приклади практичного використання:

- "Хоробре зайченя і грім у небі" — допомога у подоланні страху гучних звуків;
- "Лисеня чекає маму" — зменшення тривоги розлуки;
- "Дракончик і його вогонь" — розвиток уміння керувати гнівом.

Після опрацювання казок спостерігається позитивна динаміка: діти стають спокійнішими, легше говорять про свої почуття, використовують конструктивні способи реагування.

Висновок. Використання ШІ-казок у роботі практичного психолога є ефективним, гуманним і сучасним методом емоційної підтримки дошкільників. Інтеграція технологій штучного інтелекту у психолого-педагогічну практику сприяє створенню індивідуалізованого, безпечного та терапевтичного освітнього простору для кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Казкотерапія в умовах кризи. — Київ: Освіта, 2023.
2. Іванова О. Л. Психологічна підтримка дітей засобами казок. — Львів: Світ дитинства, 2022.
3. Петрова Т. М. Казки ШІ як інструмент емоційного відновлення. — Харків: Ранок, 2024.

Під час підготовки цієї статті було використано штучний інтелект Ghat-GPT від OpenAI для генерації ідей, формулювання окремих фрагментів тексту та редагування матеріалу. Усі результати були ретельно перевірені та адаптовані автором. URL: <https://openai.com/chatgpt>.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Галущенко В. І.,

УДК 371.7

канд. пед. наук, доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти,
Державний заклад "Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

Малюгіна О. Ю.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Державний заклад "Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВОЇ ГРИ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗНМ

Останнім часом в Україні збільшується кількість дітей з порушеннями психофізичного, у тому числі і мовленнєвого, розвитку. Очікування науковців, педагогів-практиків, батьків вимагають створення оптимальних умов та шляхів для отримання успішних результатів логопедичної корекції. Проблема розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку пов'язана зі збільшенням кількості дітей з мовленнєвими розладами [2, стор.23-26].

За даними медико-соціальних досліджень, науковці та практики дуже стурбовані цим питанням. Аналіз порушених компонентів мовленнєвої системи окреслено в роботах багатьох авторів (Н. Кабельнікова, І. Мартиненко, І. Марченко, Н. Пахомова, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.).[1; 3; 4; 5].

Недостатня зацікавленість у вирішенні цієї проблеми на ранніх етапах призводить до відставання в розвитку мовлення та порушеннями в розвитку психічних функцій. У дітей недостатньо сформована пізнавальна активність дитини, що призводить до порушення комунікації до зниження рівня та здібностей пам'яті, до проблем в прояві емоційних станів тощо [1 с.7; 2; 5]

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – складне мовленнєве порушення, при якому у дитини з нормальним слухом та інтелектом порушуються усі

компоненти мови: лексика, фонетика, граматики. Мовленнєвий недорозвиток може бути виражений в різному ступені: від повної відсутності мовленнєвих засобів спілкування до розгорнутого мовлення з окремими елементами лексико-граматичного та фонетичного недорозвитку. [2 с.12-14; 4].

У процесі сюжетно-рольових ігор дитина не лише відтворює життєві ситуації, але й моделює власні комунікативні сценарії. Цей процес сприяє інтеріоризації мовленнєвих дій, тобто переходу зовнішніх, ситуативних висловлювань у внутрішній план мовлення. Як зазначають С.Д. Притиковська та А.А. Голубєва, інтеріоризація є одним із ключових прийомів розвитку зв'язного мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями, оскільки вона забезпечує формування внутрішніх мовленнєвих структур, необхідних для логічного та послідовного висловлення думок [2; 5. с. 106].

У зв'язку з цим розвиваючий вплив провідної діяльності розтягується в часі. Наприклад, за даними дослідників, в дошкільному віці у дітей з вадами мовлення (зокрема з ЗНМ) співіснуючими формами провідної діяльності є – предметна і ігрова, а в молодшому шкільному віці – гра і навчання. Проте, для дошкільники з вадами мовлення, як і для їх нормо типових однолітків найбільш активною та значущою діяльністю є гра.

Охоплюючи сенситивні періоди життя дітей з ЗНМ, гра підвищує їх абілітаційні можливості, сприяє корекції і компенсації первинних і пов'язаних з ними вторинних порушень. Як зона найближчого розвитку дитини гра є засобом її всебічного розвитку і пізнання навколишнього світу. Однак порушення мовленнєвого розвитку створює труднощі при оволодінні всіма структурними компонентами ігрової діяльності. [1; 5. с. 19-24].

Отже, сюжетно-рольова гра виступає універсальним засобом не лише корекції, а й розвитку зв'язного мовлення. Вона поєднує елементи спілкування, творчості, мислення, емоційного вираження та соціалізації. Її застосування в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку із ЗНМ дає змогу формувати мовленнєву активність, розвивати граматичну правильність, логічність і зв'язність висловлювань, а також підвищувати впевненість дитини у власних комунікативних можливостях [4, стор. 36-41].

Розвиток зв'язного мовлення засобами сюжетно-рольової гри є ефективним напрямом корекційно-педагогічної роботи, що інтегрує лінгвістичні, психологічні та соціальні аспекти розвитку дитини. Він забезпечує комплексний підхід, який враховує індивідуальні мовленнєві потреби кожної дитини, створюючи умови

для повноцінного включення у спілкування та підготовки до навчальної діяльності у школі [1, стор. 18-23].

Однією з важливою умовою ефективності сюжетно-рольової гри є її спрямованість на **інтеріоризацію мовленнєвих дій** — перехід від зовнішнього до внутрішнього мовлення. Саме цей процес забезпечує становлення зв'язного, граматично та логічно вмотивованого мовлення у дітей із ЗНМ. [2; 3; стор. 36-41].

Участь дітей у сюжетно-рольових і театралізованих іграх сприяє розвитку монологічного мовлення, формуванню діалогічних умінь, розширенню словникового запасу, а також підвищує емоційну виразність і комунікативну ініціативу. Використання елементів пісочної ігротерапії та інтеграції мистецьких ігрових форм (музичних, театральних, образотворчих) сприяє зниженню мовленнєвої тривожності, поліпшенню психологічного комфорту та гармонізації особистісного розвитку дитини [3; 4. с. 36-42].

Отже, сюжетно-рольова гра виступає не лише корекційним, а й розвивальним і виховним засобом, що комплексно впливає на формування мовленнєвої, когнітивної та соціальної компетентностей дитини. Перспективним напрямком подальших досліджень є інтеграція сюжетно-рольових ігор у комплексну систему логопедичної корекції, що забезпечить не лише подолання мовленнєвих порушень, а й розвиток комунікативної культури, творчості та соціальної адаптації дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Список використаних джерел

1. Адамова, А. А. Сюжетно-рольова гра як засіб розвитку мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня: бакалавр. робота; науковий керівник І. В. Кравченко. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 53 с.
2. Галущенко В.І. Аспекти побудови корекційно-стимулюючого середовища дітей раннього віку з порушеннями психо-мовленнєвої та рухової сфери *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2021. Vol. IX (100), Issue 256. P. 11-15.
3. Галущенко В.І. Використання сучасних технологій та методик корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ТПМ з застосуванням міждисциплінарного підходу. *Журнал "Перспективи та інновації науки" (Серія "Педагогіка")*: журнал. 2025. № 3(49) 2025. С. 1972. С. 289-298.
4. Тищенко В. В. Обґрунтування типології первинного системного недорозвитку мовлення. *Науковий журнал ХНА*. 2021. № 1 (4). С. 156–165.
5. Черніченко Л. Характеристика та аналіз порушень мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Том 11, № 3. С. 47-51.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Некос А. Н.,

УДК 502.37.03.372.8.378

д-р геогр. наук, професор,
професор кафедри екологічного
моніторингу та заповідної справи,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Безсонний В. Л.,

д-р техн. наук,
професор кафедри екологічного
моніторингу та заповідної справи,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Уварова С. Д.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ВІД СПОСТЕРЕЖЕННЯ ДО ДІЇ: ІНТЕГРАЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ГАДЖЕТІВ У ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Формування екологічної свідомості в учнів розпочинається з живого контакту з природою: дотик до рельєфної кори дерева, дзижчання бджіл чи граційний політ метелика пробуджують інтерес до довкілля. Ці яскраві враження допомагають дітям відчувати єдність природних процесів. Використання гаджетів, таких як смартфони чи планшети, для фіксації даних, розпізнавання видів через додатки чи вимірювання за допомогою датчиків, трансформують ці спостереження в систематичні дослідження, де емоційний досвід підкріплюється точними даними й аналітичними висновками.

Поєднання чуттєвого досвіду з цифровими технологіями відіграє значну роль у формуванні екологічного мислення школярів. Традиційні спостереження виховують чутливість до природи, тоді як гаджети — смартфони для сканування QR-кодів чи планшети для запису даних — додають точності й дозволяють

систематизувати результати. Такий підхід спонукає учнів не лише виявляти екологічні проблеми, а й розробляти обґрунтовані рішення, відчуючи свою причетність до збереження природи. Баланс між природничими дослідженнями й технологіями робить навчання живим, осмисленим і надихаючим.

Для реалізації такого підходу створено цикл методичних розробок з екологічної просвіти, що поєднують польові спостереження, експерименти та творчі завдання. Одним з таких прикладів можна запропонувати методичну розробку з назвою "EcoLab: маленькі проєкти — великі зміни". Вона розроблена для учнів 5–7 класів і може бути реалізована у якості екопросвітницького заходу у природно-заповідних зонах, зокрема в Національному природному парку "Слобожанський". Мета — сформувати у школярів здатність до оцінки стану довкілля через виконання навчальних—дослідницьких мініпроєктів, що включають дослідження взаємодії води, ґрунту, рослин, тварин і людської діяльності з використанням цифрових інструментів.

Методична розробка "EcoLab" ґрунтується на принципах дослідницького навчання (inquiry-based learning) і проєктної діяльності, де природне середовище парку стає живою лабораторією, а учні — її дослідниками. П'ять команд по 4–5 осіб працюють автономно під керівництвом наукового співробітника парку, який забезпечує безпеку діяльності, пояснює принципи роботи з інструментами та скеровує рефлексію, не втручаючись у процес самостійного відкриття. Школярі між собою розподіляють функціональну діяльність: дослідник проводить вимірювання (температури, pH), фотограф документує процес за допомогою гаджетів, літописець заносить дані до Excel-таблиць цифрового щоденника, який заздалегідь розміщений у планшеті. Екомаркери з QR-кодами, які через гіперпосилання відкривають доступ до відеоінструкцій, інфографіки чи аудіогідів, перетворюють кожен пункт маршруту досліджень на інтерактивну навчальну станцію.

Робота команд структурована за етапами: камеральні підготовчі роботи, польові дослідження, обговорення та мотиваційний підсумок, що забезпечує плавний перехід від емоційного занурення до усвідомлення власного внеску. Кожна команда досліджує окремий аспект довкілля, використовуючи екомаркери з QR-кодами для доступу до інформаційних матеріалів через гаджети, поєднуючи практичні спостереження з цифровими інструментами, щоб сформувати цілісне бачення природних взаємозв'язків.

- "Чиста вода — чисте життя" — науковий співробітник парку підводить учнів до водойми, де вони за допомогою смартфонів сканують QR-код на екомаркері, відкриваючи відеоінструкцію про оцінку якості води, вимірюють

температуру термометром, прозорість диском Секкі та фіксують дані в Excel-таблицях польового цифрового щоденника. Науковий співробітник спрямовує дослідження у практичному напрямку. Наприклад, як облаштувати очисні бар'єри для захисту води від забрудненого поверхневого стоку. Це практичні кроки для збереження чистоти водойм.

- “Збережи краплю води” — в інформаційній зоні науковий співробітник допомагає учням скористатися планшетами для сканування QR-коду на екомаркері, що відкриває інфографіку про економію води. Після чого вони записують у бланки та Excel-таблицях свої пропозиції щодо можливостей зберігання води. Наприклад, куратор розповідає і демонструє фото установки водозберігаючого аератора. Він заохочує до створення практичних порад для зменшення водоспоживання в школі чи вдома. Мета цього заходу — сприяти раціональному використанню водних ресурсів у повсякденні.

- “Друзі тварин” — науковий співробітник супроводжує учнів до зони фауни, де вони за допомогою смартфонів сканують QR-код на екомаркері, відкриваючи аудіозаписи звуків від тварин, використовують iNaturalist для ідентифікації видів і фіксують результати спостереження у бланках і Excel-таблицях електронного польового щоденника у гаджеті. Керівник пропонує учням надати пропозиції щодо захисту тварин та птахів. Наприклад, створення годівничок чи інформаційних стендів для відвідувачів для захисту місцевої фауни з метою покращення умов існування тварин у Національному парку.

- “Друге життя пластику” у рекреаційній зоні парку науковий співробітник показує екомаркер із QR-кодом, який учні сканують смартфонами, щоб переглянути відео про переробку пластику, після чого сортують відходи та записують у бланки й Excel-таблиці свої екоідеї. Співробітник розповідає про створення екосумок чи декоративних виробів з пластику як вторинної сировини. Він допомагає школярам розробити рішення для зменшення пластикового забруднення, (наприклад, створення пунктів роздільного збору відходів). Мета такої роботи – допомогти учням знайти креативні способи повторного використання відходів.

- “Еко шлях до екомайбутнього” — науковий співробітник проводить учнів маршрутом, де вони за допомогою планшетів сканують QR-код на екомаркері, відкриваючи картосхему маршруту, фотографують проблемні ділянки з порушеною рослинністю та записують у бланки й Excel-таблиці свої пропозиції щодо створення малих зелених зон із місцевих рослин. Науковий керівник допомагає школярам спланувати підходи для екологічного облаштування мініекопарку. Мета цього заходу — створити сприятливе і гармонійне середовище для людей і природи.

Фінальний етап заходу "EcoLab" об'єднує зусилля команд: учні створюють інтерактивні постери в PowerPoint, додаючи фотографії, графіки та відеозвернення до небайдужих до довкілля, зняті на гаджети. З допомогою створених школярами звітних презентацій, відбувається активна динамічна дискусія: "Чому вода втрачає прозорість?", "Як годівнички допомагають взимку птахам?", "Де розмістити контейнери для вторсировини?" — ці питання стимулюють аналітичне мислення та колективний пошук рішень. Завершальна рефлексія допомагає учням оцінити, які гаджети та інструменти були найкориснішими, які відкриття змінили їхнє сприйняття навколишнього середовища та які екопроекти можна реалізовувати у майбутньому.

Зважаючи на все вище викладене, можна відмітити, що методична розробка "EcoLab" сприяє розвитку дослідницьких компетентностей та екологічному мисленню через практичну діяльність: школярі вчаться виконувати різноманітні польові екологічні дослідження, працювати з цифровими носіями, пропонувати свої екорішення та відчувати відповідальність за довкілля. Використання гаджетів у польових умовах дозволяють осучаснити польові дослідження, підсилюють пізнання природи: Excel-таблиці систематизують отримані дані фотографії, зняті на смартфони, фіксують важливі деталі, а QR-коди, доступні через гаджети, надають додаткові знання. Маленькі екопроекти стають вагомим внеском у майбутнє суспільства, виховуючи свідоме ставлення до природи.

Список використаних джерел

1. Горобей М. С. Екологічна освіта: актуальні питання впровадження сучасних діджитал-інструментів в Україні та країнах ЄС. Київ: Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, 2021. С. 15–18. URL: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2021/5/5.pdf>.
2. Годецька Т. І. Інновації в екологічній освіті у цифровому середовищі. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2024. С. 24–49. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742518/1/AHS_of_EduSci-RB-19-2024%20%281%29-25-53.pdf
3. Касіянова О. А. Розвиток екологічного мислення учнів у навчально-виховному процесі. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2024. С. 181–183. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34763/Kasianova.pdf?sequence=1>.

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бабай Л. В.,
старший викладач
кафедри європейських мов,
Державний біотехнологічний
університет, м. Харків

УДК 811.161.2

МОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Державний стандарт базової й повної загальної середньої освіти визначає мовну комунікативну компетентність невід'ємним складником структури змісту освіти й передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного й писемного мовлення, базовими вміннями й використання мови в різних сферах і ситуаціях, зокрема й у науково – навчальній діяльності. Виникає об'єктивна потреба створення і впровадження в систему професійної освіти нової фахової ділової комунікації, тобто мовної освіти.

Сьогодні в суспільно-політичному житті відбувається переоцінка цінностей, відроджується національна самосвідомість народу, знання рідної мови набуває особливого значення. Формування високої культури мовлення є невід'ємною ознакою загальнолюдської культури. Зокрема для спеціалістів будь – якого профілю культура усного й писемного мовлення є не лише відбиттям його вихованості, інтелігентності, чистоти помислів і вчинків, а й визначає загалом культуру його праці й, що особливо важливо, культуру взаємин у щоденному спілкуванні в найрізноманітніших сферах мовленнєвої діяльності: від приватного спілкування до спілкування на державному рівні.

На важливості мовнокомунікативної підготовки, вільному послуговуванні нормативною національною науковою мовою в усіх підстилях у писемній та усній формах наголошують М.Вашуленко [1], Л.Мацько [3], О.Семенов [6], С.Омельчук [5] та ін. Зазначене вище дає право стверджувати, що на часі копітка робота лінгвістів щодо підвищення культури мовлення суспільства загалом і студентів – нефілологів. У процесі науково - навчальної діяльності студенти – аграрії порушують літературні норми.

Мовознавець Л.Масенко, досліджуючи українську наукову мову, констатує те, що в українській лінгвістиці початку ХХІ ст. актуальним стає новий напрямок досліджень – лінгвістика помилок, або помилкознавство, девіатологія. На думку С.Омельчука, виникнення помилок з української мови в усному та писемному мовленні сучасних молодих людей зумовлене як лінгвальними, так і позалінгвальними чинниками. [5, с.3]

Виразною ознакою мовної ситуації, що склалася в сучасному суспільстві, залишається українсько – російська колективна та індивідуальна двомовність.

Двомовність, як модель мовної ситуації, має як своїх прихильників, так і опонентів. Аналізуючи явище з неоднакових методологічних позицій, виразники протилежних поглядів висловлюють спільну думку: масовий білінгвізм завжди супроводжується негативним явищем, що дістало назву інтерференції.

Сучасна лінгвістика здебільшого вивчає саму взаємодію мов, зокрема в соціопросторі, і зміни внаслідок такої взаємодії в кожній мові. Наслідком такого змішування мовних систем у свідомості білінгва є так звана суперінтерференція, що в українському соціумі одержала назву суржику.

У результаті спостережень за усним та писемним українськими мовлення студентів – аграріїв було, на жаль, зафіксовано стійкі види інтерференції. Студенти – першокурсники зазнають певних труднощів у доборі правильного наголошення слів. Зазвичай це пов'язано з тим, що акцентуаційні норми порушують під впливом російської мови, у якій частина слів має відмінний від української мови наголос, наприклад: *алфавіт, валовий, дверима, електромережа* та ін. Складність засвоєння наголосу посилюється тим, що в багатьох словах наголос є нерухомим, тобто під час змінювання слова за відмінками, родами, числами, дієвідмінами наголос припадає на той самий склад: *гривня – гривні, гривнями; лагодити – лагоджу, лагодити*. У розмовному мовленні студентів часто трапляються помилки, що виникають унаслідок змішування рухомого й нерухомого наголосів. Порушення норм такого наголошування пояснюють також впливом російської мови, наприклад у словах *одинадцять, бесіда, близький, колесо, косий* (російські відповідники: *одиннадцать, беседа, близкий, колесо, косой*).

Правильність, що передбачає володіння нормами літературної мови, є "обов'язковою, хоча й елементарною вимогою мовленнєвої культури" [9, с. 4]. Лексичні норми забезпечують добір мовних одиниць адекватних змістові висловлення. Лексичною інтерференцією вважають явище, пов'язане з уживанням слів у невластивому їм значенні, наприклад: *співпадає* (збігається), *попадає* (потрапляє), *всестороннє розвинений* (усебічно розвинений), *на протязі року* (протягом року), *у відповідності* (відповідно до), *у залежності від* (залежно від), *згідно закону* (згідно з законом), *у той же час* (у саме той час або саме тоді) та ін. Лексико – семантична інтерференція базується переважно на немотивованому введенні в українське мовлення русизмів: *інтересно* замість укр. *цікаво*, *харашо* замість укр. *добре*, *канешно* замість укр. *звичайно*, *благодаря*, замість укр. *завдяки* тощо.

Явище міжмовної омонімії виникає за умови, коли студенти не розрізняють лексичного значення слова, не знають його семантики, наприклад: *який його адрес* (яка його адреса), *вірне рішення* (правильне рішення), *другі плани* (інші плани), *усі без виключення* (усі без винятку), *відноситись до навчання* (ставитися до навчання), *відноситись до більшості* (належати до більшості), *здати екзамен* (скласти екзамен, іспит), *рахувати своїм обов'язком* (вважати своїм обов'язком), *його не було майже неділю* (його не було майже тиждень) тощо.

Студенти нефілологічних спеціальностей ненормативно використовують конструкції із прийменником *по*: *фахівець по економіці* замість *фахівець з*

економіки, курси по вивченню замість курси з вивчення. Прийменник по вживають переважно в просторовому значенні, на означення мети, у поєднанні із числівниками: працевлаштовані по селах, по троє.

Отже, сьогодні знання рідної мови набуває особливого значення. Вивчення української мови в технічних вишах має за мету виробити у студентів практичні навички розпізнавання та правильного використання лексики – граматичного матеріалу, найхарактернішого й найактуальнішого для мови технічного профілю, що забезпечить бездоганне спілкування в межах своєї майбутньої професії. У цьому разі однією з важливих проблем викладання курсу "Українська мова за професійним спрямуванням" у вищій школі залишається піднесення мовленнєвої культури. На сьогодні в молодого покоління фахівців технічної сфери виникають певні труднощі щодо використання літературних норм мови. І основним завданням культури мовлення залишається виховання навичок літературного спілкування, пропаганда й засвоєння літературних норм у слововжитку, граматичному оформленні мови, у вимові та наголошуванні, несприйняття спотвореної мови (суржику). Культура писемного й усного мовлення всіх хто спілкується українською мовою як засобом спілкування, полягає в тому, щоб досконало знати мовні норми й послідовно їх дотримуватися. Завдання викладачів – філологів вищої школи полягає в тому, щоб навчити студентів комунікативної майстерності, мовленнєвої правильності та нормативності, спрямувати їхню увагу на особливості культури мови та культури мовлення.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. Проблеми культури мовлення в наукових дослідженнях із педагогічних наук / М. Вашуленко // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Вид – во Нац. ун – ту "Острозька академія", 2012. – Вип. 22. – С. 174 – 181.
2. Масенко Л.Т. Між мовою і язиком / Л.Т. Масенко. – К.: ВД "Києво – Могилянська академія", 2011. – 135 с.
3. Мацько Л. Українська наукова мова (теорія і практика) / Л.Мацько, Г. Денискіна. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2011 – 272.
4. Огар Е.І. До питання про сучасну мовну ситуацію в Україні [Електронний ресурс] / Е.І.Огар // – 2001. - № 20. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua>.
5. Омельчук С. Нормативність культури мовлення в учнівських науково – дослідницьких роботах з української мови / С.Омельчук // Дивослово.- 2014. - № 9. – С. 2-6.
6. Семенов О. Культура наукової української мови / О.Семенов. – К.: ВЦ "Академія", 2010. – 216 с.
7. Труб В.М. Явище "суржику" як форма просторіччя в ситуації двомовності / В.М.Труб // Мовознавство. 2010.- № 1. –С. 46-58.
8. Українська мова. Енциклопедія / редкол. В.М.Русанівський, О.О.Тараненко, М.П.Зяблюк та ін. – К.: Вид –во "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 2007.-856 с.
9. Ярмолук А. Класифікація помилок у творчих роботах учнів / А.Ярмолук // Українська мова і література в школі. – 2002. - № 7. – С.4-8.

Бартенєва І. О.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
ДЗ "Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського", м. Одеса

Ноздрова О. П.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
ДЗ "Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського", м. Одеса

УДК 37.011.32+37.026+504+165.74

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.04>

МУЛЬТИПЛІКАТИВНІСТЬ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення відбуваються динамічні трансформації відносин суспільства з навколишнім середовищем. Бережливе ставлення до природи є невід'ємною складовою наукового світогляду, що вимагає розвитку взаємодії в системі "людина-природа" й формування у майбутніх фахівців екокультурної компетентності.

Екокультурна компетентність – це системна інтегративна якість особистості, яка характеризує здатність вирішувати різного рівня екологічні завдання у життєвих ситуаціях та професійній діяльності, на основі сформованих цінностей, мотивів, досвіду, індивідуальних особливостей, потреб, норм моралі.

Поняття "екокультурна компетентність" має універсальний, міждисциплінарний, інтегральний, соціокультурний характер. Принципами формування цієї компетентності як складової підготовки майбутніх учителів до екологічної освіти та виховання учнів є: принцип природовідповідності, принцип культуровідповідності, принцип екогуманізму або морального імператива.

Функціями екокультурної компетентності вчителя є: мотиваційно-спонукальна (стимулює вчителя до реалізації свого творчого потенціалу в сфері еколого-педагогічної діяльності); гностична (активізує самоосвітню діяльність вчителя в екологічній сфері); емоційно-вольова (актуалізує здатність вчителя до прояву витримки, наполегливості, мобілізації своїх зусиль до подолання труднощів у процесі екологічного виховання та освіти молоді); технологічна (реалізація індивідуальної системи професійних еколого-педагогічних знань, умінь, навичок у реальному освітньому процесі); рефлексивна (систематичний самоаналіз учителем свого рівня професійної еколого-педагогічної діяльності та

розробки на цієї основі програм самовдосконалення в сфері екологічного виховання та освіти молоді) [2].

Стосовно професійної педагогічної діяльності сутністю екокультурної компетентності постає теоретична, практична готовність педагога до здійснення екологічної освіти та виховання учнів. Екокультурна компетентність педагога це знання основ природничих наук, екології, екологічна освіта, екологічна вихованість, здатність до діяльності зі збереження навколишнього середовища та ін [1].

Характерна особливість ефекту мультиплікативності загальновідома і полягає у здатності нарощувати прогнозований результат, суттєво більший за сумарний. Цей ефект виявляється за певних обставин, що передбачають урахування найбільш суттєвих чинників, які впливають на досліджуваний процес і не вступають у протиріччя один з одним.

Ми досліджували мультиплікативність методологічних підходів до формування екокультурної компетентності майбутніх учителів та визначили їх, а саме: аксіологічний, діяльнісний, синергетичний, особистісно-орієнтований. Синергетичний підхід до процесу формування екокультурної компетентності майбутніх учителів вимагає взаємопов'язаного розвитку всіх складових цього феномену в їх взаємозалежності, взаємному впливові один на одного і на інтегруючий результат – рівень сформованості екокультурної компетентності особистості, який виявляється як в ставленні людини до природи, осмисленні законів її розвитку, так і в діяльності індивіда у соціумі.

Для забезпечення ефективності формування екокультурної компетентності майбутніх учителів було створено комплекс педагогічних умов: спрямованість освітнього процесу в закладі вищої освіти на розвиток особистості студента, майбутнього професіонала, здатного до еколого-педагогічної діяльності; екологічна обізнаність викладачів, їх готовність до професійної інтеграції у процесі формування екокультурної компетентності студентів; реалізація синтезу природничої, соціально-екологічної, психолого-педагогічної, еколого-методичної складових підготовки випускників закладу вищої освіти до професійної еколого-педагогічної діяльності; єдність теоретичної та практичної підготовки студентів; активізація аксіологічного потенціалу студентів на всіх ступенях екологічної освіти; заохочення студентів до активної еколого-мотивованої діяльності.

Актуальними видами екокультурної діяльності виступили: мисленнєва діяльність у науковій, освітній, культурологічній галузі з дослідження питань формування і розвитку екологічної культури, мотивація екологічної поведінки особистості; впровадження здорового способу життя, опанування культури здоров'язбереження; творча художня діяльність, що народжує витвори мистецтва, що відображають красу нашої землі, любов до всього живого і є компонентом свідомої екологічної діяльності. Моральними засадами екологічної діяльності майбутніх

учителів є відмова від байдужості до антиекологічної поведінки людей, які оточують, громадянська мужність, потреба для викриття правопорушень і злочинів стосовно охорони довкілля і здоров'я людини. Ефективність екологічної діяльності залежить від правильної орієнтації всіх її видів і форм в системі "суспільство-природа", розвитку ініціативи і активності громадян, культури здійснення природоохоронної, ресурсозберігаючої діяльності і відсутність формалізму в цій роботі [3].

Дбайливе ставлення до довкілля, запобігання екологічній катастрофі, загибелі природи є "збереження людини як біосоціальної структури", людини, яка здатна усувати вичерпаність можливостей екстенсивного шляху розвитку людства. Заклад вищої освіти повинен реалізовувати такі цілі згідно з темою дослідження: оволодіння здобувачами вищої освіти знаннями узагальненого комплексного характеру; здійснення інтегративного підходу до формування екологічних цінностей; реалізація системного підходу до дослідження питання функціонування природи та суспільства; побудова ековідповідного освітнього процесу. Підвищення рівня сформованості екокультурної компетентності майбутніх учителів неможливе без унесення в освітній процес нових, екоцентричних компонентів, які впливають на їхню професійну підготовку.

Отже, ефективність формування екокультурної компетентності майбутніх учителів значно підвищиться, якщо педагогічне управління даним процесом буде здійснюватися на основі: міждисциплінарного підходу до екологічної освіти у межах інтеграції циклів природничої, екологічної, психолого-педагогічної, методичної підготовки майбутніх учителів; принципу відображення у змісті екологічної освіти регіональної специфіки; урахування індивідуальних особливостей студентів; професійної інтеграції всіх учасників формування екокультурної компетентності; розвитку рефлексивної культури майбутнього педагога; стимулювання самоосвітньої діяльності в екологічній сфері. Вищезазначене й доведе мультиплікативність методологічних підходів до формування екокультурної компетентності майбутніх учителів в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Основи екології та екологічного права: навчальний посібник; За заг. ред. Ю.Д. Бойчука і М.В. Шульги. Суми: ВТД "Університетська книга", 2004. 352 с.
2. Пузир Т.М. Екологічна освіта на шляху до сталого розвитку. *Проблеми сучасної екологічної освіти*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 10-річчю факультету екології і сталого розвитку. Київ, 13-14 жовтня 2014. С.64–65.
3. Шаповал Л.М. Підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів України до природоохоронної роботи в школі (50-80 рр. XX ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2000. 217 с.

Лопатинська І. С.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін,
ПВНЗ "Інститут психології і
підприємництва", м. Київ

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГІВ

Питання ефективності іншомовного комунікативного аспекту навчання мови не є новим та тісно пов'язане з практичною спрямованістю, на якій базуються концепції іншомовної підготовки. Вважається, що здобувачі вищої освіти можуть засвоювати рідну та іноземну мови як систему, що базується на вивченні словникового запасу, фонетичної та граматичної систем, а згодом отримані знання можуть бути використані для спілкування.

Однак на практиці ми часто маємо протилежний результат, а саме ситуацію, коли, опанувавши теоретичні аспекти мови, здобувачі освіти не набувають іншомовних комунікативних навичок. Як наслідок, практичне володіння іноземною мовою залишається на низькому рівні, що призведе до примітивного повсякденного спілкування або повної відмови від нього. Саме тому вивчення питання вдосконалення комунікативної складової процесу володіння іноземною мовою є надзвичайно цінним у сучасних умовах глобалізації та трансформації комунікативних процесів у світі.

Іншомовна компетентність майбутніх психологів розглядається як ключова умова професійної ефективності у міжкультурному контексті. Підвищення мовної культури суспільства та отримання знань про стилістичне багатство мови є важливими цілями вищої освіти в Україні та у сучасному світі. Для молоді, яка здобуває вищу освіту, сьогодні надзвичайно важливо оптимізувати рівень розвитку іноземної мови. Адже майбутні психологи використовуватимуть слово як робочий інструмент, носій інформації, професійну словесну зброю та засіб духовного впливу.

Таким чином, іншомовна комунікативна компетентність сприятиме підвищенню культури психолога та його духовності. Комунікація – один із проявів соціальної взаємодії, що базується на обміні думками, оцінками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування, емоційного впливу, стимулювання спільної діяльності тощо. Сучасна наука визначає комунікацію як обмін інформацією, як взаємодію, як сприйняття людиною людини (Ангграєні, Вахіба та Ассафарі, 2020).

Знання комунікативних законів та вміння їх застосовувати, як зазначається в більшості навчальних матеріалів, міжкультурна комунікація – це спілкування між носіями різних культур, які використовують різні мови (Укуме та ін., 2020). Метафора "носій національної культури" зазвичай описує свідомість людини, яка формується в процесі засвоєння певної національної культурної спадщини. Носій української культури має свідомість, сформовану на основі образів та ідей, властивих українській культурі (Калмикова, Харченко та Майсан, 2021), (Ллінарес та Маккейб, 2020).

Виникає необхідність систематизувати теоретичні підходи до формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх психологів за допомогою технологій навчання таких як: відкриті навчальні середовища, рольові й симуляційні вправи із використанням різних ресурсів, адаптивні системи навчання з реальним зворотним зв'язком, мультимедійні стратегії та міждисциплінарні настанови з психолінгвістики й психопедагогіки.

Іншомовна комунікативна компетентність у підготовці психологів забезпечує ефективну міжкультурну комунікацію, доступ до міжнародної психолітератури, якісне консультування клієнтів із різних культурних контекстів та участь у міжнародних професійних спільнотах. Традиційні підходи до навчання іноземної мови часто зосереджені на лексико-граматичних навичках, а для психологів важливими є також міжкультурна емпатія, професійна лексика та дискурсивні моделі взаємодії в клінічних та консультативних контекстах. Інтерактивні технології навчання створюють міждисциплінарні навчальні середовища, де комунікативні навички інтегруються з професійними компетенціями. Інтерактивні технології навчання поєднують відкриті навчальні середовища (Open Educational Resources): онлайн-курси, платформи та EdTech-інструменти; рольові і симуляційні середовища: моделювання психологічних консультацій, міжкультурних взаємодій; CRISIS-симуляції та гейміфікація: імітація терапевтичних сцен, невербальної комунікації та культурної різноманітності; адаптивні системи навчання такі як персоналізований маршрут навчання, регуляція навантаження та контенту, реальний час зворотного зв'язку; мультимедійні стратегії: інтерактивні вправи на аудіювання й говоріння, відеоаналіз дискурсу, подкасти. Інтерактивні технології навчання надають ефективний інструментарій для формування іншомовної компетентності майбутніх психологів.

Формування професійної іншомовної компетентності включає наступні підходи:

- Компонентний підхід, який передбачає розвиток трьох взаємопов'язаних складових: лінгвістичної, комунікативної та культурної. Лінгвістичний компонент охоплює знання граматики, лексики, фонетики, що забезпечують правильне

володіння мовними засобами. Комунікативний компонент формує здатність ефективно взаємодіяти іноземною мовою у професійних контекстах — під час консультацій, тренінгів чи дослідницької роботи. Культурний компонент спрямований на розуміння соціокультурних норм, цінностей і контекстів, що дозволяє психологу уникати міжкультурних бар'єрів у спілкуванні.

- Компетентнісний підхід трактує іншомовну компетентність як інтегровану систему знань, умінь і навичок, необхідних для професійного застосування мови. Він акцентує увагу не лише на знанні мови, а й на здатності використовувати її в реальних професійних ситуаціях — під час проведення інтерв'ю, написання звітів чи участі в міжнародних проєктах. Такий підхід формує готовність психолога до самостійного вирішення професійних завдань іншою мовою.

- Соціокогнітивний підхід окреслює роль соціальної взаємодії та когнітивних процесів у формуванні іншомовної компетентності. Засвоєння мови відбувається через участь у значущих комунікативних практиках — рольових іграх, дискусіях, аналізі професійних кейсів. Важливою є також рефлексія — усвідомлення власних комунікативних стратегій, помилок і досягнень.

Таким чином, поєднання трьох підходів забезпечує цілісне формування іншомовної компетентності психологів, яка охоплює знання, практичні вміння та культурно-свідоме мислення.

Важливим аспектом ефективного розвитку іншомовної комунікації є використання ефективних методів та технологій навчання мові. Поєднання лінгво-дидактичних принципів із професійними вимогами психотерапії та психодіагностики дозволяє створювати навчальні середовища, у яких здобувачі вищої освіти не лише навчаються говорити іноземною мовою, але й навчаються мислити та діяти як професійні психологи у міжкультурному контексті.

Список використаних джерел

1. Івашкевич, Е., & Гудима, О. (2020). Психологічні шляхи розвитку міжкультурної компетентності учнів у галузі "Іншомовна освіта" (відповідно до досвіду в зарубіжних країнах). *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, (49), 84–105. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-49.84-105>
2. Юхно Н. В. Суть та структура іншомовної комунікативної компетентності фахівців / Н. В. Юхно // *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2022. № 51. С. 116–122.
3. Lopatynska, I., Bratanych, O., Biletska, I., Cherednychenko, V., & Pustovoichenko, D. (2024). Evaluating the efficacy of Kahoot as a computer-assisted language learning tool in higher education. *Revista Eduweb*, 18(1), 152-163. <https://doi.org/10.46502/isn.1856-7576/2024.18.01.1>.

Онипченко П. М.,

канд. пед. наук, доцент,
провідний науковий співробітник НДЛ,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків

УДК 623.592:358.43]:159.9

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.05>

Громико О. В.,

канд. філос. наук,
доцент, професор кафедри,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків

Ленець В. Г.,

доцент кафедри,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛЬОТЧИКІВ НА ТРЕНАЖЕРІ

Забезпечення якості підготовки майбутніх льотчиків до виконання польотних завдань обумовлюється не тільки навченістю, тобто сформованістю знань, вмінь та навичок, але й психологічною підготовкою, розвитком професійно важливих психологічних навичок.

Це вимагає врахування в процесі теоретичної та тренажерної підготовки до виконання польотних завдань закономірностей психологічної діяльності льотчика у польоті – сприйняття, мислення, пам'яті, переробки інформації, формування емоційної стійкості [1].

Таким чином в процесі теоретичної та тренажерної підготовки доцільно забезпечувати розвиток інтелектуальних здібностей льотчика, тобто його здатність до переробки та засвоєння великої кількості інформації у польоті, що вимагає високого рівня всіх пізнавальних психічних процесів, а саме: мислення; уваги; пам'яті; розумової діяльності; уявлення.

У зв'язку з цим виникає проблема розробки психолого-педагогічних основ такої підготовки курсантів, яка б вже в умовах навчального закладу (до початку виконання польотів) забезпечувала здатність курсанта до [2, 3]:

- орієнтування у складному повітряному середовищі;
- дій в умовах дефіциту часу;
- дій у нав'язаному темпі;

- швидкої перебудови характеру льотної діяльності під час непередбачених, незнайомих польотних ситуацій;

- здатність швидко оцінювати повітряну, наземну обстановку та приймати правильне рішення на фоні основної діяльності в польоті.

З метою врахування вказаних вимог авторами був розроблений практикум з “Тренажерної підготовки до виконання польотних завдань”.

“Тренажерна підготовка до виконання польотних завдань” є сукупністю навчаючих дій та психологічних тренувань, що проводяться в процесі (паралельно) вивчення порядку підготовки та виконання основних польотних завдань тактичної авіації.

Таким чином “Тренажерна підготовка до виконання польотних завдань” це у значній мірі налаштовування та складова підготовки курсанта до виконання польотних завдань. Умовою усвідомлення курсантом необхідності такої підготовки є спрямованість на досягнення високої ефективності виконання різних видів польотів та їх етапів.

Формування такої спрямованості забезпечується: організацією та методикою тренувань; змістом занять; розумінням викладачами та курсантами значення психологічної підготовки.

Підготовка призначена для формування у майбутніх льотчиків:

- уявлень про психологічні особливості діяльності льотчика при виконанні різних видів польотних завдань;

- сенсомоторних та ідеомоторних процесів відповідних умовам польоту;

- образу різних видів польотів, як механізму психічної регуляції дій льотчика в умовах польоту;

- психологічних якостей, професійно важливих для виконання польотів;

- прийомів та навичок психічної саморегуляції для корегування станів перед виконанням польоту.

Практикум проводиться паралельно з теоретичною підготовкою майбутніх льотчиків до виконання польотів. До нього включаються заняття та психологічні тренування.

Практикум складається з наступних частин:

- ознайомлення з психологічними визначеннями (доведення короткого словника психологічних визначень): допомагає курсантам якісно засвоїти особливості психологічної підготовки до польотів різного виду;

- психологічні особливості діяльності льотчика по видам польотів: інформаційна частина, проводиться лекційним методом, в заключній частині доводяться рекомендації з психологічної підготовки;

– психологічна підготовка: містить викладення методів психологічної підготовки, що використовується в період тренажерної підготовки.

Отже, "Тренажерна підготовка до виконання польотних завдань" вирішує наступні дидактичні задачі "наземної підготовки" [4]:

– формування просторових уявлень про виконання фігур пілотажа, розумових навичок визначення та заняття правильного положення у повітряному просторі відносно наземних орієнтирів і повітряних об'єктів на різних етапах польоту;

– візуалізацію уявлень про можливі варіанти наземної та повітряної обстановки;

– набуття навичок застосування способів пошуку та виявлення типових повітряних і наземних об'єктів;

– відпрацювання алгоритмів дій і формування процесів прийняття необхідних рішень (формування процесів передбачення розвитку повітряної ситуації) на різних етапах польоту;

– формування навичок сумісних дій (пілотажних, тактичних, прицільних, навігаційних, групових);

– навчання та тренування дій щодо зміни плану польоту на різних його етапах в умовах неповної, невизначеної, суперечливої повітряної інформації (набуття навичок образного мислення);

– контроль і самоконтроль набуття моральних якостей та психологічної готовності до виконання польотів.

Відповідно до дидактичних завдань "Тренажерної підготовки до виконання польотних завдань" були розроблені відповідні польотні завдання на тренажері літака Л-39.

Таким чином "Тренажерна підготовка до виконання польотних завдань" забезпечує:

– формування вмінь та навичок створення образу польоту, як способу відпрацювання процесів прийняття та реалізації рішень у повітрі з використанням граничних режимів польоту, взаємодії в групі;

– управління процесом "наземного навчання";

– контроль та оцінку рівня підготовленості до професійної діяльності;

– контроль моральних якостей та наявності психофізіологічних резервів.

Список використаних джерел

1. Онипченко П. М., Полуйко О. М. Психолого-педагогічні аспекти організації тренажерної підготовки льотного складу на сучасному авіаційному тренажері. *Науковий вісник Льотної академії*. 2017. № 1. С. 116-121.

2. Невзоров Р. В. Формування фахової компетентності майбутніх військових пілотів із застосуванням засобів повітряно-тактичної підготовки : дис. ... канд.

пед. наук : 13.00.04. Льотна академія Національного авіаційного університету. Кропивницький, 2019. 286 с.

3. Ладугубець Н.В., Марченко О.Г. До питання професійної підготовки льотного складу цивільної та військової авіації. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2014. Вип. 5 (1). С. 78-83.

4. Невзоров Р. Основні напрями вдосконалення наземного навчання бойовим польотам майбутніх льотчиків тактичної авіації. *Scientific and pedagogic internship "EU experience in reforming engineering education": Internship proceeding, January 20 – February 28, Prague, 2020*. Р. 62-67.

Розуменко А. О.,

УДК 378.147

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

Розуменко А. М.,

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

ГРУПОВА ФОРМА РОБОТИ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ У ПРОЦЕСІ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

Проблема забезпечення якісної математичної підготовки майбутніх фахівців досліджується як вітчизняними науковцями, так і вченими інших країн. Розглядають різні аспекти цієї проблеми, зокрема: впровадження компетентнісного підходу у процес навчання вищої математики, використання комп'ютерно – орієнтованих методичних систем навчання математичним дисциплінам, особливості викладання курсу вищої математики студентам закладів вищої освіти різних напрямів підготовки.

Посилення математизації основних напрямів діяльності суспільства, високий рівень технологій, що є базою безпеки країни, розширення сфери використання математичних знань підвищують значення якісної математичної підготовки для кожного майбутнього фахівця у різних професійних сферах.

Суспільні зміни, зростаючі темпи розвитку агропромислового комплексу зумовлюють необхідність вивчення фундаментальних дисциплін, зокрема математики, студентами закладів вищої освіти аграрного профілю.

Аналіз науково-методичної літератури показав, що більшість дослідників занепокоєні низьким рівнем математичної підготовки випускників шкіл та слабкою навчальною мотивацією студентів щодо вивчення курсу вищої математики. Викладачі закладів вищої освіти відмічають наявність у студентів значних утруднень при засвоєнні навчального матеріалу з математики. Тому триває пошук методичних систем, спрямованих на вирішення вищезазначених питань та забезпечення якісної математичної підготовки майбутніх фахівців.

Власний досвід викладання курсу вищої математики студентам аграрного університету переконує у доцільності використання дослідницьких завдань фахового спрямування в процесі математичної підготовки майбутніх фахівців – аграріїв [1].

Специфіка вивчення математичних дисциплін полягає в тому, що засвоєння навчального матеріалу відбувається через розв'язування задач. Саме цей вид навчальної діяльності є основним у процесі навчання математики. Теоретично обґрунтовано і експериментально перевірено, що одним із ефективних шляхів реалізації фахового спрямування математичної підготовки студентів аграрних університетів є розв'язування прикладних задач. Разом з тим, власний досвід роботи свідчить про наявність певних проблем при реалізації даного підходу. На практичних заняттях з вищої математики викладачу і студентам не вистачає часу на одночасне опрацювання загальних відомостей з профільних предметів і теоретичного матеріалу з математики, які необхідні для розв'язування достатньої кількості прикладних задач з певної теми.

Тому вважаємо за доцільне пропонувати студентам дослідницькі завдання з вищої математики фахового спрямування.

Філософія трактує поняття "дослідження" як спосіб пізнання, пов'язаний із спеціальним видом діяльності, яку називають "дослідницькою діяльністю". Дослідницька діяльність – це особлива людська діяльність, яка регулюється свідомістю і активністю особистості, спрямована на задоволення пізнавальних, інтелектуальних потреб, результатом якої є нове знання, отримане відповідно до поставленої мети і об'єктивних законів пізнання.

Дослідницькі вміння студентів – це вміння, через які реалізується дослідницька діяльність у процесі навчання. Ми вважаємо, що складовими компонентами таких умінь є вміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне, робити узагальнюючі висновки.

Дослідницькими ми називаємо завдання, які забезпечують розвиток дослідницьких умінь майбутніх фахівців, що, на нашу думку, є одним з актуальних завдань сучасної освіти.

Наведемо приклад завдання такого типу з теми "Елементи аналітичної геометрії" (з урахуванням недостатньої кількості годин на вивчення курсу вищої математики на практиці ми обмежуємося розглядом геометрії на площині), яке ми пропонуємо студентам спеціальності "Садово-паркове господарство" [2].

Після розгляду тем "Пряма на площині. Криві другого порядку" студентам пропонуються схематичні рисунки можливих квіткових клумб (рисунки 1;2). Необхідно записати рівняння прямих і рівняння кривих другого порядку, частини яких обмежують клумбу.

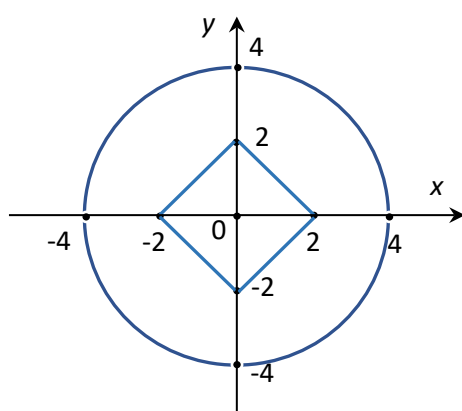

Рис. 1

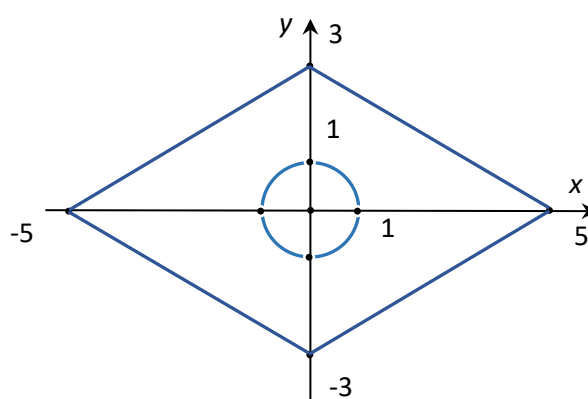

Рис. 2

Завдання пропонуються групам студентів. До кожної групи входять студенти з різним рівнем навчальних досягнень. Після виконання завдання кожен студент коментує запис одного з рівнянь. Складність завдань можна підвищити за рахунок кількості елементів побудов (ускладнювати форму клумби), а також запропонувати студентам представити авторський варіант квіткової клумби (при цьому доцільно вказати мінімальну кількість необхідних побудов).

Фахове спрямування завдання можна посилити за рахунок додаткових вимог, а саме: розбити клумбу на уявні ділянки і підібрати рослини за висотою, кольором і періодом цвітіння; обчислити площу всіх ділянок, розрахувати кількість насіннєвого матеріалу для кожної з них тощо.

Бесіди із студентами підтверджують той факт, що групова робота щодо виконання завдань такого типу підвищує навчальну мотивацію та зацікавленість студентів на заняттях з вищої математики. Спостереження за результатами навчальної діяльності студентів показують, що вони почуваються більш впевнено при опрацюванні теоретичного матеріалу з математики та використанні його у процесі розв'язування задач.

Список використаних джерел

1. Розуменко А.О., Розуменко А.М., Удовиченко О.М. Дослідницькі завдання фахового спрямування в процесі математичної підготовки майбутніх фахівців-аграріїв. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2024. Том 12, № 8. С. 59-66. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i8-008>.
2. Розуменко А.О., Розуменко А.М. Шляхи підвищення мотивації навчання математики у процесі підготовки студентів нематематичних спеціальностей. *"Перспективи та інновації науки" (Серія "Педагогіка", Серія "Психологія", Серія "Медицина")*. 2025. № 10(56). С. 927 – 939. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10\(56\)-927-939](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10(56)-927-939).

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Кузьменко П. М.,

УДК 629.7-042.2:004.94

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Харківський національний університет

радіоелектроніки, м. Харків

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ КВАДРОКОПТЕРІВ ТА МУЛЬТИКОПТЕРІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У даній публікації буде розкрито питання моделювання стратегій поведінки фізичних об'єктів – квадрокоптерів та мультикоптерів у віртуальному середовищі. Так було створено і вивчено дві основні стратегії: так звана "пішоходна" (Pedestrian) та "висотна" (Overfly).

Перша з них полягає у польоті квадрокоптера чи мультикоптера на рівні три метри над землею (зазначимо, що дане значення є параметром) і, відповідно, уникненні зіткнень із перешкодами, які знаходяться на шляху модельованого об'єкту. Таким чином, у модельованого об'єкту існує всього три стани: основний, зліт та приземлення. Для навігації в основному стані використовується навігаційна сітка NavMesh [1], яка запікається у редакторі рушія Unity, а основою навігаційної сітки є статичні об'єкти сцени.

Зазначимо, що рух квадрокоптера чи мультикоптера є рівноприскореним для обох стратегій поведінки та може бути направлений за та проти напрямку до поточної маршрутної точки модельованого об'єкту. Також враховується необхідність зльоту та приземлення на маршрутній точці.

Друга ж модель поведінки, що має назву Overfly, має у якості головної особливості той факт, що навігація здійснюється у вертикальному вимірі. Таким чином, модельований об'єкт намагається облетіти усі перешкоди на своєму шляху шляхом підвищення висоти під час свого польоту, а в час, коли перешкод, вищих за його висоту, немає – він намагається поступово знизити висоту. Блок-схему алгоритму поведінки об'єкта за такої стратегії наведено на рисунку 1.

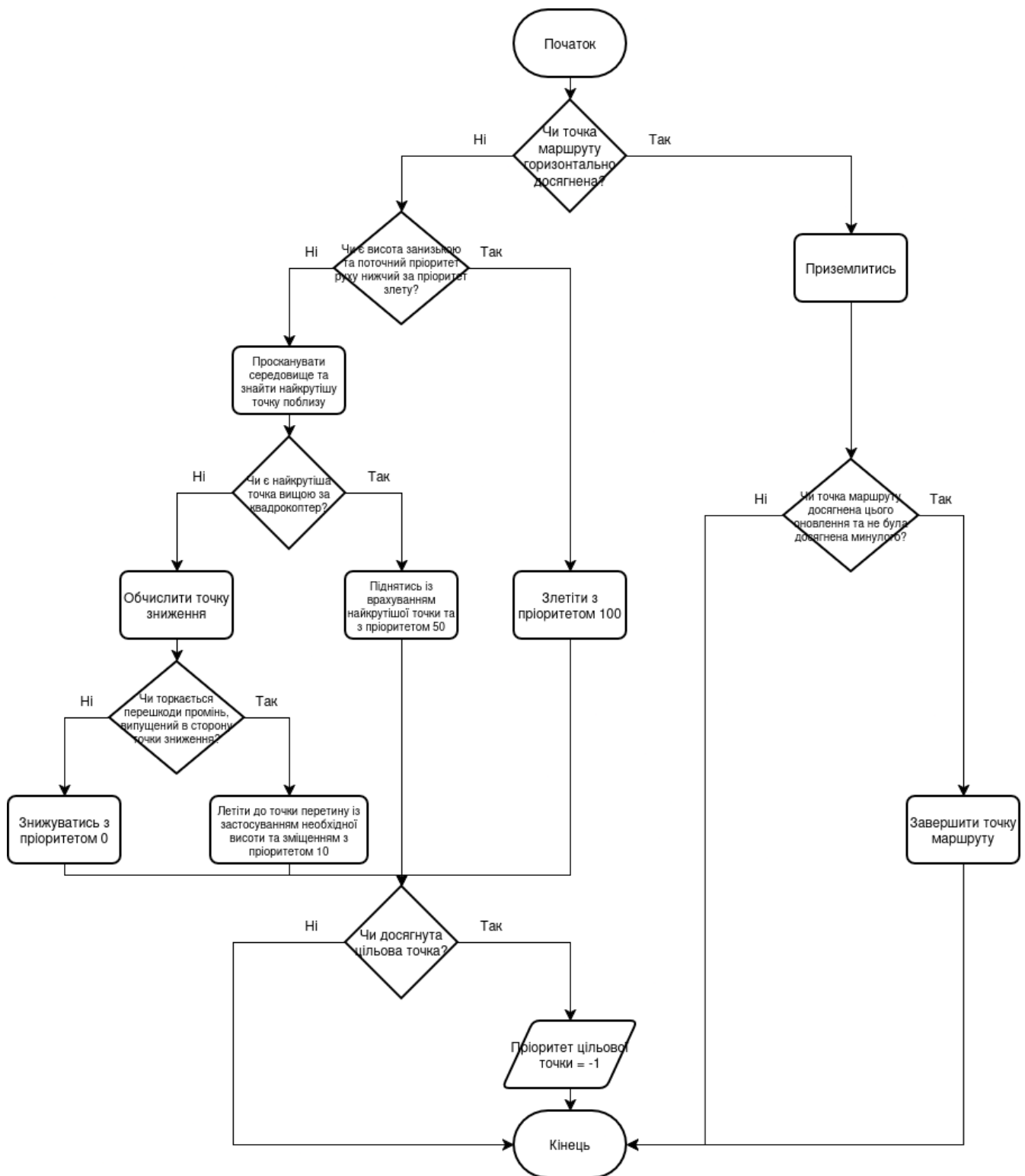

Рис. 1. Блок-схема Overfly стратегії поведінки

Нижче наведено таблицю відношень часу на обліт однакових пар маршрутних точок між квадрокоптером з першою стратегією поведінки та другою. Основним значеннями, за якими було побудовано таблицю, є значення у дужках, а значення поза ними є значення часу на обліт певної пари точок у секундах.

Таблиця 1

Відношення часу на обліт однакових пар маршрутних точок

Місцевість	Значення	Overfly	Pedestrian
Місто	Середнє	29.22 (1.16x)	33.92
	Медіана	30.91 (1.16x)	35.73
	Мінімум	22.8	14.1 (1.62x)
	5-й	18.57	13.54 (1.37x)
	25-й	36.17	35.35 (1.02x)
	75-й	36.38 (1.27x)	46.09
	95-й	37.47 (1.5x)	56.32
	Максимум	38.09 (1.74x)	66.25
Приватний сектор	Середнє	25.26 (1.3x)	32.9
	Медіана	25.73 (1.24x)	31.86
	Мінімум	18.43	15.29 (1.21x)
	5-й	25.87	22.71 (1.14x)
	25-й	20.93 (1.09x)	22.74
	75-й	21 (1.5x)	31.44
	95-й	27.08 (1.76x)	47.62
	Максимум	26.71 (1.93x)	51.63
Гори	Середнє	45.55 (1.63x)	74.31
	Медіана	49.41 (1.59x)	78.49
	Мінімум	28.94	25.48 (1.14x)
	5-й	27.83 (1.03x)	28.78
	25-й	27.68 (1.36x)	37.76
	75-й	60.73 (1.86x)	113.13
	95-й	31.72 (2.39x)	75.87
	Максимум	27.83 (3.37x)	93.78

Бачимо, що перевага Overfly стратегії поведінки об'єкта у випадку симуляції у міській місцевості є слабо вираженою та, в середньому, складає 1.16 разів у порівнянні з Pedestrian стратегією. Водночас перевага у приватному секторі та горах є більш сильно вираженою та, в середньому, складає 1.3 та 1.63 рази відповідно.

У майбутніх версіях симуляцію можна буде покращити за рахунок застосування фізичного впливу на об'єкти, використання контролерів, заснованих на штучних нейронних мережах та навчених за допомогою методів навчання з підкріпленням або еволюційних алгоритмів. Окрім цього, можна

ввести симуляцію вітру, що буде заснована на Perlin чи Simplex шумі, що забезпечить баланс необхідного рівня швидкодії та точності симуляції, вітер може бути сильнішим із збільшенням висоти польоту та мати октави. Більше того, можна поглибити ідею порівняння моделей та стратегій поведінки об'єктів за рахунок застосування методів обробки зображень та вилучення необхідної допоміжної інформації [2-6].

Список використаних джерел

1. Navigation System in Unity: Inner Workings of the Navigation System. URL: <https://docs.unity3d.com/Packages/com.unity.ai.navigation@2.0/manual/NavInnerWorkings.html> (дата звернення 21.10.2025).
2. Gorokhovatskyi, V., Chmutov, Y., Tvoroshenko, I., & Kobylin, O. (2025). Reducing computational costs by compressing the structural description in image classification methods. *Advanced Information Systems*, 9(1), 5–12. <https://doi.org/10.20998/2522-9052.2025.1.01>.
3. Gorokhovatskyi V., Tvoroshenko I., Yakovleva O., and Hudáková M. (2025) Image description compression in classification structural methods, *IEEE Access*, vol. 13, pp. 43631-43641, doi: 10.1109/ACCESS.2025.3548910.
4. Gorokhovatskyi, O., Peredrii, O., Gorokhovatskyi, V., Vlasenko, N. (2023) Explanation of CNN Image Classifiers with Hiding Parts. In: J. Benois-Pineau, R. Bourqui, D. Petkovic, G. Quenot (eds), *Explainable Deep Learning Artificial Intelligence*, pp. 125-146, Academic Press, 346 p.
5. Tvoroshenko I., Pomazan V., Gorokhovatskyi V., and Kobylin O. (2023) Application of video data classification models using convolutional neural networks, *International Journal of Academic and Applied Research*, 7(11), pp. 134-145.
6. Daradkeh Y.I., Gorokhovatskyi V., Tvoroshenko I., and Zeghid M. (2024) Improving the effectiveness of image classification structural methods by compressing the description according to the information content criterion, *Computers, Materials & Continua*, vol. 80, no. 2, pp. 3085-3106.

Сахнюк О. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

УДК 535.343:538.9
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.06>

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ ІЧ-ВІДБИВАННЯ І ППВВ ТОНКИХ ПЛІВОК ОКСИДІВ МЕТАЛІВ НА ОПТИЧНО-АНІЗОТРОПНИХ ПІДКЛАДКАХ ВИКОРИСТОВУЮЧИ ФОРМАЛІЗМ БЕРРЕМАНА

Анотація

Подано повністю теоретичний та обчислювальний підхід до опису спектрів ІЧ-відбивання (s/p-поляризації) та порушеного повного внутрішнього відбивання (ППВВ/ATR) для системи "повітря / тонка плівка оксиду металу / оптично-анізотропна підкладка".

Для моделювання плівки використовуємо дисперсійну модель Друде-Лоренца, для підкладки – одноосне середовище з різними о- та е-компонентами діелектричної проникності.

Електродинамічну задачу розв'язуємо у формалізмі 4x4 Берремана з урахуванням довільного кута падіння і поляризації, а також призмної геометрії ATR.

Запропоновано алгоритм чисельного фіту параметрів (товщина, фонові параметри) та наведено аналіз чутливості й ідентифікованості на основі синтетичних спектрів. Показано, що сумісний фіт $R(\nu, \theta, \rho_l)$ та $R_{ATR}(\nu, \phi)$ зменшує кореляції параметрів і підвищує стійкість оцінювання.

Постановка задачі

Мета – побудувати узгоджену теоретичну модель для розрахунку та інверсії спектрів ІЧ-R і ATR тонких плівок на анізотропних підкладках, яка:

- коректно враховує тензорну діелектричну проникність підкладки;
- підтримує багатокутові та багатополяризаційні режими;
- забезпечує чутливість до параметрів плівки (товщина, ω_p , γ , ϵ_∞ , TO/LO) без прямих вимірювань;

Математична модель

Діелектрична функція плівки (Друде-Лоренц):

$$\epsilon_f(\omega) = \epsilon_\infty - \frac{\omega_p^2}{\omega(\omega + i\gamma)} + \sum_{j=1}^N \frac{S_j \Omega_j^2}{\Omega_j^2 - \omega^2 - i\gamma_j \omega}$$
$$\omega = 2\pi c \tilde{\nu}$$

де ω_p, γ – параметри вільних носіїв;

Ω_j, γ_j, S_j – параметри фононних/міжзонних осциляторів [3]

Анізотропна підкладка:

Одноосне середовище з тензором $\varepsilon^s = \text{diag}(\varepsilon_o, \varepsilon_o, \varepsilon_e)$, орієнтація осі c (с-а-/r-зріз) враховується поворотом тензора. Дисперсії $\varepsilon_o(\omega), \varepsilon_e(\omega)$ описуємо сумою лоренцівських осциляторів, узгоджених з ТО/ЛО-модами з довідників [3,4].

Оптика багатошарових анізотропних структур (4×4 Берреман) :

Електромагнітне поле у шарі розкладається за чотирма власними модами; граничні умови дають добуток матриць меж і поширення. Формалізм Берремана забезпечує прямий обрахунок коефіцієнтів Френеля r_s, r_p та $R_{s,p} = |r_{s,p}|^2$ для довільних ω, ϑ і поляризацій [1].

Геометрія ППВВ (ATR):

У призмі з показником n_p при $\phi > \phi_c$ збуджується еванесцентна хвиля; ефективне відбивання визначається імпедансним узгодженням у системі "призма/плівка/анізотропна підкладка".

$R_{ATR}^{s,p}(\omega, \phi)$ обчислюється тим самим 4×4-підходом із додатковим шаром призми та трансформацією кутів [2].

Обчислювальна схема інверсії:

1. Формуємо вектор параметрів $p = (d, \omega_p, \gamma, \varepsilon_\infty, \{\Omega_j, \gamma_j, S_j\}, \{\text{параметри } \varepsilon_{o,e}\})$;
2. Обчислюємо модельні спектри:

поляризований:

$$R(\tilde{\nu}, \theta, pol) = |r_{pol}(\tilde{\nu}, \theta)|^2, pol \in \{s, p\}$$

неполяризований:

$$R_u(\tilde{\nu}, \theta) = \frac{1}{2} (|r_s|^2 + |r_p|^2)$$

3. Мінімізуємо $\chi^2(p)$ (Левенберга–Марквардта або квазі-Ньютон) з вагами та обмеженнями; можливий одночасний фіт кількох кутів і поляризацій.

$$\chi^2(p) = \sum_k \omega_k (R_k^{mod}(p) - R_k^{tar})^2$$

4. Оцінюємо невизначеності через Гессіан (псевдоінверсія Якобіана) і/або бутстреп; застосовуємо регуляризацію слабоідентифікованих параметрів (часткове фіксування частини ε_s , Tikhonov-penalty) [2].

5. Перевіряємо стабільність: масштабування частот і товщини, контроль кондиційності, уникнення числових резонансів поблизу мод ЛО.

Аналіз чутливості та ідентифікованості

Вводимо нормовані чутливості $Si(\nu) = \partial \ln R$ та досліджуємо їх залежність від ϑ, ϕ і поляризації.

Основні висновки: р-поляризація на s-cut підкладці підсилює чутливість до $\varepsilon_e(\omega)$ і точності оцінки ω_p ; сумісний фіт R + ATR декорелює d і ε_∞ ; s-поляризація краще ідентифікує вузькі фононні осцилятори [1–3].

Наукова новизна та практична значущість

Створено узагальнену теоретично-обчислювальну рамку для багатокутового та багатополяризаційного аналізу тонких плівок на анізотропних підкладках у середньому ІЧ-діапазоні; підхід може слугувати модулем для програм контролю процесів осадження.

Висновки

- Формалізм 4×4 Берремана з Друде-Лоренцом для плівки та лоренцівськими о/е-осциляторами підкладки забезпечує повний інструментарій для моделювання ІЧ-R і ATR.
- Сумісний аналіз R та ATR знижує кореляції параметрів і підвищує стійкість інверсії.
- Оптимізація кутів і поляризацій дозволяє підсилити чутливість до конкретних параметрів (d , ω_p , TO/LO).

Список використаних джерел

1. Berreman, D. W. Optics in stratified and anisotropic media: 4×4-matrix formulation // Journal of the Optical Society of America. — 1972. — Vol. 62, No. 4. — P. 502–510.
2. Born, M.; Wolf, E. Principles of Optics. 7th ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 1999. — 952 с.
3. Schubert, M. Infrared Ellipsometry on Semiconductor Layer Structures. — Berlin; Heidelberg: Springer, 2004.
4. Palik, E. D. (Ed.). Handbook of Optical Constants of Solids. Vol. 1. — San Diego: Academic Press, 1998.

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Лаппо В. В.,

УДК 37.035:39]82-93:323.15(477.85/.87)

д-р пед. наук, професор, професор
кафедри педагогіки і психології,
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника, м. Коломия

**ЗНАЧЕННЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗБЕРЕЖЕННІ
ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ДІАСПОРИ**

Складні політичні та соціально-економічні процеси першої половини ХХ-го сторіччя призвели до значної активізації міграційних процесів в Карпатському регіоні. Адже складні умови життя примусили багатьох корінних жителів, зокрема й гуцулів, залишати рідні місця й вирушати до країн Центральної та Західної Європи, а пізніше на Американський континент. Покидаючи батьківщину, з надією повернутися, емігранти везли з собою багатовіковий досвід господарювання, традиційну обрядовість, фольклорну спадщину, що засвідчували етнічну самобутність.

В системі етнокультурних цінностей, з кою прибула на чужину гуцульська діаспора, чільне місце посідали традиції гуцульської етнопедагогіки. Дослідник історії становлення й утвердження освітніх закладів української діаспори І. Руснак зауважує: "Провідне місце в системі гуцульської народної педагогіки, як засвідчують дослідження, належить формуванню у дітей та молоді етнічної культури та національної свідомості й самосвідомості, а визначальним засобом досягнення традиційної мети є рідна мова. Тому, опинившись у нових соціокультурних умовах, емігранти Гуцульщини прагнули відтворити тут усталену етнопедагогічну систему національного виховання, основними ланками якої були сім'я (родина), школа, громада" [3, с. 436-437].

Першим з діячів молодшої діаспори, хто збагнув гостру потребу у вихованні етнонаціональної свідомості, став письменник, педагог та громадський діяч з Косівщини І. Боднарчук (1910 - 1990). Прибувши в 1948 році до Канади разом із сподвижниками й однодумцями, спрямував свої зусилля на активізацію освіти,

піднесення ролі української родини й громадсько-культурних організацій у вихованні етнічно й національно свідомого покоління канадських українців [3; 4].

Позаяк в умовах чужої культури родина залишається чи не єдиним оберегом етнокультурної самобутності, спонукало І. Боднарчука доводити першочергову необхідність співпраці фахівців українських освітніх закладів Канади з батьками. При визначенні напрямів такої співпраці український педагог визначав принцип цілеспрямованого виховування дітей. За для його реалізації батьки-емігранти потребують певних порад, залучання до спільної праці з учителями у виховній роботі [4, с.161-162].

Водночас життя родини має бути цікавим і духовно насиченим. Адже: "Дитяча душа – це нива. Коли не вкинути в неї зерно в пригожий час, воно не зійде" [4; с.163]. Тому в розмові про дозвілля емігрантських родин педагог з Косівщини наголошував на залученні дітей вже з раннього віку до приготування й відзначення релігійних, календарних та родинних свят, спільному виконанні фольклорних творів, обрядів та звичаїв [4, с.128-129]. Великого значення І. Боднарчук надавав читанню вголос й обговоренню з дітьми творів присвячених рідному краю, його природі, матеріальній і духовній культурі. Сам І. Бондарчук є автором низки оповідань для дітей, де змальовано родинний побут на Гуцульщині.

Проблемою ролі дитячої літератури в процесі формування етнічної свідомості проїнялись члени громадських організацій української діаспори. Задля плекання в душах маленьких емігрантів любові до гуцульської етнокультури, окрім літературних творів, що час від часу публікувались в емігрантській пресі ("Дзвіночок", "Наше слово", "Родина" та ін.) з 1988 року редколегією часопису "Гуцулія" було ініційовано "дитячу сторінку". На сторінках видань адресованих дітям друкуються віршовані й прозові твори О. Бевки, М. Близнюка, В. Вовк, М. Додяка, в яких юні читачі знайомляться з природнокліматичною й етнокультурною самобутністю гуцульського краю [1].

Видатною постаттю у царині дитячої літератури був і залишається педагог, письменник, громадський діяч Михайло Ломацький (1886-1968). Народився М. Ломацький в Гусятині над Збручем. Учительську семінарію закінчив у Заліщиках 1906 року. Першу вчительську посаду отримав у Снятині. Згодом переведено було його на Гуцульщину в село Голови. М. Ломацькому надзвичайно подобалася Гуцульщина, про що він неодноразово зазначав у своїх автобіографічних творах. Письменник часто мандрував, спілкувався з дорослими та маленькими мешканцями Карпат. Особливе захоплення викликала у молодого вчителя самобутня гуцульська культура в усьому духовному й

матеріальному 5, с.121-125]. Згодом перебуваючи на чужині, М. Ломацький присвятив свою письменницьку творчість гуцульській тематиці. Переважна більшість творчого доробку адресована молодому поколінню гуцулів, які виховувались далеко від своєї Батьківщини. Педагог за покликанням М. Ломацький усвідомлював, що перебуваючи в осередку чужої культури молодь перебуває під загрозою асиміляції та втрати споконвічних вартостей свого народу. З огляду на це український письменник діаспори намагався своїми творами пробудити інтерес юних читачів до природи й духовних скарбів Гуцульщини. У новелі "Скупчик" читаємо: "Не було й не буде гуцула, який не носив би в серці своїх прекрасних гір із темними лісами, недосяжними верхами та зеленими полонинами Нема й не буде гуцула, який не любив би гір і всього, що в них, понад усе в світі, більше ніж своє життя. Любив гори й маржинку ґазда, Олекса Дідушко, в селі Красноїлі, любив теж і свої коники, плекав і дозирував їх, як діточок своїх. А вже його синок, Дмитрик, так той пропадав за кониками – днював би й ночував з ними" [2, с.92].

Перебуваючи на чужині, М. Ломацький записав багато реальних історій із життя маленьких мешканців Гуцульщини. З особливою теплотою автор пише про життя гуцульської малечі, їх повсякденні турботи та пригоди. Кожне з цих оповідань покликане сприяти моральному вихованню юнацтва, адже в них змальовані щира дружба, братня любов ("Дмитрик і Анничка"), пошана до батьків ("У Зеленім над Черемошом", "Онуцько"), самозречення в ім'я щастя рідного народу ("Для України і за Україну", "Марічка").

У численних прозових творах письменник повсякчас акцентував увагу на спілкуванні маленьких гуцуликів з природою. Автор змалював картини, в яких діти вміли вільно орієнтуватися у хащах карпатських лісів, боротися з природними стихіями, рятуватися у небезпечних зустрічах з дикими звірами, лікуватися за допомогою карпатської флори. За приклад наведемо фрагмент новели "Юрійко", в якому герой чотирнадцятирічний Юрійко на шляху в полонину зустрівся з ведмедем (на Гуцульщині його традиційно називають "вуйко"): "Аж тут нараз, що це там перед ним на стежці? Що, що це? Аж – це ж "вуйко" – "бурмило"! "Бігме" – він. Стоїть, заступив Юрійкові стежку. Що ж діяти йому? Пристанув, як же йти? Просто на вуйка? Ні наперед, ні назад...А вуйко? О, він іде вже, повільними кроками, "суне" просто на Юрійка. А Юрійко й не думає втікати. Раз, нема куди, друге – воля Божа, що буде, те й буде. А вуйко вже коло Юрійка.... Вийняв Юрійко з дзьоблини "будженицю" і подав вуйкові – хвилина й вуджениця зникла в пащі вуйка. Дав Юрійко йому ще й свій корж. А потім

погладив вуйкову стрепіхату голову. Розійшлись, як два добрі приятелі. Вуйко "долів" на річку, Юрійко "горі" – на полонину" [2, с. 103-104].

У творенні літературних образів письменник шукав погамування свого душевного неспокою, що гнітив його від часу розлуки з Батьківщиною. Відтак реальні постаті у його оповіданнях прибрані в поетичні шати. Українська, зокрема гуцульська діаспора радо приймала художнє слово М. Ломацького, що воскрешало спогади про рідну землю. Численні статті, есе та оповідання на гуцульську тематику друкували україномовні часописи США, Канади, Німеччини.

Ознайомлення з літературною спадщиною еміграційного періоду засвідчує, що М. Ломацький знав не одну таємницю життя гуцулів, зібрав багато фольклорного матеріалу, який подав у своїх популярних "повістунках". У кожній з своїх оповідей письменник намагався якнайповніше презентувати гуцульську матеріальну й духовну культури, тому докладно описав побут, одяг, звичаї, вірування, характер і вдачу гуцулів.

На жаль, в Україні й досі малознаними залишаються твори М. Ломацького, адресовані маленьким читачам, з-поміж яких: Гуцульщина (Нариси). Лондон, 1956; Верховино, світку ти наш: Нариси з Гуцульщини. Мюнхен, 1956; Країна чарів і краси: Нариси. Париж, 1959; Бескидом Зеленим, у три ряди садженим. Лондон, 1962; Збірка оповідань "У горах Карпатах". Мюнхен, 1962.

Уважне прочитання художніх творів про Гуцульщину і її мешканців виявляє глибоку повагу українських літераторів до педагогічних традицій гуцульського етнорегіону та бажання зберегти від забуття матеріальні й духовні цінності створені гуцулами протягом сторіч. Задля цієї мети вітчизняні письменники прагнули та й прагнуть у сьогоденні закарбувати колорит і неповторність гуцульської етнокультури у художньому слові української літератури.

Список використаних джерел

1. Дитяча сторінка. Гуцулія. 2001, № 131. С. 46.
2. Ломацький М. У горах Карпатах. Мюнхен, 1962. 207 с.
3. Русак І. С., Делеванчук С. З. Традиції Гуцульської народної педагогіки в розвитку українського шкільництва в Канаді. *Демографічна ситуація в карпатському регіоні: реальність, проблеми, прогнози на XXI століття*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / за ред. М. Пі. Чернівці - Київ: Чернівецький держуніверситет ім. Ю. Федьковича, 1996. С. 436 - 442.
4. Русак І. С. Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець XIX-XX століття). Чернівці: Рута, 2000. 363 с.
5. Русак І. Учитель-патріот, що жив життям дітей-горян. *Гірська школа Українських Карпат*. 2006. № 1. С. 121-125.

Лук'янець Т. Г.,
канд. філол. наук, доцент, завідувач
кафедри української та іноземних мов,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

УДК 378.147:37.091.12:796
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.07>

ЕЙДЕТИКА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ У ЗАСВОЄННІ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗДОБУВАЧАМИ ЗВО

Сучасна система вищої освіти вимагає впровадження інноваційних технологій, які забезпечують не лише ефективне засвоєння навчального матеріалу – важких навичок (англ. *hard skills*), але й розвиток пізнавальної активності та професійних компетентностей здобувачів – м'яких навичок (англ. *soft skills*). В умовах цифровізації освіти актуальності набувають технології, що активізують роботу пам'яті, мислення, уваги та уяви здобувачів [3]. Однією з таких технологій є **ейдетика** – система прийомів і методів, спрямованих на використання образного мислення для запам'ятовування інформації.

Етимологія терміна "ейдетика" вказує на його багатовимірний характер, адже містить у собі значення психологічної здатності людини відтворювати сенсорні характеристики об'єктів (зовнішній вигляд, звук, запах, тактильні характеристики, тощо) в своїй уяві з граничною точністю. На відміну від фотографічної пам'яті, де фокус уваги встановлюється на візуальну інформацію, ейдетика залучає всю сенсорну інформацію: тактильні, зорові, слухові, смакові, нюхові образи. Зазвичай мова йде про здатність людей обробляти інформацію таким чином, щоб запам'ятати факт як суцільний образ, наприклад, як фотографію з конкретними деталями, а не поділяти її на окремі елементи, співвідносні з відповідними асоціативними рядами.

Особливої уваги набуває застосування ейдетики в ЗВО спортивного профілю як це системи методів, спрямованих на розвиток пам'яті, уяви та мислення шляхом створення яскравих візуальних і сенсорних образів. У процесі вивчення спортивної термінології, яка є складовою професійного мовлення майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, використання ейдетичних технік дозволяє поєднати логічне й образне мислення, що сприяє кращому розумінню й довготривалому запам'ятовуванню інформації.

Застосування ейдетичних прийомів у поєднанні з традиційними має багато переваг в освітньому процесі. По-перше, така методика підвищує мотивацію до навчання, стимулює емоційне залучення здобувачів і робить процес засвоєння

термінів творчим. Крім того, ейдетика розвиває **когнітивні здібності** майбутніх фахівців, формує вміння швидко опрацьовувати інформацію та ефективно застосовувати її у професійній діяльності. Дослідження педагогічної практики [2, с. 53] показує, що використання ейдетики в освітньому процесі підвищує рівень засвоєння нових термінів у середньому на 25–30 %, покращує якість відтворення вивченого матеріалу та сприяє розвитку креативного мислення здобувачів.

У практиці викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у Національному університеті фізичного виховання і спорту України застосовуємо цілу низку ейдетичних прийомів для засвоєння складної професійної лексики. Розглянемо їх детальніше.

Створення ментальних карт (англ. *mind mapping*). Цей прийом передбачає побудову візуальної схеми або карти, у центрі якої знаходиться ключове слово, оточене асоціативними поняттями. За допомогою неї відбувається створення асоціативного ряду термінів та їхня систематизація. Наприклад, слово "Football" може бути оточене ланцюжками деривативів на зразок: *Positions* → goalkeeper, defender, midfielder, striker; *Actions* → pass, shoot, tackle, dribble; *Objects* → ball, goal, net, pitch; *Rules* → offside, foul, corner. Зручність застосування цього прийому також зумовлена можливістю залучення цифрових сервісів Canva MindMeister для створення кольорового малюнку.

Мнемонічні асоціації (англ. *mnemonics*). Цей прийом характеризується створенням словосполучень і коротких фраз, рим, віршів, історій, які сприяють запам'ятовуванню використаних у них термінів. Метою такого завдання є активізація словесно-логічної та емоційної пам'яті [1, с. 24]. Зокрема, "**Coach teaches, player reaches**" – рима, яка допомагає запам'ятати слово *coach* (тренер). "**Swim, swing, win**" – ритмічна послідовність, яка асоціюється з рухом і спортивною активністю. Таким чином, креативність процесу створення римованих рядків сприяє кращому запам'ятовуванню термінології, а римовання запобігає викривленню вимови терміна чи співзвучного слова у рядку.

Прийом емоційної історії (англ. *story telling*). Створення короткої історії з послідовним використанням декількох нових термінів покликане поєднати слова у контексті таким чином, щоб подієвість розповіді мотивувала здобувача вживати нові слова чи терміни у логічній послідовності. Розглянемо коротку історію: "It was the day of the **track and field competition**, and I felt a mixture of **nervousness** and **excitement**. Before the **race**, I warmed up with some **stretching exercises** and focused on my **breathing technique**. At the start line, the **starter pistol** fired, and I began my **sprint**, pushing off with full **acceleration**. Halfway through the distance, I kept my **pace** steady and concentrated on reaching the **finish line**. After crossing it, I felt incredible **relief** and **satisfaction** – all those hours of **training sessions** had paid off. My **coach** congratulated me, saying my **performance** showed true

endurance and **determination**". Здобувач, щоб не порушувати логіку виклад подій, повинен використати слова, виділені курсивом, послідовно одне за одним, інакше він не зможе реконструювати цілісну і завершену історію [4, с. 157]. Тож, так він є максимально мотивованим і водночас здатним усвідомлено відтворювати та закріплювати нову спортивну лексику у власному мовленні.

Послідовне застосування ейдетичних прийомів дозволяє організувати навчальний процес на різних рівнях засвоєння спортивної лексики: спочатку на рівні окремих слів, далі – фраз і коротких речень, а згодом – у продуктивному використанні термінів у цілому тексті чи усному висловлюванні. Такий поступовий підхід забезпечує формування глибокого розуміння значення слів, їхніх граматичних і семантичних зв'язків, а також розвиток здатності здобувача логічно і творчо комбінувати терміни в контексті професійного мовлення. Це дозволяє ефективно переходити від пасивного запам'ятовування до активного та осмисленого використання спортивної лексики у реальних комунікативних ситуаціях.

Використання ейдетичних прийомів у процесі засвоєння спортивної термінології здобувачами ЗВО доводить свою ефективність як інноваційний інструмент навчання. Поєднання традиційних методів із техніками ейдетики – ментальних карт, мнемонічних асоціацій, емоційних історій – сприяє формуванню стійких асоціативних зв'язків, розвитку пам'яті, уяви та креативного мислення студентів. Такий підхід підвищує мотивацію до навчання, дозволяє засвоювати складну професійну лексику у логічному контексті та забезпечує довготривале відтворення термінів у професійній діяльності, що є важливим фактором підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері фізичної культури і спорту.

Список використаних джерел

1. Близнюк Т. М. Мнемотехніка та штучний інтелект в контексті засвоєння іноземної мови // *Folium*. – 2025. – № 6. – С. 24-31. – DOI: 10.32782/folium/2025.6.3. – Режим доступу: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/260> (дата звернення: 05.07.2024).
2. Захаріна Т. І. Інноваційні методи викладання у закладах вищої освіти в умовах повномасштабного вторгнення // *Вісник: Соціальна робота*. – 2024. – № 10(1). – DOI: 10.17721/2616-7786.2024/10-1/13. – Режим доступу: <https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/article/view/223> (дата звернення: 05.10.2025).
3. Essen J. All Truth About Eidetic Memory – Case Closed // *Human Memory OS*. – 2020. – Режим доступу: <https://memoryos.com/article/all-truth-about-eidetic-memory> (дата звернення: 05.10.2025).
4. Farne R. Pedagogia Visuale / Visual Pedagogy // *Proceedings*. 2017. – № 1. – С. 157-162. – Режим доступу: https://res.mdpi.com/d_attachment/proceedings/proceedings-01-00872/article_deploy/proceedings-01-00872.pdf (дата звернення: 05.10.2025).

Сватенкова М. О.,

УДК 159.9.07

здобувачка фахової
передвищої освіти,
Дистанційний коледж
"Оптіма", м. Київ

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.08>

Науковий керівник:

Сватенкова Т. І.,

канд. психол. наук,
кафедра психології та
суспільно-гуманітарних наук,
Міжнародний європейський
університет, м. Київ

НАВИЧКИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У ВИРІШЕННІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Український психолог В. Моляко, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, зазначає, що "під творчістю розуміють процес створення чогось нового для даного суб'єкта. Тому зрозуміло, що творчість у тій чи іншій формі не є талантом "вибраних", вона доступна кожному"[1, с.34]. Як зазначає В. Моляко, основними методами вивчення творчості є методи спостереження, самоспостереження, біографічний метод (вивчення біографій видатних людей, творців у певних галузях науки, культури, техніки та ін.), метод вивчення продуктів діяльності (учнівської зокрема), тестування, анкетування, експериментальні методи, хоч застосування останніх пов'язане зі значними труднощами, оскільки будь-який творчий процес є оригінальним, єдиним у своєму роді, такий, що не відтворюється точно в тому самому вигляді при повторному спостереженні [1 с.35]. В. Моляко вважає однією з основних якостей творчої особистості прагнення до оригінальності, до нового, заперечення звичного, а також високий рівень знань, умінь аналізувати явища, порівнювати їх, стійкий інтерес до певної роботи, порівняно швидке і легке засвоєння теоретичних і практичних знань у цій галузі, систематичність і самостійність у роботі.

О. Кульчицька виділяє ще такі властивості творчої особистості: виникнення спрямованого інтересу до певної галузі знань ще в дитячі роки; зосередження на творчій роботі, спрямованість на обраний напрям діяльності; велика працездатність; підпорядкованість творчості духовній мотивації; стійкість, непоступливість у творчості, навіть упертість; захоплення роботою[3 с.198].

Творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-

творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності[2 с.88]. Творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний "двигун", який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна "мотиваційна основа".

Стосовно навчально-творчої діяльності в психолого-педагогічній науці виділені такі укрупнені компоненти творчих здібностей особистості[5]:

1. Мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості.
2. Інтелектуально-логічні здібності.
3. Інтелектуально-евристичні, інтуїтивні здібності.
4. Світоглядні властивості особистості.
5. Моральні якості, які сприяють успішній навчально-творчій діяльності.
6. Естетичні якості.
7. Комунікативно-творчі здібності.
8. Здібності до самоуправління особистості своєю навчально-творчою діяльністю.

Творчою задачею називають таку, яка або вся в цілому є новою (не знайома для суб'єкта), або ж, меншою мірою, містить значну новизну, що і зумовлює значні розумові зусилля, спеціальний пошук, знаходження нового способу її розв'язання (за В. Моляко)[2 с.89].

Розглянемо основні з евристичних методів:

1) Колективна "мозкова атака" (або "метод мозкового штурму", або брейнстормінг). Цей метод було запропоновано американським ученим А. Осборном як покращений варіант евристичного діалогу Сократа[7]. У шкільній практиці активізація навчально-творчої діяльності часто стримується через побоювання учнів помилитися і бути підданими критиці. Отже, метод А. Осборна "мозкового штурму" активізує творчу думку при виконанні чотирьох правил[7]:

- виключається критика, можна висловлювати без побоювання будь-яку думку;
- заохочується будь-яке вільне асоціювання: чим більш дикою здається ідея, тим краще;
- кількість ідей, які висувують, повинна бути якомога більшою;
- дозволяється як завгодно комбінувати висловлені ідеї, видозмінювати їх, тобто "покращувати" ідеї, що висунуті іншими членами групи.

2) Сутність методу синектики, запропонованого В. Гордоном як метод творчої діяльності, полягає в тому, щоб глибоко вивчити проблему і звикнути до неї, тобто зробити незнайоме знайомим, а від звичного відмовитися[6]. Вона ґрунтується на послідовному застосуванні чотирьох видів аналогій: прямої (як розв'язують схожі задачі), особистої (уявляючи себе на місці об'єкта, що змінюється), символічної (у вигляді короткої образної назви задач) і фантастичної (з використанням казкових персонажів).

3) Морфологічний аналіз як метод розв'язування творчих задач був запропонований Цвіккі[4 с.95]. Сутність його полягає в тому, що враховують параметри будь-якого об'єкта – потужність, швидкість, вид руху, освітленість, спосіб обігрівання, охолодження, геометричні розміри тощо. Ці параметри – морфологічні осі – можуть по-різному варіюватися для різних випадків. Виписані можливі варіанти морфоосей і зведені разом формують морфологічний ящик. Нова конструкція може виявитися прогресивною, оскільки одержуємо стикування різних випадкових параметрів морфоосей.

4) При використанні методу фокальних об'єктів (автор Цвіккі), який пізніше був розвинений американським дослідником С. Вайтингом, властивості навмання відібраних слів переносять на ключовий об'єкт, який знаходиться ніби у фокусі цих властивостей[4 с.97]. Якщо треба, наприклад, сконструювати нову лампу, то у фокусі властивостей, скажімо, "морозива" це буде холодна лампа, смачна, солодка, молочна, стравна, шоколадна, хрумка.

У творчій діяльності використовують також прийоми, які сприяють розв'язанню складної, нестандартної задачі або проблеми, а саме[5]:

1) Запитання. Сутність цього прийому полягає в тому, щоб сформулювати якомога більше запитань, що стосуються певної задачі або проблеми, і спробувати знайти відповіді на них. Сократ перший зазначив, що "запитання є повивальною бабкою, яка допомагає народитися новій думці".

2) Відстрочка. Якщо знайти розв'язання задачі не вдається, треба відкласти її і зайнятися чимось іншим. Через деякий час варто повернутися до задачі, і спосіб розв'язання може бути знайдено.

3) Фіксація. Важливо завжди і за будь-яких умов мати при собі засіб для запису думок.

М. Махмутов, аналізуючи стан шкільної освіти, зазначав, що у традиційному навчанні всі знання, вміння і навички отримують шляхом репродуктивного засвоєння, що розвиває пам'ять і навички репродуктивного мислення[5]. Навички продуктивного і творчого мислення є наслідком репродуктивного засвоєння. Тобто базою будь-якої творчості є конкретні знання, навички й уміння. Це положення суттєве для вирішення проблеми творчого розвитку у процесі навчання (базовий зміст освіти повинен якісно засвоюватися). Проте цього недостатньо для розвитку пізнавальної самостійності і творчості школярів.

Дослідження методів розвитку творчості охоплює психологічні та педагогічні підходи до формування здатності до генерації оригінальних ідей та вирішення проблем. Методи включають розвиток допитливості, розширення кругозору, практичне записування та замальовування ідей, а також використання художньо-конструкторських завдань у навчальному процесі. Творчі здібності характеризуються гнучкістю думки, оригінальністю та мотивацією, а розвиток творчості сприяє самовираженню, впевненості у собі та нестандартному мисленню.

Отже, можна зробити висновок, що ключовими аспектами розвитку творчості через навчальну діяльність є наступні: допитливість та розширення кругозору; фіксація ідей; практична діяльність; навчальні методики; розвиток особистісних якостей. Відповідно, педагогам варто спиратися на основні характеристики творчої особистості та мотивувати учнів до розвитку їх здібностей, а саме швидкості та гнучкості думки (здатність швидко переключатися між різними ідеями та підходами); оригінальності (створення нових, нестандартних рішень та продуктів); допитливості (прагнення пізнавати нове та досліджувати світ навколо); сміливості (готовності виходити за рамки звичного та ризикувати); мотивації (високий рівень внутрішнього прагнення до створення та розвитку); використання творчості в різних сферах (наукова, технічна, літературна та мистецька творчість) – ці види діяльності спрямовані на створення нових матеріальних і духовних цінностей; навчальної та побутової творчості (застосування творчого підходу до розв'язання повсякденних завдань та засвоєння знань).

Список використаних джерел

1. Моляко В. О., Третяк Т. М. *Творче мислення особистості за умов екстремальності та інформаційної невизначеності*. Вчені Записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. Т. 72, № 2. 2022. С. 30–37. ISSN 2709-3093 <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38813>.
2. Моляко В. О. , Третяк Т. М. *Дослідження творчої аналогізації та творчої комбінаторики в процесі розв'язування завдань старшокласників за умов інформаційної невизначеності*. Габітус. № 54. 2023. С. 86–91. ISSN 2663-5208. <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38802>.
3. Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є.Колесник, О.М.Піддубної, О.М.Марущак. – Житомир: ФО-П "Н.М.Левковець", 2020. С.197-202. <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/31835>.
4. Нагорнюк Н. *Морфологічний аналіз Фріца Цвіккі*. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства: збірн. наук. праць. Т. 2. 2020. С. 93–99. <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/31338>.
5. Розвиток творчого мислення учнів на основі навчально-тренінгової системи карус. Моляко В.О., Третяк Т.М., Латиш Н.М. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (м. Київ) <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38816>.
6. Синектика як техніка, метод і підхід до навчання й увиразнення суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Бондаренко Неллі Володимирівна, к. пед. н., ст. наук. сп., пров. наук. сп. Інститут педагогіки НАПН України Косянчук Сергій Володимирович, к. пед. н., методист Київська гімназія східних мов № 1. 2024. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739352>.
7. The Journey of Brainstorming (Hanisha Besant) 2016. <https://www.regent.edu/journal/journal-of-transformative-innovation>.

Скиртач В. М.,

УДК 141.319.8

канд. філос. наук, доцент
кафедри філософії, соціально-
політичних і правових наук,
ДВНЗ "Донбаський державний
педагогічний університет", м. Слов'янськ

Мартинів Р. С.,

канд. філос. наук, доцент
кафедри філософії, соціально-
політичних і правових наук,
ДВНЗ "Донбаський державний
педагогічний університет", м. Слов'янськ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ВІРТУАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Перехід суспільства до цифрової епохи радикально змінив способи самопізнання та самопрезентації особистості. Віртуальна ідентичність, що раніше сприймалася лише як доповнення до реальної, стає самостійною формою існування суб'єкта.

Сучасні цифрові платформи, алгоритми та системи верифікації створюють нові механізми підтвердження й конструювання особистості. У цьому контексті філософія стикається з необхідністю осмислити людину як віртуального суб'єкта, який одночасно живе у двох світах — офлайн та онлайн — і постійно перемикається між ними.

Роблес-Каррільйо (2024) підкреслює, що цифрова ідентичність уже не обмежується формальними параметрами — логінами, паролями чи біометричними даними. Вона стає соціально-правовою системою, що базується на постійному підтвердженні та взаємодії.

Кожна дія користувача — від банківської транзакції до допису в соцмережах — є актом спільного конструювання особистості. Таким чином, цифрове "я" постає як результат безперервного узгодження між даними, платформами та самим суб'єктом.

Балцерак Джексон (2024) розглядає віртуальну реальність як середовище, у якому радикально змінюється сприйняття власного тіла й присутності.

Людина у VR-середовищі не просто керує аватаром, а *діє як він*, переносить у цифрове тіло свої жести, реакції, емоції. Це породжує нову форму ідентичності — **розподілену** між фізичним тілом, інтерфейсом і віртуальним простором.

У результаті суб'єктивне відчуття "я" стає гібридним, багатовимірним і залежним від рівня занурення.

Сучасний віртуальний суб'єкт існує на межі двох систем — **юридичної**, яка вимагає офіційного підтвердження особи, та **феноменологічної**, що допускає гру ролей і зміну масок. Виникає парадокс: людина може бути юридично ідентифікована як одна особа, але внутрішньо переживати себе як множину різних "я". Ця подвійність формує нову модель автентичності, яка ґрунтується не на постійності, а на здатності зберігати внутрішню єдність у змінних контекстах.

Цифрові алгоритми поступово створюють довкола користувача середовище, у якому формується його "автобіографія за замовчуванням".

Системи рекомендацій, рейтингів і персоналізованих стрічок непомітно спрямовують увагу, визначаючи, які образи себе користувач бачить і підкріплює.

Таким чином, особистість дедалі частіше стикається з образом, який створено зовнішніми механізмами — це нова форма керованої ідентичності.

Класичне розуміння автентичності — відповідність внутрішнім переконанням — зазнає трансформації. У цифрову добу "бути собою" означає не лише зберігати внутрішню цілісність, а й відповідати технічним критеріям розпізнавання. Людина змушена балансувати між двома вимогами: самопереживання і верифікації. Сучасна автентичність — це процес навігації між цими двома полюсами.

Трансформація ідентичності у віртуальному просторі ставить нові запитання для етики та права:

- Хто контролює цифрові дані та образ суб'єкта?
- Як захистити приватність у світі суцільної верифікації?
- Де межа між свободою самовираження і маніпуляцією через дизайн?

Відповіді на ці питання потребують об'єднання філософії, юриспруденції та технологічних практик.

Отже, можна зробити висновок, що віртуальний суб'єкт — це нова антропологічна форма, що постає на перетині технологій, сприйняття та соціальних структур. Його ідентичність є контекстно-множинною, але водночас стабільною завдяки процедурам підтвердження і рефлексивності особистості. Трансформація віртуального "я" свідчить: людина XXI століття живе не між реальністю та ілюзією, а всередині гнучкої системи цифрових зв'язків, де підли́нність визначається здатністю зберігати сенс і відповідальність у множині ролей.

Список використаних джерел

1. Robles-Carrillo, M. Digital identity: an approach to its nature, concept, and dilemmas // *International Journal of Law and Information Technology*. – Oxford University Press, 2024.
2. Balcerak Jackson, M., Stokes, D., & Chirimuuta, M. Immersive Experience and Virtual Reality // *Philosophy & Technology*. – Springer, 2024.

Тімашов В. О.,
д-р юрид. наук, професор,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

УДК 343.9

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.01>

Привал Б. С.,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Адміністративне судочинство становить критичний механізм реалізації контролю за легальністю дій адміністративних органів у сфері землекористування. Через оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади суб'єкти земельних правовідносин можуть звертатися до адміністративних судів і домагатися скасування або зобов'язання вчинити законні дії. У цьому контексті певні статті Земельного кодексу України (ЗКУ) мають особливе значення як матеріальні підстави для такого судового контролю.

Однією з центральних норм є стаття 141 ЗКУ, яка визначає підстави припинення права користування земельною ділянкою - зокрема, порушення цільового призначення землі, відсутність своєчасної сплати орендної плати або податку, невиконання інших умов договору [1]. Адміністративні суди, аналізуючи рішення місцевих адміністрацій чи земельних відділів, використовують цю статтю як чітку законодавчу основу для визнання неправомірними дій щодо продовження або поновлення користування землею, якщо умови не дотримані. Це стримує спокуси корупційного характеру, коли користувачі отримують преференції чи продовження користування всупереч нормам.

Ще один важливий інструмент - стаття 126 ЗКУ, що стосується оформлення речових прав на земельні ділянки. Неправомірна відмова в державній реєстрації чи зловживання адміністраторами реєстрів може бути оскарженою в адміністративному суді з вимогою скасування неправомірного рішення або зобов'язання здійснити реєстраційні дії [1].

Нарешті, у розділі "Гарантії прав на землю" закладено статтю 152 ЗКУ, яка встановлює способи захисту прав на земельні ділянки [1]. Саме через цей системний гарантійний механізм адміністративні суди здатні стати ланкою, яка перетворює абстрактні права з кодексу на реально захищені права громадян та юридичних осіб у земельній сфері.

Таким чином, адміністративне судочинство, послугуючись нормами ст. 141, 126 та 152 ЗКУ, формує правову практику, яка протидіє корупційним зловживанням у землекористуванні та сприяє прозорості рішень з боку державних та місцевих органів влади.

У жовтні 2020 року Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - НАЗК), зокрема його Департамент запобігання та виявлення корупції, оприлюднило аналітичний огляд щодо корупційних ризиків у сфері земельних відносин, у якому були визначені основні причини виникнення таких ризиків [2, с. 2]. Так, корупційним ризиком №1 стали дискреційні повноваження Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (далі - Держгеокадастр) та непрозорість документації з землеустрою. За 2019-2020 роки посадові особи територіальних органів Держгеокадастру притягувалися до кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди за вплив на рішення щодо користування земельною ділянкою, перевірок по самовільно зайнятим земельним ділянкам та затвердження документації із землеустрою, що підтверджує системні порушення у сфері земельних відносин [2, с. 3]. На основі аналізу чисельних порушень проєктом Закону України "Про землеустрій" пропонується скасування регуляторного впливу Держгеокадастру, звузивши його функції до проведення кадастрової діяльності та адміністрування геопросторових даних. [2, с. 4].

Ще одним ризиком було визначено агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення [2, с. 7-8]. Агрохімічна паспортизація повинна контролювати стан ґрунтів, їх родючість та умови використання добрив. На практиці цей механізм часто використовується як корупційний інструмент для отримання вигідних характеристик земель та оформлення дозвільних документів на користь замовника агрохімічного паспорту. Паспорт інколи виготовляють без виїзду на ділянку та обстеження ґрунту, за кошти землекористувачів. Верховний Суд у справі № 287/587/16-ц визнав, що агрохімічний паспорт не є обов'язковим документом при передачі земель у власність. Пропозиція законопроекту полягає в тому, щоб скасувати обов'язкову агрохімічну паспортизацію та обмежити контроль ґрунтів державним агрохімічним обстеженням, що унеможливить корупційні зловживання при передачі земель [2, с. 8-9].

Національна асоціація адвокатів України в 2024 році виклала "Земельні спори: огляд практики Верховного Суду за II півріччя 2024 року (01. 07. 2024 - 31. 12. 2024)".

Так, у постанові від 16 жовтня 2024 року у справі №911/952/22, де Велика Палата роз'яснила порядок застосування штрафних санкцій та відсотків. Зокрема, суд уточнив, як слід тлумачити формулювання "за кожний день прострочення", визначив правила нарахування відсотків на прострочені суми, а також підкреслив право суду зменшувати розмір неустойки, якщо її стягнення у повному обсязі суперечить принципам справедливості [3, с. 4].

Нарешті, у постанові від 18 грудня 2024 року у справі №907/825/22 Велика Палата визначила, хто є належним відповідачем у спорах, пов'язаних із договором

купівлі-продажу земельної ділянки комунальної власності. Така правова позиція має практичне значення для органів місцевого самоврядування та учасників земельних відносин, адже дозволяє уникати зловживань і процесуальних маніпуляцій [3, с. 6].

Таким чином, практика Верховного Суду у 2024 році демонструє послідовність у формуванні прозорих правил у сфері земельних правовідносин. Вона спрямована на захист державної та комунальної власності, забезпечення справедливості у договірних зобов'язаннях та посилення довіри до судової системи як арбітра у земельних спорах.

У науковій праці О. В. Риковська ідентифікувала ризики у земельних відносинах та визначила специфічні чинники, що свідчать про корупційні прояви в аграрному землекористуванні, з подальшою розробкою превентивних заходів і регуляторних механізмів, здатних обмежити корупційний тиск на земельні угоди та забезпечити захист прав громадян. В кінці дослідження вона дійшла до ряду висновків, які повною мірою окреслюють становище та місце України в корупційній системі земельних відносин :

1. В Україні протягом понад 20 років сформувалися тіньові корупційні схеми у сфері землеволодіння та землекористування, які охопили всі гілки влади. Через законодавчу неврегульованість та інституційні провали відбулася надмірна концентрація земель: близько 10% угідь (4,2 млн. га) належать лише 200 особам, понад 5 млн. га державних земель розкрадено, а бюджети втратили мільйонні надходження.

2. Статистичні дані підтверджують кореляцію між концентрацією земель та рівнем корупції. У країнах із низьким рівнем корупції великі земельні угоди відсутні, тоді як у державах, де корупція сприймається як "норма", відбувається масове скуповування та захоплення сільськогосподарських земель, що створює умови для монополізації влади й порушення прав громадян.

3. Однією з найактуальніших проблем, що супроводжується високими корупційними ризиками, є концентрація землекористування. Її подолання потребує спеціального механізму контролю за великими угодами: перевірки походження коштів, бенефіціарів, корпоративної структури власності, а також постійного моніторингу впливу концентрації на права місцевих громад і стан довкілля [4, с. 84].

В "Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки", оприлюдненою "Національним агентством з питань запобігання корупції", також було приділено увагу сфері будівництва та земельним відносинам. Зокрема було виділено пункти основних проблем та плани їх вирішення. Сфера містобудування та землеустрою в Україні традиційно страждала від низької публічності інформації, що створювало умови для корупції та незаконного будівництва. Основні стратегічні цілі передбачають впровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва та створення Містобудівного кадастру, інтегрованого з іншими реєстрами, що забезпечує публічність даних та автоматичне формування містобудівних умов і обмежень для земельних ділянок. [5, с. 39].

Система державного контролю у будівництві вдосконалюється шляхом посилення авторського та технічного нагляду, залучення незалежних інженерних контролів та

лабораторій, встановлення відповідальності за порушення та усунення дискреційних повноважень органів архітектурно-будівельного контролю. Законодавство адаптоване до стандартів ЄС щодо якості будівельних матеріалів і забезпечує прозорий доступ до інженерної та транспортної інфраструктури [5, с. 40].

Процедури формування земельних ділянок спрощено та переведено в електронний формат, включно з інвентаризацією державних та комунальних земель, а продаж та оренда державних і комунальних земель здійснюються через електронні аукціони з урахуванням ринкової вартості. Безоплатна приватизація земель трансформується у соціально орієнтовані форми підтримки населення [5, с. 40-41].

Для запобігання концентрації повноважень та конфліктів інтересів управління землями державної власності розділено між окремими органами. Прозорість та контроль у сфері будівництва та дорожньої інфраструктури забезпечуються через публікацію всіх даних про проекти, тендери та результати контролю, інтеграцію з електронними системами, використання інструментальних обстежень та автоматизованого габаритно-вагового контролю [5, с. 42].

Отже, забезпечення ефективного управління земельними ресурсами в Україні можливе лише через поєднання цифровізації, системного контролю, судового захисту прав та посилення антикорупційних механізмів, що створює основу для прозорого і сталого розвитку державного управління.

Список використаних джерел

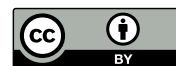
1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України 2001. № 3-4. С. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n146>.
2. Джерела корупції у сфері землеустрою та потенціал їх усунення у законопроекті №2194: аналітичний огляд. Національне агентство з питань запобігання корупції. Стратегічний аналіз корупції. Департамент запобігання та виявлення корупції. жовтень 2020 рік. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Ryzyk-ZK_2194_fnl.pdf (дата звернення: 17.10.2025).
3. Земельні спори: огляд практики Верховного Суду. За II півріччя 2024 року (01.07.2024 - 31.12.2024). Комітет НААУ з питань аграрного, земельного та довкілевого права. Національна асоціація адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/print/9977-zemel-ni-spori-oglyad-praktiki-verhovnogo-sudu.html> (дата звернення: 17.10.2025).
4. О. В. Риковська. Корупційні ризики у сфері земельних відносин та напрями їх мінімізації. Міжнародний науково-виробничий журнал "Економіка АПК". Том 28, № 7, 16.07.2021р. С. 75-87. URL: <https://eaprk.com.ua/uk/journals/tom-28-7-2021/koruptsiyni-riziki-u-sferi-zemelnikh-vidnosin-ta-napryami-yikh-minimizatsiyi>.
5. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. 3.5. Будівництво, земельні відносини та інфраструктура. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf> (дата звернення: 17.10.2025).

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....
SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Горбатенко В. С.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

УДК 343.73

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій платіжні системи посідають ключове місце у функціонуванні фінансової інфраструктури держави. Вони забезпечують швидке й надійне здійснення розрахунків, упорядковують грошовий обіг і сприяють розвитку економіки. Застосування платформних рішень у різних сферах суспільного життя, відносини щодо руху грошей набувають нових, специфічних характеристик. Платіжна система як певний комплекс телекомунікаційних, апаратних технологій, надає руху грошей відповідних особливостей, стає визначальною складовою економічної системи [1, с.63]. Саме тому дослідження сутності, функцій і правового регулювання платіжних систем є актуальним і практично значущим.

Платіжна система традиційно визначається як "набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг" – саме таке визначення наведено Комітетом із платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків [1, с.63-64]. У національному законодавстві закріплено сучасний підхід: "платіжна система – це система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи" (п.59 ч.1 ст.1 Закону України "Про платіжні послуги" від 30.06.2021 р. № 1591-ІХ, далі – Закон) [2].

З економічної точки зору сутність платіжних систем полягає в організації грошового обороту та реалізації платежів за фінансово-господарськими операціями, що сприяє розвитку грошово-кредитної сфери й економіки загалом. Основна мета функціонування таких систем – забезпечення швидкості розрахунків за фінансово-господарськими операціями, а також надійності і впорядкованості самих платежів [3].

Основною функцією платіжних систем є організація переказу коштів. Для її реалізації визначаються конкретні завдання: управління ризиками, упорядкування взаєморозрахунків, забезпечення кіберзахисту, моніторингу й реконсиляції операцій. Як підкреслює законодавство, правила платіжної системи мають встановлювати організаційну структуру, умови участі, порядок вступу та виходу, систему захисту інформації, порядок вирішення спорів між учасниками й користувачами тощо [1, с.65; 4, с.299].

Структурно платіжна система складається з кількох суб'єктів. Згідно з ч.6 ст.71 Закону такими є:

- оператор платіжної системи – юридична особа, що встановлює правила, організує функціонування та несе відповідальність за діяльність системи;
- розрахунковий банк – уповноважений банківський суб'єкт, що забезпечує проведення розрахунків у межах системи;
- технологічний оператор – юридична особа, що здійснює процесинг, кліринг або інші технологічні операції без залучення коштів на свій рахунок;
- учасники платіжної системи – юридичні особи, які надають користувачам послуги з виконання платіжних операцій на підставі договору з оператором;
- користувачі – фізичні або юридичні особи, що отримують чи мають намір отримати платіжні послуги як платники чи отримувачі, у тому числі власники електронних або цифрових грошей [1, с.66; 3]. Таким чином, платіжна система є комплексом організаційних, технологічних та правових елементів, що забезпечують упорядковане здійснення грошового обігу.

Правове регулювання платіжних систем в Україні ґрунтується на поєднанні національних і міжнародних джерел. Базовим актом виступає вище згаданий Закон України "Про платіжні послуги", який визначає загальні засади функціонування платіжних систем, порядок діяльності постачальників послуг, а також права й обов'язки учасників. Він замінив попередній Закон "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" і врахував новітні фінансові технології та необхідність гармонізації з європейським правом.

Відповідно до цього Закону, платіжні системи можуть здійснювати діяльність лише після внесення Національним банком України відомостей про них до Реєстру платіжної інфраструктури. НБУ є регулятором і наглядовим органом, який забезпечує стабільність і безпеку функціонування системи: він ухвалює нормативні акти щодо реєстрації, ліцензування, нагляду, а також здійснює моніторинг і контроль за дотриманням вимог законодавства.

Українське законодавство розвивається з урахуванням норм ЄС, зокрема положень Директиви PSD2, а також рекомендацій Банку міжнародних розрахунків і міжнародних стандартів безпеки та ефективності функціонування платіжних систем. Це забезпечує багаторівневий характер правового регулювання, поєднуючи національні норми, акти НБУ та міжнародні підходи,

що, у свою чергу, сприяє прозорості, стабільності розрахунків і поступовій інтеграції України до європейського фінансового простору [5, с.69-70].

Класифікацію платіжних систем здійснюють за підставі різних ознак. За територіальною ознакою вони поділяються на:

- внутрішньодержавна, оператором якої є резидент України, що здійснює діяльність і забезпечує виконання платіжних операцій виключно на території України;
- міжнародна – діє на території двох і більше держав, однією з яких є Україна; її оператором може бути як резидент, так і нерезидент, а переказ коштів у межах такої системи може здійснюватися як усередині однієї країни, так і з однієї держави до іншої; система фактично охоплює внутрішньодержавний обіг, адже операції можуть відбуватися і в межах України;
- внутрішньобанківська – особливий різновид, що функціонує в межах одного банку відповідно до його внутрішніх правил та документів; забезпечує обслуговування клієнтів банку й організацію розрахунків у межах цього банку [2; 4, с.300].

На підставі ознаки резидентства розрізняють наступні види платіжних систем:

- платіжні системи, створені резидентами. Їх можуть засновувати банки та небанківські фінансові установи України, які отримали відповідні ліцензії Національного банку України (банківську або на переказ коштів без відкриття рахунків). Такі системи охоплюють як внутрішньодержавні, так і міжнародні платіжні системи.
- міжнародні платіжні системи, створені нерезидентами. Вони можуть діяти в Україні за умови внесення до Реєстру платіжної інфраструктури НБУ. Банки й небанківські установи-резиденти мають право брати участь у таких системах лише за наявності ліцензії НБУ та за відсутності обмежень щодо участі в інших міжнародних платіжних системах [4, с.301].

Залежно від суб'єктного складу виділяють:

- банківські – створюються банками для забезпечення платіжних операцій;
- небанківські – утворюються небанківськими фінансовими установами та іншими суб'єктами;
- платіжні системи, створені Національним банком України – особливий вид банківських платіжних систем. Відповідно до ст.72 Закону НБУ має право створювати системи міжбанківських розрахунків, системи роздрібних платежів та інші види платіжних систем; у таких системах оператором і розрахунковим банком виступає безпосередньо НБУ. Учасниками можуть бути банки-резиденти, Державна казначейська служба України та інші суб'єкти, які відкривають рахунки в НБУ. Ці системи є державними платіжними системами [1, с.67].

Отже, платіжні системи є невід'ємним елементом фінансової інфраструктури, що забезпечує стабільність, прозорість і швидкість грошового обігу. Їхня різноманітність і гнучкість дозволяють ефективно відповідати викликам сучасної економіки, зміцнюючи довіру до фінансових установ. Завдяки надійним і безперервним

розрахункам платіжні системи сприяють розвитку цифрової економіки, формують основу для економічної безпеки держави та добробуту суспільства, а також створюють умови для інтеграції України у світовий фінансовий простір.

Список використаних джерел

1. Фінансове право : підручник / О. О. Дмитрик, Є. О. Алісов, Д. А. Кобильнік та ін. ; за ред. О. О. Дмитрик. – Одеса : Видавництво "Юридика", 2022.– 466 с.
2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX (редакція 15.11.24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 22.10.2025).
3. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 3. С. 67-68.
4. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.
5. Sharenko M. Legal regulation of Fintech in Ukraine and The European Union. XXV International scientific and practical conference "Current Trends in the Development of Scientific Research in Today's Conditions" (May 29-31, 2024). Florence, Italy. International Scientific Unity, 2024. P.69-71. URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/05/Current_trends_in_the_development_of_scientific_research_in_todays_conditions_May_29_31_2024_Florence_Italy.pdf.

Єфремов М. М.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Поліський національний університет, м. Житомир

УДК 639.2:631.523

РЕАКЦІЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ СИСТЕМИ САМОК КОРОПА ПАРСЬКОЇ ПОРОДИ НА ГОДІВЛЮ СПЕЦІАЛІЗОВАНИМИ КОМБІКОРМАМИ У ПЕРІОД ПІДГОТОВКИ ДО НЕРЕСТУ

Вступ

Інтенсифікація аквакультури в Україні обумовлює необхідність удосконалення технологій годівлі, особливо у критичні періоди онтогенезу риб. Важливим резервом підвищення ефективності відтворення коропа є оптимізація раціонів годівлі в осінній період, коли відбувається активний гонадогенез та підготовка до нересту [1]. Сучасні дослідження підтверджують, що саме в цей час формується основа репродуктивного потенціалу наступного сезону [2].

Якість статевих продуктів та життєздатність потомства значною мірою визначаються адекватним забезпеченням організму поживними речовинами, енергією та мікроелементами [3]. Особливе значення має збалансованість раціону

за амінокислотним і жирнокислотним складом, що безпосередньо впливає на біохімічний склад ікри та формування енергетичних резервів ембріонів [4].

Проведені дослідження свідчать, що використання стандартних комбікормів не завжди забезпечує повноцінну підготовку репродуктивної системи самок до нересту [5]. У зв'язку з цим, розробка та впровадження спеціалізованих кормових продуктів, адаптованих до сезонних особливостей метаболізму риб, є перспективним напрямом наукових досліджень [6].

Важливим аспектом є також вивчення впливу спеціалізованих раціонів на якість потомства, оскільки саме цей показник визначає ефективність відтворювальної роботи в аквакультури [7].

Мета роботи

1. вивчити вплив осіннього годівлі спеціалізованим комбікормом КРС-О на репродуктивні якості самок коропа, біохімічний склад статевих продуктів та якість потомства.

2. Завдання дослідження:

3. Встановити динаміку маси тіла самок за період годівлі, зимівлі та переднерестового утримання.

4. Оцінити репродуктивні показники (плодючість, якість ікри, заплідненість, виживаність ембріонів).

5. Дослідити біохімічний склад гонад, ікри та личинок.

6. Визначити фізіологічний стан личинок (активність живлення, стійкість до голодування).

7. З'ясувати залежність ефективності комбікорму від породного типу риб та тривалості годівлі.

Матеріали і методи

Для досліджень використовували 54 самки коропа парської породи (лускатий та розсіяний тип), вік 5-6 років.

Схема дослідження:

1. Попереднє вирощування на стандартному комбікормі К-110,

2. Поділ на 4 групи після індивідуального мічення,

3. Годівля протягом 45 діб (508 градусо-днів): дослідні групи - комбікорм КРС-О, контрольні - К-110,

4. Спільна зимівля та нерест.

Методики: вимірювання маси тіла, визначення репродуктивних показників (плодючість, якість ікри), біохімічний аналіз гонад, ікри та личинок, тестування фізіологічного стану личинок (активність живлення, стійкість до голоду), статистична обробка даних (t-критерій Стюдента).

Результати та обговорення

Проведені дослідження довели високу ефективність застосування спеціалізованого комбікорму КРС-О для оптимізації фізіологічного стану та

репродуктивних функцій коропа в осінній період. Аналіз отриманих даних показав значні відмінності між дослідними та контрольними групами за всіма досліджуваними параметрами.

Як демонструють дані таблиці 1, найбільш виражені зміни спостерігалися в показниках продуктивності. У лускатих самок, що отримували КРС-О, темпи росту перевищували контроль на 56%, тоді як у розсіяних ця різниця становила 26%. Особливо важливим є факт кращого збереження маси тіла під час зимівлі - у дослідних груп втрати були на 50% нижчими порівняно з контролем.

Таблиця 1

Продуктивність та енергетичний статус самок коропа

Група	Тип	Приріст за 45 діб, %	Енергетичні втрати за зимівлю, %	Коефіцієнт збереження резервів, %
КРС-О	Лускатий	13,3±0,9	1,5±0,7	98,5
К-110	Лускатий	8,5±1,1	3,0±0,8	97,0
КРС-О	Розсіяний	8,2±0,6	3,1±0,6	96,9
К-110	Розсіяний	6,5±0,4	3,1±0,5	96,9

Вплив спеціалізованого раціону на репродуктивну функцію представлено в таблиці 2. У самок дослідних груп зафіксовано підвищення якості статевих продуктів, що проявлялося у збільшенні кількості та маси ікри. Найбільш значуще покращення репродуктивних показників відмічене у розсіяних самок, де маса ікри зросла на 18%.

Таблиця 2

Відтворювальна здатність та якість гамет

Група	Тип	Репродуктивний вихід, г/кг	Кількість ікринок, тис. шт/кг	Індекс якості ікри, од.	Життєздатність ембріонів, %
КРС-О	Лускатий	147,6±7,6	21,8±1,3	1,01±0,01	89±1,5
К-110	Лускатий	137,5±14,8	22,1±2,4	1,00±0,02	85±1,6
КРС-О	Розсіяний	143,1±8,2	19,5±0,8	1,03±0,02	90±0,9
К-110	Розсіяний	120,8±11,1	16,9±1,4	1,03±0,01	90±2,0

Якість отриманого потомства суттєво покращилася. Личинки від самок дослідних груп демонстрували підвищену на 31-36% активність харчової поведінки та кращу на 21-31% резистентність до стресових факторів. Це безпосередньо вплинуло на темпи росту молоді, де приріст маси цього річка перевищував контроль на 13%.

Біохімічні дослідження виявили позитивні зміни в метаболічних процесах. Аналіз гонад показав підвищений на 5-10% вміст сирого протеїну в дослідних груп, що свідчить про поліпшення білкового обміну. Дослідження ікри та личинок підтвердили краще забезпечення енергетичними ресурсами на критичних етапах онтогенезу.

Висновки

Використання комбікорму КРС-О забезпечило значне покращення продуктивності самок коропа, приріст маси тіла перевищував контроль на 26-56%, спостерігалася краще збереження енергетичних резервів під час зимівлі, абсолютна плодючість зросла на 6-18%, маса ікри збільшилася на 7-18%, личинки мали на 31-36% вищу активність живлення та на 21-31% кращу стійкість до голодування, зафіксовано підвищений вміст протеїну в гонадах та ікри на 5-10%, найкращі результати спостерігалися у лускатих самок, оптимальна тривалість застосування комбікорму становить 45 діб у осінній період.

Список використаних джерел

1. Шепетько В.В. Сезонна динаміка фізіолого-біохімічних показників коропа за умов інтенсивної аквакультури. // Рибогосподарська наука України. – 2021. – № 3. – С. 45-56.
2. Ковальчук О.П. Вплив різних типів годівлі на репродуктивні показники коропових риб. // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій. – 2020. – Т. 22, № 95. – С. 67-72.
3. Мусійченко С.В. Біохімічні особливості формування якості ікри у коропа за різних умов годівлі. // Агроекологічний журнал. – 2022. – № 1. – С. 78-85.
4. Бібік Н.П. Особливості ліпідного обміну в репродуктивній системі самок коропа в переднерестовий період. // Вісник аграрної науки. – 2019. – № 2 (791). – С. 51-57.
5. Поліщук О.І. Ефективність використання стандартних комбікормів у відтворенні коропових риб. // Збірник наукових праць Інституту рибного господарства. – 2021. – Вип. 86. – С. 114-123.
6. Гриценко О.В. Перспективи розвитку спеціалізованих кормів для аквакультури в Україні. // Рибогосподарська наука України. – 2020. – № 4. – С. 21-35.
7. Ткаченко Г.В. Вплив умов годівлі маточного поголів'я на якість потомства коропа. // Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького. – 2022. – Т. 24, № 97. – С. 89-95.

Подаков Є. С.,

УДК 332.146

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, готельно-
ресторанного та туристичного бізнесу,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

ФАКТОРИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Інвестиційна привабливість - це відносне поняття, що відображає думку певної групи інвесторів відносно співвідношення рівня ризику, рівня прибутковості і вартості фінансових ресурсів в тій або іншій державі, регіоні або галузі. З іншої сторони - це сукупність деяких об'єктивних ознак, властивостей, засобів, можливостей економічної системи, яка обумовлює потенційний платіжний попит на інвестиції. Інвестиційна привабливість туризму - це сукупність факторів, що формують загальне уявлення потенційного інвестора про стан та рівень розвитку туристичної галузі в певній країні і надають йому можливість визначити наскільки досліджувана країна може бути привабливою та вигідною для інвестування цієї сфери.

Механізм інвестування сфери туризму є важливою умовою розвитку туристичних ринків, розширення їх можливостей і масштабів, поліпшенні якості послуг, що надаються. Оскільки туризм за останні роки став однією із провідних галузей світової економіки, виникає необхідність в дослідженні факторів його розвитку, що впливають на його інвестиційну привабливість [1].

Інвестиційна привабливість формується під дією факторів національного та регіонального рівнів. Фактори національного рівня характеризують інвестиційне середовище країни загалом, а регіональні фактори притаманні окремому місту чи області. У свою чергу, серед цих факторів виділяють позитивні та негативні. Географічне розташування, трудові ресурси, природні ресурси є позитивними регіональними факторами, які здійснюють вагомий вплив на інвестиційну привабливість регіону. Неприятливий клімат і корупція є негативними регіональними факторами, які завдають шкоди інвестиційному середовищу країни.

Двома позитивними загальнодержавними факторами, які сприяють підвищенню інвестиційної привабливості регіонів, є спеціальні заходи із залучення інвесторів на державному рівні та євроінтеграція. Погіршення інвестиційної привабливості міст та областей України здійснюється під дією

факторів державного рівня: відсутності законодавчих актів; нестабільності законодавчої бази; дії посадових осіб; корупція.

На прискорення розвитку туризму в Україні впливає велика кількість негативних причин. Перш за все до них треба віднести недостатність методичної та організаційної підтримки підприємництва у сфері туризму з боку державних регуляторів, невідповідність рівня комфорту більшості готелів, пансіонатів та будинків відпочинку світовим стандартам якості, невеликі обсяги інвестицій у розвиток матеріальної бази туристичного комплексу.

На цей час в країні відсутні дієві програми розвитку малого підприємництва у сфері готельного та ресторанного обслуговування. Декларативність багатьох програмних документів на місцевому рівні призводить до того, що кошти на розвиток цих галузей туристичного комплексу відраховуються за остатнім принципом, а їх кількість залишається незначною. У незадовільному стані перебуває сервісна та інформаційна інфраструктура галузі. Сильно стримує розвиток туризму низька якість автомобільних доріг, особливо в місцях перспективного розвитку сільського та зеленого туризму.

Згідно реалій сьогодення в Україні існує ціла низка проблем, що перешкоджають поліпшенню інвестиційної привабливості регіонів, а саме: повномасштабна війна на території країни, інфляція; обмежена зацікавленість потенційних інвесторів; істотне податкове навантаження.

Світовий туризм має стійку динаміку розвитку, з кожним роком кількість подорожуючих стає все більше. До чинників, які спричинили динамічний розвиток світового туризму та сприяли формуванню позитивного інвестиційного клімату, можна віднести: зростання доходів населення; розвиток інформаційних технологій та сучасних засобів комунікації; зменшення середньої тривалості робочого часу та збільшення вільного часу; розвиток транспорту, транспортних мереж та інфраструктури; вагомі зрушення у структурі матеріальних і духовних цінностей.

До чинників, які гальмують розвиток туристичної індустрії в Україні та зменшують рівень інвестиційної привабливості, можна віднести наступні: повномасштабна війна в Україні стала визначальним фактором дестабілізації всієї економічної системи України, трансформації її зовнішньоекономічної діяльності; відсутність скоординованої висококваліфікованої та ефективної системи дій з виведенням національного туристичного продукту України на світовий ринок; відсутність сформованої політики сталого розвитку туризму в Україні; недостатній рівень розвитку об'єктів туристичної інфраструктури, їх невідповідність світовим стандартам; доволі низький рівень якості обслуговування

клієнтів, що зумовлено загальною кваліфікацією обслуговуючого персоналу та низьким рівнем культури менеджменту туристичної галузі.

Варто зазначити, що обсяги інвестиційних вкладень у зміцнення матеріально-технічної бази туризму зростають недостатньо і, безумовно, не відповідають потребам галузі. Крім того, стримують інвестиційну діяльність технічна та технологічна відсталість більшості готельних підприємств регіонів країни, що надають неконкурентні послуги, а також неефективна амортизаційна політика, що обмежує права підприємств щодо формування та використання власних амортизаційних коштів. Також можна виділити такі основні проблеми інвестиційної діяльності готельної галузі: недостатність власного капіталу; непрозорі та тривалі в часі процедури землевідведення й узгоджень великої кількості документації; відсутність довіри закордонних інвесторів та недостатність досвіду вітчизняних управлінців у туристичних проектах; негативна роль світової кризи та війна в країні у скороченні темпів присутності світових готельних операторів в Україні.

Однак, попри негативні фактори, в Україні реалізується політика щодо створення нових туристичних кластерів, продовжується робота над розвитком екстремального, культурно-пізнавального, мисливського, рибальського, підводного, релігійного та спортивно-оздоровчого туризму.

Інвестиційна привабливість окремої країни формується під дією факторів національного та регіонального рівнів. У 2024 році індекс інвестиційної привабливості туристичної галузі України зріс до 2,49 бали (з 5 можливих), порівняно з 2,44 бал у 2023 році. При цьому, кількість керівників бізнесу, які вважають інвестиційний клімат несприятливим, знизилася з 84% до 79%. Відзначається зростання кількості компаній (з 57% до 70%), які мають плани продовжувати інвестиційну діяльність.

До негативних факторів інвестиційної привабливості відносять: російську воєнну агресію, корупцію. Слабку судову систему та тіньову економіку. Позитивними факторами є: бізнес-лідери відзначають позитивний вплив статусу кандидата на вступ до ЄС. Скасування мит та квот на експорт, "транспортний безвіз" з ЄС, діджиталізацію та приєднання до об'єднаної енергосистеми ЄС [2].

Для того, щоб туристична індустрія України як в цілому в державі, так і в окремих регіонах посіла провідне місце в економічному зростанні, необхідно вирішити на державному рівні ряд таких першочергових завдань, що у свою чергу сприятимуть покращенню інвестиційного клімату [3, с.45]: створити службу обліку й охорони туристичних ресурсів (складання карт туристичних ресурсів кожної області, оцінка їх у балах); створити службу визначення попиту та реклами

туристичних послуг; розробити програми розвитку індустрії туризму кожної області та планів капітального будівництва й інвестування; розв'язати питання підготовки туристичних кадрів та управління підприємствами готельного господарства, харчування, виробництва; скоординувати роботу туристичних організацій з транспортними агентствами, культурними установами; обґрунтувати порядок, за яким підприємства індустрії туризму повинні відраховувати частину прибутку в місцеві бюджети на формування інфраструктури та благоустрою громади; провести оцінку економічної ефективності туризму та рекреаційну оцінку територій; розробити класифікацію місць відпочинку за ступенем значущості, природними умовами, функціональними ознаками, а також методи обґрунтування норм одночасного навантаження на різні природні комплекси [3, с.45].

В зв'язку з цим необхідно приділити особливу увагу налагодженню інфраструктури, транспортних зв'язків, готельного та ресторанного сервісу. У результаті подолання проблем та слабких сторін індустрії шляхом активної державної підтримки туристичний бізнес стане джерелом значних надходжень до бюджету країни.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. URL: <https://www.unwto.org> (дата звернення 20.10.2025).
2. Індекс інвестиційної привабливості України зріс. URL: <https://nachasi.com/2025/07/05/indeks-investytsijnoyi-pryvablyvosti> (дата звернення 20.10.2025).
3. Мацука В.М. Сучасні тенденції та перспективи розвитку туризму в Україні // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. 2016. Вип.1. С.43-49.

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Грубчак А.,

УДК 37.035.6:81'243

здобувачка вищої освіти,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

Науковий керівник:

Ігнатова О. М.,

канд. пед. наук, доцент,

декан факультету іноземних мов,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

ВПЛИВ МОТИВАЦІЇ І КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Формування іншомовної компетенції в монологічному мовленні є одним з ключових завдань сучасної мовної освіти, адже саме вміння самотійно і логічно висловлювати думки іноземною мовою свідчить про високий рівень мовленнєвого розвитку учнів. Вплив мотивації та комунікативної діяльності студентів на розвиток іншомовної компетенції в монологічному мовленні є ключовим аспектом у сучасній лінгводидактиці. Мотивація є внутрішнім рушійним фактором навчання, що стимулює активне опанування іншою мовою, а комунікативна діяльність забезпечує практичну реалізацію цих знань у реальних мовних ситуаціях.

Мотивація містить кілька складових: пізнавальну, соціальну, професійну та особистісну, які спонукають учнів не тільки вивчати граматичні та лексичні норми, а й самотійно створювати монологічні висловлювання за допомогою мовленнєво-творчих завдань. Висока мотивація знижує страх помилки, сприяє усвідомленню необхідності говорити іншою мовою, що безпосередньо впливає на формування впевненості в мовленні.

Комунікативна діяльність є проявом готовності до мовленнєвої діяльності: студенти активно беруть участь у монологіях, висловлюють власні думки, аргументують їх, реагують на тему та контекст спілкування. Практика показує, що

завдання, які стимулюють мовленнєву ініціативу (рольові ігри, дебати, презентації), найбільш ефективні для розвитку монологічної компетентності учнів. [1, с. 345].

Інтеграція мотивації із активністю формується особливо ефективно через створення сприятливого емоційно-психологічного клімату в освітньому середовищі, де учні не бояться помилок і можуть вільно висловлювати свої думки. Залучення студентів до сюжетно-рольових ігор, творчих проектів, а також використання реального контексту сприяє глибокому засвоєнню мовних конструкцій та формуванню зв'язаних навичок монологів [5, с. 12]

У навчальному процесі педагогічна підтримка, професійний зворотний зв'язок, а також систематичне використання різноманітних мовленнєвих і творчих вправ підвищують мотиваційний потенціал і розширюють межі мовної діяльності. Безперервна практика дозволяє перейти від простих описів до аргументованих міркувань, забезпечуючи глибоке оволодіння монологічною формою іншомовного мовлення[4, с. 89].

Таким чином, мотивація є невід'ємною частиною у формуванні мовної компетентності в монологічному мовленні, вона формує внутрішню готовність до активного навчання, а комунікативна активність – його зовнішній прояв. Взаємодія цих компонентів забезпечує цілісний розвиток іншомовної компетентності, що є особливо актуальним для учнів старших класів у процесі оволодіння мовленнєвою продуктивністю. Формування мотивованої, активної мовленнєвої поведінки через цілеспрямовані мовленнєвотворчі завдання є запорукою досягнення високих результатів у монологічному іншомовному мовленні.

Список використаних джерел

1. Іваненко С. О. Мотивація у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів // *Освіта і наука*. – 2023. – Вип. 2. – С. 10–20.
2. Козак Я. В. Формування іншомовної комунікативної компетентності // *Педагогіка і психологія*. – 2023. – № 1. – С. 340–350.
3. Максимчук А. В. Мотивація іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів // *Вісник Київського університету*. – 2023. – Т. 2. – С. 70–78.
4. Петрова Н. М. Мотиваційні способи розвитку іншомовної компетентності // *Психолого-педагогічні науки*. – 2024. – Вип. 3. – С. 85–95.
5. Чиханцова О. А. Іншомовна комунікативна компетентність як фактор розвитку особистості // *Соціальна наука*. – 2022. – № 5. – С. 10–17.

Дубас М. О.,

УДК 37.091.3:81'243:004.738.5

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ В ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ОНЛАЙН-ЗАСТОСУНКІВ

У сучасному освітньому середовищі, що динамічно трансформується під впливом цифровізації, формування навичок саморегуляції стає ключовою умовою ефективного самостійного навчання англійської мови. Онлайн-застосунки створюють персоналізоване навчальне середовище, у якому здобувачі освіти можуть планувати, контролювати та оцінювати власний навчальний процес, що сприяє розвитку автономності та відповідальності за результати навчання [1; 3].

Згідно з дослідженням В. Yu, навички саморегульованого навчання (Self-Regulated Learning, SRL) безпосередньо впливають на успішність у вивченні іноземних мов в онлайн-форматі. Учні, які використовують мобільні застосунки для контролю власного прогресу та постановки цілей, демонструють вищу мотивацію та стабільні результати [2, с. 4].

Психолого-педагогічні стратегії формування саморегуляції у процесі самостійного вивчення англійської мови охоплюють планування, самооцінку та рефлексію. Стратегія планування реалізується через постановку конкретних навчальних цілей і контроль часу, що підтримується цифровими інструментами, такими як Google Calendar, Trello або Notion, які дозволяють структурувати навчальний процес і встановлювати дедлайни для виконання завдань. У мовних застосунках, зокрема Duolingo, Memrise та Quizlet, планування відображається у системі щоденних цілей, тобто користувач обирає, скільки уроків чи вправ виконати протягом дня. Також додаток нагадує про виконання завдань, що допомагає дотримуватися розкладу. До того ж, застосунки пропонують вправи відповідно до попередніх результатів, що дозволяє планувати навчання ефективніше. Такий підхід допомагає учню усвідомлено контролювати власне навчання, підвищує мотивацію та формує відповідальність за результати, що є

ключовим елементом саморегуляції. Самооцінка того, хто самостійно вивчає англійську мову, користуючись онлайн-застосунками, здійснюється за допомогою автоматизованих звітів, рейтингів користувачів і статистики навчальних досягнень, що мотивує до регулярної практики. Рефлексія, як завершальний етап саморегуляції, забезпечується можливістю перегляду помилок, повторення матеріалу й аналізу прогресу. Ці функції присутні в таких платформах, як Busuu, LingQ або BBC Learning English. Як зазначають S. Çelik, E. Arkin та D. Sabriler, інтеграція ІКТ-інструментів у навчальний процес сприяє розвитку метакогнітивних стратегій, формуванню автономності та підвищенню ефективності самостійного навчання [2; 4].

Окрім того, дослідження M. Wang, X. Chen доводить, що ефективність використання ІКТ у процесі формування саморегульованого навчання (SRL) опосередковується розвитком навичок інформаційного пошуку та соціальної взаємодії. Автори встановили ланцюгову залежність між застосуванням цифрових технологій, умінням знаходити релевантну навчальну інформацію, участю у спільних онлайн-активностях та підвищенням рівня саморегуляції студентів. Вони підкреслюють, що технології самі по собі не гарантують формування SRL. Для цього потрібна методична підтримка, спрямована на розвиток метакогнітивних стратегій, а саме: планування, моніторинг, самооцінка. Це підтверджує, що онлайн-застосунки можуть ефективно сприяти формуванню саморегуляції лише за умови свідомої організації самостійної діяльності користувачів [7].

Дослідження A. Kukulska-Hulme та O. Viberg показує, що емоційна підтримка, яку надають мобільні освітні платформи, сприяє розвитку саморефлексії та підвищує рівень залученості користувачів [5, с. 6]. Це свідчить про те, що онлайн-застосунки не лише полегшують опанування лексико-граматичних структур, а й формують саморегуляційні механізми: усвідомлене планування, моніторинг і корекцію навчальної діяльності.

Також результати експериментального дослідження C. Schneegass, S. Sigethy, M. Eiband та D. Buschek підтверджують, що регулярне коротке навчання через мобільні додатки забезпечує стійке запам'ятовування нової лексики та позитивно впливає на здатність до саморегуляції. Автори відзначають, що поєднання щоденних нагадувань, ігрових елементів і самооцінки є ефективним інструментом підтримки автономного навчання [6].

Отже, онлайн-застосунки відіграють важливу роль у розвитку навичок саморегуляції під час самостійного вивчення англійської мови. Вони створюють

умови для формування метакогнітивних стратегій, підвищують мотивацію та сприяють усвідомленому керуванню власним навчальним процесом. Інтеграція цифрових технологій у мовну освіту є сучасним напрямком розвитку автономності учнів та ефективності освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Довгалюк А., Лісниченко А., Фальштинська Ю. Шляхи підвищення ефективності самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційного навчання. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського, Вип. 74, 2023. – С. 13–19.
2. Yu B. Self-regulated learning: A key factor in the effectiveness of online learning for second language learners. *Frontiers in Psychology*, 2023, 13:1051349. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1051349>.
3. Kuzmina S., Powell D., Matviienko O., Glazunova T., Foo S., Lisnychenko A. Changing character of e-learning trajectories at a Ukrainian University: swimming against the tide. 10th International Conference on HigherEducation Advances (HEAd'24). Editorial Universitat Politècnica de València. 2024.
4. Çelik S., Arkin E., Sabriler D. EFL Learners' Use of ICT for Self-Regulated Learning. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 2012. URL: <https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/view/133>.
5. Kukulska-Hulme A., Viberg O., Peeters G. Affective support for self-regulation in mobile-assisted language learning. *International Journal of Mobile and Blended Learning*, 2023, 15, p. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4018/IJMBL.318226>.
6. Schneegass C., Sigethy S., Eiband M., Buschek D. Comparing Concepts for Embedding Second-Language Vocabulary Acquisition into Everyday Smartphone Interactions. *arXiv*, 2021. URL: <https://arxiv.org/pdf/2109.07944>.
7. Wang M., Chen X., Wang L., et al. Effects of ICT use on self-regulated learning: chain intermediary effect of information retrieval and social interaction. *Frontiers in Psychology*, 2025. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1637026>.

Кисличенко Ю. О.,

УДК 37.016:811.111

здобувачка другого

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.09>

(магістерського) рівня вищої освіти,

ДЗ "Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені

К. Д. Ушинського", м. Одеса

Науковий керівник:

Зайцева К. І.

канд. пед. наук, доцент кафедри

германської філології та методики

викладання іноземних мов,

ДЗ "Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені

К. Д. Ушинського", м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КРЕОЛІЗОВАНОГО ТЕКСТУ

Анотація. Вивчення лексики англійської мови у старшій школі потребує сучасних педагогічних підходів. Використання креолізованого тексту дозволяє підвищити ефективність засвоєння лексичного матеріалу, забезпечує інтеграцію візуальної та вербальної інформації та стимулює мотивацію учнів. У тезах розглянуто теоретичні основи креолізації тексту, педагогічні принципи його застосування та особливості впливу на розвиток мовленнєвої компетенції школярів. У межах педагогічної практики було проведено дослідження ефективності використання креолізованих текстів на уроках англійської мови в старших класах, результати якого підтвердили позитивний вплив цього методу на формування лексичної компетенції.

Ключові слова: креолізований текст, лексична компетенція, мультимедійні технології, навчання англійської, старші класи.

Сучасна педагогіка приділяє значну увагу пошуку ефективних методів вивчення лексики іноземної мови учнями старших класів. Традиційні підходи, що ґрунтуються на механічному запам'ятовуванні окремих слів або перекладних списків, не завжди сприяють формуванню стійких мовленнєвих навичок і часто не викликають належної мотивації до навчання. Учні запам'ятовують слова поза контекстом, не розуміючи їхніх семантичних, стилістичних або комунікативних

відтінків, що ускладнює подальше використання лексики у реальному спілкуванні. Тому постає потреба у впровадженні інноваційних методик, які забезпечують осмислене засвоєння лексичного матеріалу. Одним із таких перспективних напрямів є використання креолізованого тексту, що поєднує вербальні та візуальні елементи навчального матеріалу, створюючи полікомпонентну структуру, яка активізує різні канали сприйняття інформації [1; 2].

Проблематика креолізованого тексту знайшла відображення у працях українських та зарубіжних учених. Зокрема, дослідники О. Ісаєва, К. Білик, Ю. Сорокін, Є. Тарасов, О. Дубравіна, Н. Космацька, А. Бернадська, Е. Анісімова, А. Сонін та інші розглядали креолізовані тексти в контексті медійної, рекламної, політичної та художньої комунікації [1; 2]. У педагогічній площині питання візуалізації навчального матеріалу порушували З. Батринчук, Ю. Андрійчук, О. Гаврилюк, проте використання креолізованих текстів як засобу формування лексичної компетенції учнів старших класів на уроках англійської мови ще не отримало достатнього висвітлення в науково-методичних дослідженнях. Саме ця наукова прогалина зумовила потребу в більш детальному аналізі ролі креолізованих текстів у процесі засвоєння іншомовної лексики та стала підґрунтям для проведення педагогічного експерименту [3; 4; 5].

Креолізований текст, на відміну від традиційного, апелює не лише до мовних, а й до когнітивних та емоційних механізмів учня. Його візуальна складова – зображення, інфографіка, кольорове кодування, типографічні акценти – допомагає полегшити сприйняття нового матеріалу, сприяє кращому запам'ятовуванню та асоціативному мисленню. Завдяки цьому учні з різними когнітивними стилями (візуальними, аудіальними, кінестетичними) можуть ефективніше залучатися до процесу навчання. Водночас вербальна частина тексту формує контекстуальне розуміння лексичних одиниць, дозволяє простежити зв'язки між словами, граматичними структурами та реальними ситуаціями спілкування [2; 3].

Використання креолізованих текстів розвиває критичне мислення, адже учні інтерпретують інформацію, порівнюють текстові та візуальні складові й роблять висновки, що сприяє глибшому розумінню лексики, культурних і семантичних нюансів іншомовних висловів та формуванню лексичної компетенції – здатності правильно розуміти, відтворювати та застосовувати нові слова в різних комунікативних ситуаціях. Мультимедійні технології, зокрема інтерактивні презентації, відео, цифрові постери та візуальні історії, створюють сприятливе середовище для засвоєння лексики в природному контексті, а інтерактивні завдання стимулюють аналіз, коментування та творчість, підвищують мотивацію, розвиток автономності та формують позитивне ставлення до англійської мови як засобу пізнання світу [4; 5].

Результати педагогічних досліджень і експериментів підтверджують, що систематичне використання креолізованих текстів на уроках англійської мови сприяє значному збагаченню словникового запасу, покращенню розуміння контексту та розвитку комунікативної компетенції учнів старших класів [1; 3; 4]. Крім того, цей метод формує здатність оперувати лексичними одиницями у власному мовленні, підвищує креативність учнів та допомагає інтегрувати лінгвістичні знання з іншими галузями, такими як культура, мистецтво, технології.

Експериментальне дослідження, проведене серед учнів 10 класу, підтвердило ефективність використання креолізованих текстів у процесі засвоєння лексики англійської мови. Порівняльний аналіз результатів пре- та пост-тестів засвідчив покращення рівня засвоєння лексики на 15% у середньому в експериментальній групі, тоді як у контрольній – лише на 7%. Найбільше зростання спостерігалось у продуктивному використанні лексики (23% проти 9%), що свідчить про формування активного словникового запасу. Крім того, підвищилась мотивація до навчання: 83% учнів експериментальної групи відзначили нову методику як цікавішу та ефективнішу. Особливо позитивні результати продемонстрували учні з низькою початковою мотивацією, для яких приріст склав у середньому 18%. Отже, креолізовані тексти сприяють не лише кращому засвоєнню лексики, а й розвитку когнітивних і творчих навичок учнів.

Таким чином, креолізований текст є потужним дидактичним інструментом, який поєднує елементи сучасної візуальної культури з педагогічними принципами інтегративного навчання. Його застосування у процесі вивчення лексики на уроках англійської мови забезпечує не лише ефективне засвоєння мовного матеріалу, а й розвиток критичного, креативного та міжкультурного мислення – ключових компетентностей сучасного учня старшої школи.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Ю. О. Використання мультимедійних презентацій як засобу формування лексичної компетентності на уроках англійської мови в 10-му класі : кваліфікаційна робота. 2022.
2. Navryliuk O. Ефективність використання мультимедійних ресурсів у навчанні англійської мови. *Theoretical and didactic philology*. 2024. № 38. С. 18–31.
3. Батринчук З. Р. Креолізований текст як параграфемний елемент у сучасному англomовному епістолярному дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2018. Т. 1, № 3. С. 80–84.
4. Zarate M. E. C. Effectiveness Of Digital Assessment Tools On The English Language Learning Outcomes Of Tertiary Students. *Frontiers in Health Informatics*. 2024. Vol. 13, № 3. P. 10673–10680.
5. Paivio A., Clark J. M. Dual coding theory and education. *Pathways to literacy achievement for high poverty children*. 2006. Vol. 1. P. 149–210.

Химич Я.,

УДК 37.035.6:81'27:373.5

здобувачка вищої освіти,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця

Науковий керівник:

Ігнатова О. М.,

канд. пед. наук, доцент,
декан факультету іноземних мов,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

У сучасних умовах глобалізації, коли суспільство стає все більш відкритим і багатокультурним, формування міжкультурної компетентності у старшокласників набуває особливої важливості. Міжкультурна компетентність є комплексною інтегративною якістю особистості, що включає знання про культуру різних народів, здатність розуміти й поважати культурні відмінності, а також володіння комунікативними навичками, які забезпечують ефективну взаємодію у полікультурному середовищі [1, с.83-85]

Особливе місце у розвитку цієї компетентності займають уроки англійської мови. Важливо, що англійська постає не лише як засіб міжособистісного спілкування, а й як ключ до розуміння культурного коду носіїв мови. Використання автентичних матеріалів, таких як тексти, відео, аудіо, створює умови глибокого занурення учнів у мовне та культурне середовище, що сприяє розвитку емпатії, толерантності та критичного мислення [2, с. 84–86; 3, с. 102–104].

Ефективні педагогічні стратегії формування міжкультурної компетентності включають рольові ігри, групові проекти, дискусії, які активізують комунікативну практику та стимулюють розуміння культурних контекстів. Такий підхід готує учнів не лише до успішного вивчення мови, а й до конструктивного міжкультурного діалогу [4, с. 90–93].

Врахування вікових і психологічних особливостей старшокласників вимагає диференційованого підходу, що враховує мотивацію, рівень сформованості особистості й сприйняття культурностей. Це забезпечує ефективне засвоєння

міжкультурних навичок і сприяє формуванню соціально активної та всебічно розвиненої особистості [5, с. 48–50].

Результати наукових досліджень свідчать про позитивний вплив міжкультурної компетентності на академічні успіхи, розвиток лідерських якостей та соціальну інтеграцію учнів у глобальному світі [6, с. 52–54].

Отже, формування міжкультурної компетентності є необхідною складовою сучасного освітнього процесу, яка забезпечує старшокласникам не тільки володіння англійською мовою, а й підготовку до успішної взаємодії у полікультурному світі.

Список використаних джерел

1. Гаманюк І. В., Кравченко О. С., Петренко Т. І. Концепт міжкультурної компетентності в освітньому процесі / І. В. Гаманюк, О. С. Кравченко, Т. І. Петренко. – Черкаси: ЧНУ, 2024. – 112 с. – С. 83-95.
2. Власюк І. Міжкультурна освіта як виклик сучасному освітньому середовищу / І. Власюк. – Тернопіль: Видавництво ТНПУ, 2024. – 98 с. – С. 83-92.
3. Lutai N. Використання автентичних матеріалів як засіб формування культурологічної компетентності учнів / N. Lutai. – Харків: ХНУ, 2022. – 120 с. – С. 102-104.
4. Shekhavtsova L., Ivanova O., Petrenko A. Сучасні технології формування міжкультурної компетентності в освіті / L. Shekhavtsova, O. Ivanova, A. Petrenko // Освітні інновації. – 2023. – № 16(2). – С. 88-95.
5. Микитенко Н. Формування міжкультурної компетентності студентів у системі вищої освіти / Н. Микитенко. – Київ: Київський університет, 2022. – 134 с. – С. 45-52.
6. Деркач Г. С. Теорія і практика навчання: ключові компоненти міжкультурної компетентності у професійній мовній підготовці / Г. С. Деркач. – Київ: Педагогічна академія, 2025. – 150 с. – С. 52-54.
7. Physics.UZE.ua. The role of intercultural competence in successful intercultural communication of students in foreign language learning / Physics.UZE.ua. – 2024. – Режим доступу: <https://physics.uz.ua/en/journals/issue-56-2024>.

Чернявська О. К.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка", м. Дніпро

УДК 811.133.1'42:32:81'27

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС У ФОКУСІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Політичний дискурс (ПД) постає як одне з базових понять політичної лінгвістики — галузі, що функціонує на перетині дискурсології, риторики та комунікативістики. Незважаючи на значну кількість праць, у царині ПД наразі немає загальноприйнятої теоретичної основи, усталеної термінології чи методологічної узгодженості. Така множинність підходів нерідко приводить науковців до думки, що вибудова цілісної системи трактування ПД є радше утопією, ніж досяжною метою. Певною мірою така позиція видається виправданою, якщо зважати на розмаїття дефініцій самого поняття дискурсу — від розуміння як конкретної комунікативної події, закріпленої текстуально, до множини тематично пов'язаних текстів.

Водночас це не виключає потреби у формуванні базового теоретичного ядра, яке могло б забезпечити концептуальну впорядкованість подальших студій. Значний внесок у дослідження ПД роблять представники французької наукової традиції. Серед них варто виокремити Домініка Менгено, який у праці "Discours et analyse du discours" (2021) розглядає політичний дискурс як інституційно впорядковану практику, що функціонує в межах дискурсивного простору, де мовлення політика набуває легітимності через енуціативну рамку та конструйований етос. У його концепції політичне мовлення постає не лише як текст, а як соціально обумовлена подія, що реалізується на сцені інституційного представлення [4].

Рут Амоссі, поєднуючи риторичний і дискурсивний аналіз, у праці "L'Argumentation dans le discours" (2000) акцентує на аргументаційних механізмах політичного дискурсу, зокрема на використанні топосів, емоційних апеляцій та стратегій побудови консенсусу чи конфлікту. Її дослідження демонструють, як політичне мовлення формує суспільні уявлення, адаптуючи риторичні засоби до очікувань адресата [1].

У сучасному контексті, позначеному кризою легітимності, концептуально важливим є підхід Роберта Батлера, викладений у розділі "Legitimation Strategies for a De-legitimised Political World" колективної монографії "Political Discourse Analysis: Legitimation Strategies in Crisis and Conflict" (2024). Батлер трактує політичний дискурс як реакцію на делегітимацію влади. У межах своєї моделі він окреслює три стратегії легітимації: реконфігурацію авторитету, медіа-інтервенцію та дискурсивну нормалізацію кризи. Політичне мовлення, за Батлером, постає як динамічна практика, що прагне відновити довіру в умовах фрагментованого публічного простору [2].

Авторитетний французький дослідник П. Шародо (P. Charaudeau) розглядає ПД у діяльнісно-комунікативному аспекті, розвиваючи певною мірою ідею діалогічності М. Бахтіна. Вчений акцентує увагу на інтеракційному характері ПД та ролі адресата як учасника комунікативного процесу. На його думку, повноцінне функціонування ПД можливе лише за умов конкретної комунікативної ситуації, у межах якої чітко визначені соціальна приналежність, ролі та цілі комунікантів.

П. Шародо постулює, що зміст комунікації повною мірою впливає не лише з інтенції мовця, а з взаємодії цієї інтенції з інтерпретуючою діяльністю адресата: "L'acte de communication se définissant comme un acte d'échange toujours " interactionnel ", le sens qui en résulte ne dépend pas de la seule intention du sujet parlant mais de la rencontre entre cette intention et celle du sujet interprétant" [3].

У межах означеного підходу П. Шародо пропонує концепцію комунікаційного контракту — умовної угоди між мовцем і адресатом, яка визначає межі легітимності, очікувань і риторичних стратегій у публічному мовленні. Комунікація постає як широка сцена з акторами, на якій зіштовхуються дискурси влади та громадян.

З одного боку діє політична інстанція влади, яка, прагнучи (само)ствердження, мусить безперервно комунікувати: використовувати стратегії переконання й спокушання, організовувати дискусії щодо ідей і проєктів, оприлюднювати політичні програми. Її мета — бути обраною та визнаною.

З іншого боку постає громадянська інстанція як протиположна владі — інстанція, що прагне впливати на владу та контролювати її. Іншими словами, вона хоче знати, які рішення пропонуються та що здійснюється від її імені, щоб мати змогу оцінювати, критикувати, закликати, вимагати чи карати.

Громадянську інстанцію, за П. Шародо, репрезентують більш чи менш інституціоналізовані організації та групи, які вступають у публічний простір, трансформуючи його на арену дискусій із метою тиску та впливу на владу — її рішення і дії. У демократичному суспільстві це стає можливим завдяки медіа-інстанції, яка виконує роль зв'язкового між політичною та громадянською інстанціями, надаючи їм змогу через інструменти медіації обмінюватися позиціями й оцінками.

У підсумку дослідник зазначає, що механізм політичного комунікаційного контракту дозволяє формувати: дискурси **легітимації** — від імені політичної інстанції; дискурси **викриття** — у межах медіа-інстанції; дискурси **протесту та оскарження** — з боку громадянської інстанції [3].

Список використаних джерел

1. Amossy, R. L'Argumentation dans le discours. Paris : Armand Colin, 2000. 256 p.
2. Butler, R. Legitimation Strategies for a De-legitimised Political World // Political Discourse Analysis: Legitimation Strategies in Crisis and Conflict / ed. by R. Butler. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2024. P. 1–22.
3. Charaudeau, P. Le discours politique. Paris : Vuibert, 2005. 255p.
4. Maingueneau, D. Discours et analyse du discours. Paris : Armand Colin, 2021. 224 p.

Sheverun, N. V.,

УДК 811

Candidate of Sciences in Education,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Theory and Practice
of Translation from English,
Taras Shevchenko National
University of Kyiv, Kyiv

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.10>

Zozulova, A. O.,

Kyiv specialized school No 207, Kyiv

NEW DEVELOPMENTS IN THE MODERN ECONOMIC TERMINOLOGY SYSTEM

In the era of high technology and significant scientific and technological progress, there is a diverse information exchange and cooperation of scientists from different countries of the world in many areas of science and technology, international economic ties are actively developing, cultural and linguistic relations between multilingual societies are deepening, etc. All these important phenomena of modern civilization lead to the fact that in any language of the world regular lexical and semantic processes are constantly taking place in connection with the appearance of a large number of new words in the world linguistic fund. After all, with the growth of human knowledge and the development of ideas, as well as their change, the number of words in the language also increases accordingly.

The language of science operates with concepts and terms, which make up a significant part of the entire lexical composition of the language. According to estimates, about 90% of new words that appear in each language are terms, although at the same time commonly used words are also used. Despite the fact that terminology has a large number of units, it is used by a smaller part of the population, and therefore the terminological lexicon in its majority does not enter the general vocabulary of the language due to the fact that the terms form the so-called "sublanguage" of a certain field of professional communication.

It is also necessary to pay attention to the fact that the largest number of neologisms in recent decades has arisen precisely in the field of economics, which is associated with radical changes in this area, namely: with the transition of many countries to a market economy, with the improvement of economic management and the reorganization of microeconomics, with the introduction of modern information technology and the tendency of the whole world to globalization.

The English economic terminological system is one of the developed and ordered modern terminological systems, which is constantly undergoing changes and replenished with new terminological units. The problem of studying its specifics is especially relevant today, since English has become a single, global language code, the language of leadership, it has acquired the status of the language of international scientific relations, therefore, knowledge of modern English economic terminology is necessary when conducting international scientific conferences, symposiums and debates on economic problems. English is the language of the Internet, without which it is impossible to achieve success in business. The World Wide Web is widely used for advertising, business correspondence, conducting banking and sales transactions, as well as for conducting video and audio conferences.

Knowledge of the lexical, derivational, morphological and syntactic features of modern English economic terminology is necessary for the training of scientific and economic personnel, the publication of economic literature, and the correct design of documentation. At the same time, they are a step towards the systematization of economic terminology. Therefore, the study of the specifics of the modern English economic terminology system has both practical and theoretical significance.

The specificity of economic concepts, which reveal the essence of socio-economic phenomena and processes of human society, determines the nature of the modern English economic terminological fund, which is formed on the basis of commonly used vocabulary. Economic terms are formed according to the usual norms using productive word-forming means and models of the English general literary language. Paradigmatic relations of polysemy, homonymy, synonymy and antonymy become the main trend in the paradigm of semasiological characteristics, but their existence is regulated by a system of corresponding scientific concepts.

A special role in the English economic terminological system is played by basic terms, which express categorical concepts of economics. Basic terms are the initial units for the emergence of derived terms and form a system together with them. An integral concept of any terminology, including economic terminology, is systematicity, which encompasses both the content plan (systematicity of scientific concepts) and the expression plan (systematicity of words that convey these concepts). The connection of terms by word-forming feature based on the identity of the root morpheme, when derivational nests are created, is most characteristic of the economic sublanguage. As it already have been noted in our work, economic terms are characterized by accuracy, conciseness, stylistic neutrality, convenience and ease of creation.

Taking into account all of the above, we can formulate a definition of the concept of the economic term itself. An economic term is an artificially created or taken from

natural language word or expression, that adequately reflects the concept of professional and scientific-theoretical activity of specialists in the field of economics and business, is in interconnection and interaction with other terms, forming together with them an economic term system.

The modern English economic terminology system is formed by a set of terms (single-word and multi-word) of the economic field of activity, which correlate with the conceptual system of the specified science, are interconnected and interact with each other, and are subject to conscious regulation and ordering.

The vast majority of scholars agree that the foundations of English economic terminology began to take shape as early as the 15th century. At the beginning of its formation, economic terminology included a significant number of calques from German and French, as well as borrowings from classical languages: Latin and Greek. However, since the second half of the 19th century, English has transformed from a recipient language into a producer language of economic terminology. According to statistical data, in English at the present stage of its development, the number of borrowings is only 5% of the total number of neologisms, which indicates its purity and the ability of this language to self-enrich [1, p. 120-124]. In the process of researching and systematizing terminological units of the economic terminological system, young linguists rely on a powerful general linguistic and general terminological base, formed by their domestic and foreign colleagues-predecessors. However, given the active processes of term formation that occur in the modern English economic terminological system and are accompanied by significant variability of names and the emergence of a large number of new terms (since at this stage the English language acts as the language-producer of terminological units of the modernized terminological system of the world economy), this specialized metalanguage requires further scientific research and analysis.

Thus, terms constitute a full-fledged part of the general composition of the modern language of economics sphere, therefore it is inappropriate to separate them from the commonly used vocabulary. The term has a dual nature, which determines its stability and variability, as well as certain other characteristics. At all stages of term formation, they are characterized by synonymy. The modern English economic terminological system is in the highest positions among the languages-producers of terminological units and is characterized by significant stability.

References

1. Ishchuk A. A. Distinguishing features of terminologization in modern English / Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : "Філологія. Журналістика", 2022. Том 33 (72). № 4. Ч. 1. С. 120-124.

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Приймак М. М.,

канд. наук з фізичного виховання і
спорту, доцент, професор кафедри
історії та теорії олімпійського спорту,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

УДК 37.013.43:796

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.11>

ОСВІТА ЯК ЧИННИК ЦІЛІСНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ НА ЕТАПАХ СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ

Вступ. Сучасне життя висуває нові, комплексні вимоги до спортсменів, які повинні бути не лише фізично підготовленими, але й цілісно розвиненими особистостями, здатними до ефективної соціальної взаємодії та успішної адаптації у світі, що динамічно змінюється. Спортивна кар'єра, незважаючи на свою високу значущість, є часово обмеженою, і кожен спортсмен неминуче стикається з необхідністю переходу до нової професійної та соціальної реальності, що створює значний соціально-психологічний виклик [3]. У цьому контексті освіта набуває ключового значення, виступаючи визначальним чинником формування адаптаційних механізмів, розвитку необхідного набору соціальних навичок та забезпечення конкурентних переваг у подальшому житті.

У сучасному суспільстві проблема соціальної адаптації та цілісного розвитку особистості спортсмена, як активного суб'єкта соціальних відносин, є предметом комплексних досліджень. Це слугує важливим підґрунтям для вивчення спортсменів як особливої соціальної групи, чия професійна траєкторія нерозривно пов'язана із взаємодією із соціальним середовищем та суспільним впливом [2]. Фокус на самоусвідомленні як необхідній передумові для ментальної стійкості спортсменів знаходить відображення у закордонних дослідженнях, зокрема Р. Коудена [5], який підтверджує, що саморефлексія та інсайт є перспективними шляхами для розвитку ментальної стійкості серед конкурентоспроможних атлетів. Це встановлює прямий зв'язок між когнітивним розвитком, який забезпечує якісна освіта, та спортивною результативністю. Актуальність освіти посилюється тим, що високий рівень знань є інструментом управлінських стратегій [4] і підвищує шанси на успішне входження у соціум після завершення спортивної кар'єри. Важливим елементом є освіта, яка формує ціннісні орієнтири [1].

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування ролі освіти у цілісному формуванні особистості спортсмена, розвитку його соціальних навичок та забезпеченні успішної соціально-психологічної адаптації на всіх етапах спортивної кар'єри.

Для досягнення поставленої мети застосовувалися наступні **методи дослідження**: аналіз та синтез; систематизація та структурно-логічний аналіз; порівняння та узагальнення.

Результати дослідження. Освіта розглядається як наскрізний, безперервний процес, що охоплює навчання та виховання. Вона забезпечує розвиток інтегративної системи цінностей, творчого потенціалу, професіоналізму, мотивації і мобільності, що є основою для готовності особистості до виконання соціальної ролі у суспільстві. Цілісний розвиток особистості спортсмена, відповідно до структурно-логічного аналізу, включає:

1. Стадіальний розвиток, що визначається соціальною ситуацією розвитку та провідною діяльністю, від якої залежать основні соціальні новоутворення на кожному етапі.
2. Функціональний розвиток, що охоплює взаємодію особистості з навколишнім середовищем у формі діяльності протягом кожного етапу.

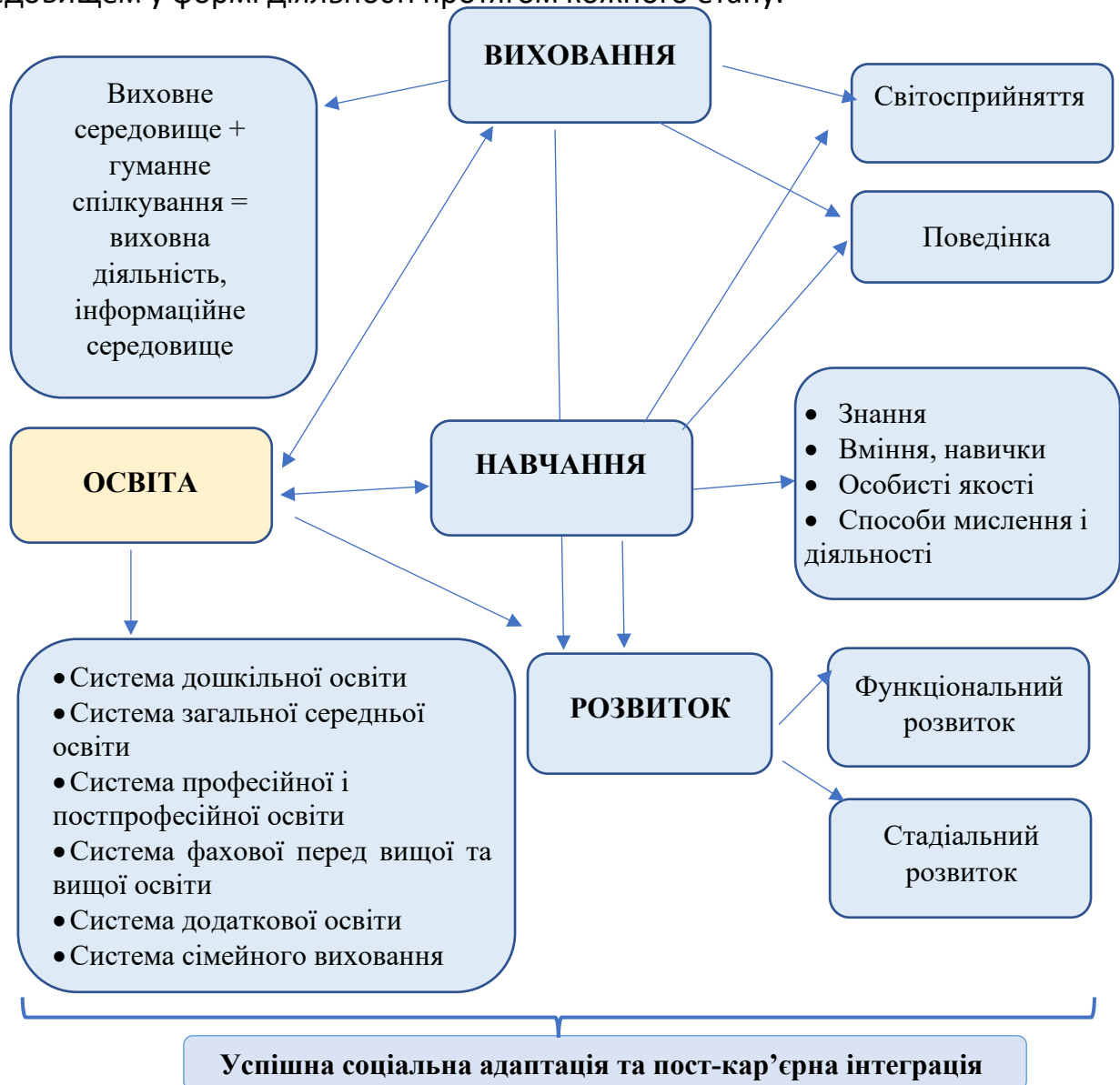

Рис. 1. Роль освіти у формуванні особистості спортсмена

Джерело: власна розробка автора.

Структурно-логічний аналіз демонструє, що освіта, реалізована через багатокомпонентну систему, яка впливає на розвиток спортсмена. Це, у свою чергу, забезпечує формування ключових компетентностей: знання, вміння, навички, особисті якості (відповідальність, наполегливість, емпатія, соціальні навички), а

також способи мислення і діяльності (див. Рис. 1). Кінцевим, стратегічно важливим результатом цього процесу є успішна соціальна адаптація та пост-кар'єрна інтеграція [3].

Ключовим внутрішнім аспектом формування особистості є самоусвідомлення (табл. 1). Це процес усвідомлення своїх емоцій, думок і мотивів. Спортсмени з високим рівнем самоусвідомлення демонструють кращий контроль над емоційним станом, що є суттєво важливим у змагальному процесі, і здатні приймати обґрунтовані рішення [5]. Навчальний процес через розвиток аналітичного та критичного мислення безпосередньо підтримує формування цього рівня самоусвідомлення. Зовнішніми регуляторами виступають освіта та суспільна думка (спортивний колектив, суспільство), які через методику виховання, спілкування та оцінювально-спонукальні дії формують моральні й етичні почуття, комунікабельність та відповідальність.

Таблиця 1

Аспекти формування особистості спортсмена

Особистість спортсмена	Самоусвідомлення	Освіта	Суспільна думка
Моральні й етичні почуття Відповідальність Норми поведінки Комунікабельність Взаємодопомога	Самопізнання Самоспостереження Самоконтроль Самооцінка Самовиховання Емоційні реакції	Методика навчання Засоби навчання Методика виховання Засоби виховання Спілкування Поведінкові акти	Оцінювально-спонукальні дії Спільна тренувальна діяльність Змагальна діяльність Відносини у колективі Оцінка діяльності Ставлення суспільства Соціальна структура суспільства Політика суспільства

Джерело: вдосконалено автором на основі [5; 6].

На різних етапах кар'єри освіта має свою специфічну роль та вагомість:

1. Початковий етап. На цьому етапі винятково важливим є організація повноцінного освітнього процесу та його ефективне поєднання з інтенсивними тренувальними навантаженнями. Це передбачає створення умов, за яких спортсмен може не лише виконати вимоги повної загальної середньої освіти, але й здобути необхідні базові знання для формування широкого світогляду, попри часову обмеженість, спричинену спортом. Це сприяє розвитку когнітивних навичок (аналітичне мислення, планування), а також соціальних навичок (робота в команді, комунікація). Поєднання навчання та спорту допомагає формувати навички емоційної стійкості та управління стресом, що є необхідним фундаментом для успішної соціальної адаптації в майбутньому.

2. Професійний етап. На цьому етапі здобуття вищої освіти перетворюється на конкурентну перевагу та інструмент управління кар'єрою [4], підвищуючи соціальний статус та імідж спортсмена [2]. Освіта надає спортсменам широкий спектр знань і компетенцій, що виходять за межі спорту, включаючи розвиток критичного мислення, навичок комплексного розв'язання проблем, а також знань для кращого управління фінансами та налагодження професійних контактів, які можуть стати основою для майбутньої кар'єри. Важливо підкреслити, що якісний освітній процес у цей період полегшує застосування управлінських стратегій на різних етапах кар'єри [4].

3. Пост-кар'єрний етап. Успішна адаптація спортсменів після завершення спортивної кар'єри є складним соціально-психологічним процесом, який вимагає цілеспрямованої підтримки. Сучасні дослідження [6; 7] підтверджують необхідність глибокого вивчення особливостей цього адаптаційного курсу та створення відповідних програм. Освіта, здобута протягом кар'єри, допомагає колишньому спортсмену знайти новий сенс життя, здійснити легкий перехід у нову професійну сферу та успішно інтегруватися в соціум [2]. Вона надає інструменти для створення нових соціальних зв'язків, що є ключовим для підтримки психоемоційного здоров'я у цей перехід [].

Висновки. Освіта є наскрізним і невід'ємним елементом системи підготовки спортсмена, що забезпечує його цілісний розвиток на всіх етапах кар'єри. Встановлено, що інтеграція навчання та виховання, зокрема через механізми освіти, є ключовою для формування не лише спортивної майстерності, але й самоусвідомлення, соціальних навичок та високої відповідальності. Це створює необхідне підґрунтя для перетворення спортсмена на конкурентоспроможного суб'єкта соціальних відносин. Найвагоміше значення освіта набуває на етапі завершення спортивної кар'єри, виступаючи основним інструментом для успішної соціально-психологічної адаптації, запобігання пост-кар'єрним кризам та ефективної реалізації професійного потенціалу в новій сфері. Таким чином, системна увага до освітньої складової є стратегічною інвестицією у довгострокове благополуччя спортсмена та його гідну участь у суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Булатова М.М., Бубка С.Н., Платонов В.М. Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти: навч. вид. Київ: *Перша друкарня*, 2019. 912 с. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/items/48f7a19f-c5ac-43c4-b9cfc-e23d85b8a26f>.
2. Приймак М. Особливості соціальної адаптації спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри. *Sport Science Spectrum*. 2024. № 1. С. 77–82. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-1-11>.
3. Приймак М.М. Соціально-психологічна адаптація спортсменів після завершення спортивної кар'єри. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. Вип. 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14769845>.
4. Приймак М.М. Спортивна кар'єра на різних етапах вікового розвитку: управлінські стратегії та виклики. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. Вип. 15. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14955062>.
5. Cowden R. G. On the mental toughness of self-aware athletes: Evidence from competitive tennis players. *South African Journal of Science*. 2017. Vol. 113, No. 1/2. P. 6. DOI: <https://doi.org/10.17159/sajs.2017/20160112>.
6. Voorheis P., Silver M., Consonni J. Adaptation to life after sport for retired athletes: A scoping review of existing reviews and programs. *PLOS ONE*. 2023. Vol. 18, No. 9. e0291683. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0291683>.
7. Voronova V., Shynkaruk O., Kovalchuk V., Marchenko G. Ascertaining the Peculiarities of Athletes' Adaptation Course to Post-Sports Life. *Physical Education Theory and Methodology*. 2024. Vol. 24, No. 4. P. 579–585. DOI: <https://doi.org/10.17309/tmfv.2024.4.09>.

Савашова О. Т.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Державний заклад "Південноукраїнський

національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

Топчій М. С.,

канд. біол. наук, доцент,

завідувач кафедри біології та

здоров'язбережувальних технологій,

Державний заклад "Південноукраїнський

національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

Борщенко В. В.,

канд. пед. наук, доцент кафедри біології

та здоров'язбережувальних технологій,

Державний заклад "Південноукраїнський

національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

УДК 378+616-056.2-027.2+612.8

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.02>

ДИНАМІКА КОГНІТИВНИХ ФУНКЦІЙ СТУДЕНТІВ МОЛОДШИХ КУРСІВ ФІЗКУЛЬТУРНОГО НАПРЯМУ

Механізми адаптації є предметом пильної уваги багатьох науковців, оскільки ключовим фактором, що визначає успішність людської діяльності та стан її здоров'я, є ефективність процесів пристосування [2, 7].

Студентська молодь часто виступає як об'єкт для дослідження адаптаційних процесів. Адаптація студентів є важливою галуззю досліджень у межах фізіології праці, фізіології фізичного виховання і спорту, а також вікової фізіології. При цьому навчальні процеси розглядаються як істотні зовнішні чинники, що впливають на пристосування.

Пристосування до навчання у закладах вищої освіти відбувається під впливом низки специфічних факторів, які спричиняють значне напруження регуляторних систем організму. Цей процес є багаторівневим і супроводжується як соціально-психофізіологічними, так і фізіологічними реакціями [1, 4]. За таких обставин ступінь напруги регуляторних систем організму неоднакова на різних

етапах навчання, що пов'язують із "критичними періодами" студентського життя. Ці періоди зазвичай поділяють на початковий (перший і другий курси) та завершальний (перед- та випускний курси) [4, 5].

Центральна нервова система (ЦНС), завдяки складній багаторівневій структурі, забезпечує інтеграцію всіх складових, координуючи їхню специфічну активність у рамках цілісних гомеостатичних і поведінкових функціональних систем [6].

Актуальним питанням є вивчення та оцінка функціонального стану центральної нервової системи людини за швидкістю сенсомоторних реакцій. Визнаючи інформативність цього показника, слід зазначити, що характеристики рухових реакцій сьогодні застосовуються у двох ключових напрямках: для оцінки функціонального стану ЦНС, її збудливості, реактивності та рухливості, а також для дослідження індивідуально-типологічних особливостей вищої нервової діяльності, зокрема сили та врівноваженості нервових процесів [3]. Функціональний стан ЦНС зазвичай визначають за параметрами її відповідних реакцій.

Мета дослідження – аналіз динаміки загального функціонального стану центральної нервової системи студентів молодших курсів під впливом застосування дозованих фізичних навантажень за замкнутим циклом.

Дослідження проводилися в лабораторії функціональної діагностики імені професора Т. М. Цоневої, що розташована на кафедрі біології та здоров'язбережувальних технологій.

Було обстежено 175 студентів першого та другого курсів навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та спеціальної освіти з використанням наступних методів: анкетування, антропометрія, динамометрія, тестування дозованим фізичним навантаженням за замкнутим циклом (з реверсом) та статистичний аналіз даних. Визначення загального функціонального стану (ЗФС) мозку проводилося методом рефлексометрії, шляхом реєстрації простої зорово-рухової реакції, згідно з методикою Т. Д. Лоскутової [3].

Методика ґрунтується на аналізі статистичного розподілу часу простої зорово-моторної реакції, виміряного багаторазово, та служить кількісною характеристикою функціонального стану центральної нервової системи. Були розраховані такі характеристики ЗФС мозку: функціональний рівень системи (ФРС), стійкість реакції (СР), рівень функціональних можливостей (РФМ). Тестування здійснювалося у стані відносного м'язового спокою, а також на п'ятій хвилині відновлення після фізичного навантаження за замкнутим циклом, яке задавалося на велоергометрі (за методикою Д. М. Давиденко): спочатку потужність навантаження збільшувалася зі швидкістю 33 Вт/хв до досягнення частоти пульсу 150–155 ударів на хвилину, після чого з тією ж швидкістю знижувалася до нуля.

Результати дослідження та їх обговорення. За вихідними значеннями СР, ФРС, РФМ, обстежених осіб, незалежно від їхнього віку та умов дослідження, можна розподілити на три основні групи [3] – з низьким, середнім і високим функціональним рівнем центральної нервової системи. Відмінності спостерігаються у відсотковому співвідношенні обстежених у цих групах.

При аналізі отриманих результатів ми орієнтувалися на норми, розроблені Т. Д. Лоскутовою. Показники ЗФС мозку студентів першого курсу в середньому по групі знаходилися в діапазоні середнього рівня (коефіцієнт варіації (CV) при цьому коливався від 5,95 до 25,45%). Однак індивідуальні значення розподілялися нерівномірно. Так, наприклад, дані вихідного функціонального стану ЦНС першокурсників показують, що у 48% юнаків стійкість реакції була високою, у 28% – середньою, а у 17% – низькою. Функціональний рівень системи у 32% випадків характеризувався як високий, у 42% – як середній, і у 21% – як низький. Аналогічно, за рівнем функціональних можливостей студенти розподілилися таким чином: у 39% обстежених РФМ був високим, у 38% – середнім, а у 15% – низьким. Слід підкреслити, що, згідно зі шкалою Т. Д. Лоскутової, в окремих осіб спостерігався патологічний рівень ЗФС мозку за всіма параметрами: 7% за стійкістю реакції, 5% – за функціональним рівнем системи та 7% – за рівнем функціональних можливостей. За методикою Т. Д. Лоскутової патологічний рівень реєструється лише за умови зниження показників. У нашому дослідженні було виявлено випадки підвищення критеріїв за межі встановлених діапазонів, що також вказує на необхідність розглядати їх як патологічну реакцію, яка відзначалася у 2% студентів за стійкістю реакції та рівнем функціональних можливостей. Це свідчить про необхідність перегляду методичних підходів до оцінки ЗФС мозку.

Показники студентів другого курсу навчання розподілилися інакше. За стійкістю реакції 46% випадків припало на високий рівень, 31% – на середній і 16% – на низький. Значення функціонального рівня системи реєструвалися як високі у 32%, як середні – у 40% і як низькі – у 22% студентів. Рівень функціональних можливостей у 38% юнаків оцінювався як високий, у 45% – як середній, у 7% – як низький. У обстежених цієї групи також спостерігалися випадки патології, але, на відміну від першокурсників, переважно у бік зниження. Лише у 1% юнаків відзначалася патологія у бік підвищення результатів за стійкістю реакції.

Встановлено два основні типи динаміки показників ЗФС мозку юнаків у відповідь на дозоване навантаження з реверсом, які відрізняються за спрямованістю (вектором), глибиною змін та кількісним співвідношенням.

Виявлені особливості узгоджуються і підтверджують раніше зафіксовані закономірності реакції ЗФС мозку у широкого кола обстежених як на розумові, так і на дозовані та граничні м'язові навантаження. Отже, динаміка параметрів ЦНС відбувається за "законом маятника", якому підкоряється низка інших систем і показників. Як третій тип реакції ЗФС мозку на фізичні та розумові навантаження слід розглядати її відсутність, або ж різноспрямовану зміну її параметрів, що класифікується як ригідність системи та неадекватне реагування.

В осіб із високим ЗФС мозку крива розподілу часу простої зорово-рухової реакції характеризувалася одновіршинністю, вузькою основою, високим відсотком однакових значень, а також зсувом графіка вліво, у бік менших значень часу реакцій. При низькому рівні ЗФС мозку, навпаки, крива була багатовіршинною, з широкою основою, низькою та зміщеною вправо – у бік більших значень реакцій.

Як показали раніше проведені дослідження, встановлені типи реакції мають універсальний характер і фіксуються у представників різного віку, статі та фізичної підготовленості під впливом дозованих і граничних м'язових, а також розумових навантажень. У зв'язку з цим, реакцію центральної нервової системи варто оцінювати за діапазоном відхилень від вихідного рівня: зрушення показників у межах $\pm 25\%$ слід розглядати як реакцію активації, в межах $\pm 50\%$ – як реакцію напруги, а коливання понад 50% – як передпатологію з потенційним переходом у стан хвороби [3].

Висновки.

1. Проведене дослідження динаміки функціонального стану центральної нервової системи студентів першого та другого курсів навчання, за даними простої зорово-рухової реакції (за Т. Д. Лоскутовою), дозволило ідентифікувати три основні рівні функціонального стану мозку. У стані відносного м'язового спокою за критеріями функціонального рівня системи, стійкості реакції та рівня функціональних можливостей до високого рівня належало 38–48 % першокурсників, середній рівень становив 28–42 %, низький – 15–21 % випадків. Результати досліджень студентів другого курсу навчання достовірно не відрізнялися і становили відповідно 32–46, 31–48 та 7–22 відсотка.

2. Під впливом дозованого фізичного велоергометричного навантаження за замкнутим циклом фіксуються два основні типи реакцій загального функціонального стану мозку юнаків, які характеризуються різною спрямованістю (підвищення, зниження), глибиною змін, кількісним співвідношенням та залежністю від вихідного стану. Високий вихідний рівень ЗФС мозку обумовлює зниження, низький, навпаки, сприяє підвищенню його критеріїв після впливу зовнішніх чинників. У студентів другого курсу навчання зареєстровано менший відсоток

зрушень у бік зниження критеріїв функціонального стану ЦНС, проте у бік підвищення спостерігався більший відсоток випадків.

3. Реакцію центральної нервової системи юнаків-студентів на зовнішні впливи у вигляді дозованих фізичних навантажень за замкнутим циклом необхідно оцінювати за діапазоном відхилень від вихідного рівня, керуючись "законом маятника": зрушення показників у межах ± 25 % слід розглядати як реакцію активації, в межах ± 50 % – як реакцію напруги, а коливання понад ± 50 % – як передпатологію з можливим переходом у стан хвороби.

Список використаних джерел

1. Макаренко М. В., Лизогуб В. С., Петренко Ю. О. та ін. Функціональний стан центральної нервової системи за умов переробки інформації різного ступеня складності у осіб з різним рівнем рухливості нервових процесів. *Фізіологічний журнал*. 2002. Т. 48, № 1. С. 9-14.

2. Добростан О. В., Плиска О. І. Психофізіологічні особливості адаптації першокурсниць з різним індексом маси тіла. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції "Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність"* (16-18 квітня 2014 року, Черкаси). Черкаси, 2014. С. 32.

3. Босенко А. І., Шумейко К. П. Пристрій для діагностики функціонального стану мозку людини "Молния": пат. України на кор. модель №20869; Заявл. 28.06.2006; Опубл. 15.02.2007; Бюл. № 2. 6 с.

4. Adaptation index and functional state of central nervous system in medical students during the period of intensive learning activity / M. A. Vaschuk, O. M. Sokol, A. M. Khorshunova, H. O. Chernysh, A. Yu. Yacenko // World science. 2019. Special education: VI Ukrainian Scientific Conference of Students and Young Scientists in Physiology "Physiology to Medicine, Pharmacy and Pedagogics: Actual Problems and Modern Advancements", Warsaw, Poland, May 15–16, 2019. P. 67–69.

5. Burov O. Y. & Pinchuk O. P., "digital technologies for the research of the influence of the nervous system features on the students' cognitive abilities", ITLT, vol. 93, no. 1, pp. 199–216, Feb. 2023, doi: 10.33407/itlt.v93i1.5147.

6. Ivanyshyn I, Vypasniak I, Iermakov S, Yermakova T, Lutskyi V, Huzak O, Cieśllicka M, Jagiello M. The functional state of students depending on the ethno-territorial factor. *Physical Education of Students*. 2022;26(5):256-69. <https://doi.org/10.15561/20755279.2022.0505>.

7. Kozin O., Cretu M., Boychuk Y., Kozina Z., Korobeinik V., & Sirenko P. (2022). Comparative characteristics of the functional state of future art teachers and other pedagogical specialties students. *Health, Sport, Rehabilitation*, 8(4), 20–31. <https://doi.org/10.34142/HSR.2022.08.04.02>.

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 11. CULTURE AND ART

Пірус В. В.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника, м. Івано-Франківськ

УДК 78.071.2:378

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251026.12>

ПРОФЕСІЯ ПІАНІСТА-КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА: ОСВІТНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Професія піаніста-концертмейстера в Україні на сьогодні переживає період суттєвих змін, спричинених сучасними соціокультурними, технологічними та освітніми умовами. До класичних вимог виконавської майстерності додаються нові професійні компетенції, що відображають зміни в освітній системі та суспільстві загалом. Спостерігається розширення функціоналу концертмейстера, який тепер часто залучається до адміністративної, методичної, а подекуди й дослідницької роботи, особливо у закладах вищої освіти. Це свідчить про перехід до багатофункціональної моделі професії, де суто музичні навички стають лише частиною широкого комплексу необхідних умінь та навичок.

Цифровізація освіти та поширення дистанційного навчання, що активізувалися під час пандемії COVID-19, стали серйозним випробуванням для концертмейстерів. Технічні обмеження онлайн-платформ (затримка звуку, якість зв'язку) унеможливають повноцінну ансамблеву гру в реальному часі. У відповідь піаністи-концертмейстери змушені опановувати нові форми роботи, зокрема створення якісних аудіо- та відеозаписів акомпанементу (фонограм) для самостійної роботи студентів [1, с. 316; 6, с. 75-76]. Як згадують у своїй науковій розвідці О. Тітова та І. Суботницький, це вимагає від них нових компетенцій, а саме, володіння нотними редакторами (Finale, Sibelius), програмами для обробки звуку (Logic Pro, Audacity) та навичок роботи з мультимедійними ресурсами [6, с. 74].

Особливо гостро постали виклики, пов'язані з повномасштабною війною в Україні [6, с. 72]. Концертмейстери працюють в умовах підвищеного стресу, нестабільного електропостачання та інтернет-зв'язку, повітряних тривог, необхідності адаптувати графік занять до воєнних реалій. В таких обставинах

значно зросла психологічна складова їхньої діяльності. Піаніст-концертмейстер стає не лише технічним та методичним помічником, а й важливим джерелом емоційної підтримки для студентів, використовуючи музику як засіб психологічної реабілітації та музикотерапії [6, с. 75].

Водночас зберігається проблема недооцінки статусу професії та сприйняття ролі концертмейстера як "другорядної" [5, с. 163]. До такої думки прихильна дослідниця Сії Фанг, яка у своїй науковій розвідці висвітлює питання співпраці концертмейстер - студент у освітніх закладах Сполучених Штатів Америки, а саме - невизначеність поняття "колаборація", тобто студентам не завжди зрозуміло, що саме мається на увазі під співпрацею (чи це рівне партнерство, чи підпорядкована роль), і як ця роль змінюється в різних ситуаціях (наприклад, під час репетицій, уроків, концертів). Через надмірну насиченість навчальних програм студенти часто перевантажені, вимагають швидкого засвоєння великої кількості репертуару та навичок, що призводить до стресу. Конфлікт ролей "студент/працівник" та брак агентності у навчальному процесі, термін "агентність" ("*agency*") в освітньому контексті означає здатність та можливість студента самостійно діяти, робити вибір, брати ініціативу та мати контроль над власним процесом навчання. [7, с. 118, с. 126-127, с. 136, с. 163]. Часто освітній процес сприймається студентами як "виживання" ("*survival mode*"), а повторення репертуару призводить до музичної незадоволеності та відчуття себе "машиною караоке" [7, с. 91, с. 111].

Незважаючи на значні виклики сьогодення, існують чіткі перспективи для розвитку професії та модернізації підготовки фахівців. Т. Молчанова акцентує увагу на зростанні потреб ринку в нових спеціалізаціях, таких як "*vocal coach*" ("тренер з вокалу"), що вимагає знання іноземних мов та основ вокальної педагогіки [3, с. 71; 4, с. 76]. Актуалізується підготовка концертмейстерів для роботи в хореографії, що передбачає розвиток навичок імпровізації та розуміння специфіки танцю [2, с. 125]. Перспективним може бути й формування позиції інструментального коуча [7, с. 173].

У відповідь на такі тенденції необхідна модернізація навчальних програм закладів вищої освіти, яка б включала інтеграцію цифрових інструментів та методик дистанційної роботи, посилення підготовки з педагогіки та коучингу, а також розробку навчальних курсів, спрямованих на формування професійної мобільності, а саме здатності піаніста-концертмейстера ефективно поєднувати та переключатися між різними видами діяльності [4, с. 74; 6, с. 76; 2, с. 127].

Особливого значення в контексті сучасних українських реалій набуває етнокультурна компетентність. Освітній процес має бути спрямований на

формування концертмейстера як носія та активного популяризатора української музичної культури. На думку Т. Молчанової, це передбачає глибоке вивчення національної спадщини, активне включення до репертуару творів українських композиторів та обробок народних пісень, а також перегляд репертуарної політики [4, с. 74, с. 76].

Підсумовуючи виклики та окреслюючи перспективи професії піаніста-концертмейстера в освітньому процесі, стає очевидною нагальна потреба у зміні освітньої парадигми. Ключовою перспективою є гуманізація та студентоцентричність навчального процесу, що передбачає відхід від моделі, де студент часто сприймається як ресурс для задоволення сервісних потреб закладу або функціонує в режимі "виживання".

Надання студентам більшої свободи самостійно діяти, робити вибір, брати ініціативу та мати контроль над власним процесом навчання є критично важливим. Це простежується у гнучкішому формуванні репертуару, можливості обирати партнерів для співпраці, участі у плануванні власного навантаження та більшому просторі для вираження власної мистецької позиції.

Водночас, надзвичайно важливим є цілеспрямоване подолання стереотипу про "другорядність" професії піаніста-концертмейстера в академічному середовищі. Освітні програми та інституційна культура мають активно підкреслювати унікальність, багатогранність та незамінність ролі піаніста-концертмейстера як рівноправного партнера, педагога та коуча. Визнання високого статусу та мистецької цінності цієї діяльності сприятиме підвищенню мотивації майбутніх фахівців, залученню талановитої молоді та, зрештою, підвищенню якості їхньої підготовки, формуючи не лише технічно вправних виконавців, а й самостійних, творчо мислячих митців, готових до викликів сучасної професійної реальності.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А.І. Робота концертмейстера в навчальних закладах України: компетентнісний аспект. *Молодий вчений*. 2020. № 10 (86). С. 314–317. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/322>.
2. Коресандович Н. М. Специфіка діяльності концертмейстера в хореографічному ансамблі: психолого-педагогічний аспект. *Мистецтвознавчі записки*. 2022. Вип. 41. С. 123–128. URL: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4399>.
3. Молчанова Т. Модель навчання концертмейстерства у музичних закладах фахової вищої освіти України. *Вісник КНУКиМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2022. Вип. 47. С. 67–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknukim_myst_2022_47_11.

4. Молчанова Т. Формування компетентності майбутніх піаністів-концертмейстерів у контексті сучасних освітніх процесів і викликів. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2023. Вип. 48. С. 71–78. URL: <http://arts-series-knukim.pp.ua/article/view/282451>.

5. Никон О., Остапчук М. Педагогічні аспекти формування фахових компетентностей здобувачів вищої освіти у концертмейстерському класі. *Нова педагогічна думка*. 2021. № 2 (106). С. 160–164. URL: <https://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/335>.

6. Тітова О. Р., Суботницький І. М. Особливості роботи концертмейстера закладів вищої освіти в умовах сьогодення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 83, том 3. С. 72–78. URL: <https://www.aphn-journal.in.ua/83-3-2025>.

7. Fang S. Becoming Collaborative Pianists: Student Experiences in Graduate Programs. Ed.D. dissertation, Teachers College, Columbia University, 2024. 203 p.

Стороженко С.,

УДК 7.05:004:37

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Київський національний університет

технологій та дизайну, м. Київ

ЦИФРОВІ ГОРИЗОНТИ КУЛЬТУРИ: СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ ЦИФРОВОГО МИСТЕЦТВА

У сучасному світі, де цифрові технології охоплюють усі сфери людської діяльності, зокрема культуру, науку й освіту, зростає значення цифрового мистецтва як нового виду творчості, що поєднує естетику та інновації. Цифрове мистецтво — це форма художнього вираження, створена за допомогою комп'ютерних технологій, програмного забезпечення, 3D-моделювання, віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR), штучного інтелекту та інших цифрових інструментів [1, с. 387]. Воно не лише змінює спосіб створення мистецтва, але й впливає на освітні методики, наукові дослідження та формування культурних цінностей у суспільстві.

Однією з найважливіших складових цифрового мистецтва є графічний дизайн. Він виступає основним інструментом комунікації між митцем, науковцем і аудиторією. У сфері освіти графічний дизайн забезпечує створення зрозумілих, привабливих та інформаційно насичених навчальних матеріалів — від інфографіки до візуалізації наукових даних. Завдяки цьому складні поняття

стають доступними широкому колу студентів і дослідників [2, с. 90]. Такі візуальні рішення дозволяють не лише зберігати інтерес до навчального процесу, а й формувати аналітичне мислення та креативність.

Не менш важливу роль у сучасній культурі та науці відіграє вебдизайн, який поєднує технологічні можливості та художнє бачення. У науковій сфері він забезпечує створення інтернет-платформ, онлайн-бібліотек, інтерактивних візуалізацій і віртуальних лабораторій. Це відкриває доступ до знань для широкого загалу незалежно від місця проживання або матеріальних можливостей [3, с. 10]. Освітні установи, використовуючи інноваційні вебрішення, розробляють курси, онлайн-галереї та інтерактивні музеї, що стимулюють зацікавленість студентів і сприяють збереженню культурної спадщини.

Сучасні досягнення цифрового мистецтва вже активно інтегруються в навчальні програми вишів. У професійній мистецькій освіті, зокрема в Україні, формується нова методика викладання цифрового живопису, яка поєднує традиційні художні техніки з використанням графічних планшетів, програм Photoshop, Procreate, Illustrator тощо [4, с. 3]. Такий підхід допомагає студентам адаптуватися до ринку праці, де переважають цифрові технології, та формує конкурентоспроможних фахівців.

Цифрове мистецтво також суттєво впливає на розвиток наукових комунікацій. Сучасні науковці дедалі частіше використовують засоби графічного дизайну для візуалізації результатів досліджень, створення інтерактивних моделей і мультимедійних презентацій [5, с. 9]. Це підвищує якість сприйняття складних наукових ідей та сприяє міждисциплінарній взаємодії. Так, у дослідженнях вказується, що дизайн допомагає "перекладати" наукову інформацію мовою візуальної культури, роблячи її доступною для студентів і суспільства.

Перспективи розвитку цифрового мистецтва й дизайну в освіті полягають у ще глибшій інтеграції технологій — використанні VR/AR-середовищ, гейміфікації навчання, створенні віртуальних аудиторій та креативних платформ для співпраці [6, с. 8]. Такі інновації розвивають у студентів не лише художні, а й аналітичні, соціальні та технологічні компетентності, що є важливою умовою розвитку науки та освіти XXI століття.

У культурному вимірі цифрове мистецтво розширює можливості творчої самореалізації та доступності мистецтва. Онлайн-виставки, інтерактивні проєкти, мультимедійні інсталяції стають платформами для обміну ідеями, міжнародного співробітництва та культурного діалогу [2, с. 92]. Крім того, цифрові інструменти зменшують бар'єри між автором і глядачем, надаючи кожному змогу стати учасником творчого процесу.

Отже, цифрове мистецтво, графічний і вебдизайн відіграють ключову роль у формуванні нової освітньої парадигми та наукової комунікації. Вони сприяють розвитку інноваційних методів навчання, забезпечують доступність знань, стимулюють креативність і міждисциплінарність. Майбутнє науки й освіти невіддільне від культури цифрового мистецтва, де гармонійне поєднання технологій і творчості створює основу для прогресивного суспільства, відкритого до нових форм пізнання та культурного розвитку.

Список використаних джерел

1. Wang D., Chin N. S. *The Impact of Digital Media Art on Students' Innovative Thinking in Art Education*. International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR), Vol. 72, No 1, 2024. – С. 385-394.
2. Özge Demirbaş, Meltem Eranıl. *Digital Environment and Interaction in Design Education*. IDA: International Design and Art Journal, Vol. 5, № 2, 2023. – С. 88-94.
3. González-Zamar, M.-D.; Abad-Segura, E. *Digital Design in Artistic Education: An Overview of Research in the University Setting*. Education Sciences, 2021, Vol. 11, № 4, Article 144. – С. 7-11.
4. Залужна Г., Нефодова І., Зубенко С. *Modern Digital Technologies in Teaching Digital Painting*. Theory and Practice of Design, 2025. – С. 3-6.
5. Abduvokhid Isakov. *The Impact of Digital Art Literacy on School Students' Future Careers*. American Journal of Science on Integration and Human Development, Vol. 2, № 3, 2024. – С. 7-12.
6. Feng Yixuan, Wu Yunwen, Cao Chao. *Digital Arts in Education: Significance, Efficacy and Impact*. Frontiers in Art Research, 2023, Vol. 5, Issue 17. – С. 7-15.

**Research
Europe.org**